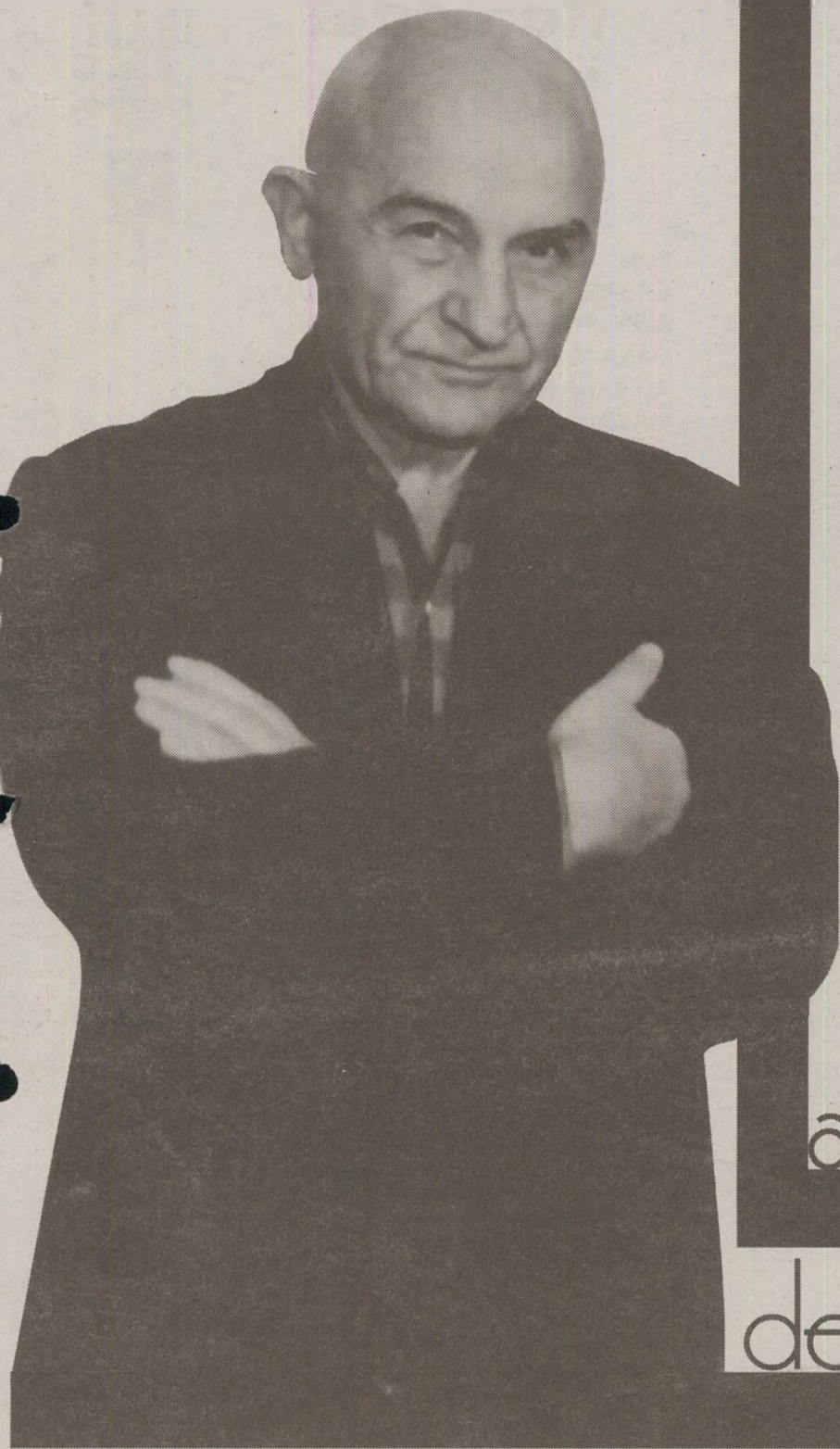

România literară 18

11 mai 2007 (Anul XXXIX). 32 pagini. 2,5 lei

Cu Octavian Paler dispărea una dintre personalitățile cele mai de seamă din România ultimelor decenii. Eseist, memorialist, romancier, gazetar, Octavian Paler a fost unul dintre directorii de conștiință cei mai respectați, atât înainte de 1989, cât și după aceea. A condus *România liberă* vreme de ani buni, făcând din ea cotidianul cel mai citit, la care au colaborat intelectuali de frunte ai țării. S-a bătut cu cenzura pentru ca articolele noastre să apară așa cum au fost scrise. Mă număr printre cei care îi datorează onoarea unei rubrici săptămânale și nu voi uita niciodată convorbirile noastre telefonice de miercuri seara, când căutam împreună soluțiile potrivite. După 1989 a fost membru în primul Comitet de Conducere cu adevărat liber al **României literare** și director onorific al vechii și totodată noii *României libere*. A fost și a rămas membru al Uniunii Scriitorilor. Membru al Alianței Civice, al GDS, Octavian Paler a fost unul dintre militanții neobosiți ai societății civile românești renașcute după lunga iarnă comunistă. Cuvântul lui, în ziare, la radio, la televiziune, în cărți, conta. Îl așteptam cu toții. Popularitatea lui Octavian Paler a fost imensă în acești din urmă ani. Mulți îi știau trecutul de rezistent, știau că fusese înlăturat din toate funcțiile publice, după ce se amăgise, ca și alții, că regimul comunist poate fi dotat cu o față umană numai din interiorul sistemului, mulți știau că un roman al său fusese țintuit la stâlpul infamiei, într-o ședință de judecată publică, și nu în anii '50 ci în anii '80 ai secolului încheiat. Toți îl urmăreau după 1989 în luările lui de atitudine, intransigente mereu, teribile câteodată, cu ceva din patetismul vechilor profeți, dar pline de învățăminte. Într-o lume a relativismelor și a laxismelor, Octavian Paler îi semăna lui Cato, romanul. Nu erai totdeauna de acord cu el, dar nu-l puteai ignora. Necruțător cu alții, fie adversari, fie prieteni, era necruțător și cu sine. Se plângea în anii din urmă de a se fi lăsat copleșit de scepticism. Nu l-am crezut niciodată: îl bănuiam de un optimism care nu se mai voia dat în vileag. Nu-și pierduse încrederea, nici speranța. Doar curajul de a și le mai recunoaște. Prea arătau toate în jur altfel decât și-ar fi dorit. A fost atacat pentru tranșanța și radicalismul opiniilor sale. N-a cedat niciodată. N-a vrut să-și facă un prestigiu din compromisul abil. A rămas un om liber și demn, chiar când a fost în pericol de a fi marginalizat. Pierdem în Octavian Paler o conștiință. Una dintre puținele în aceste vremi de restriște.

Regret nespus de a nu putea rosti eu însumi aceste cuvinte, de a nu putea fi, în tristele momente ale despărțirii de Octavian Paler, alături de cei care l-au prețuit și l-au iubit. Dumnezeu să-l aibă în pază!

Nicolae MANOLESCU

(mesaj citit la ceremonia de doliu de la Muzeul Literaturii Române)

a despărțirea
de OCTAVIAN PALER

In memoriam

● Octavian Paler evocat de Alex. Ștefănescu,
Mircea Iorgulescu, Gheorghe Grigurcu,
Daniel Cristea-Enache, Cristian Teodorescu

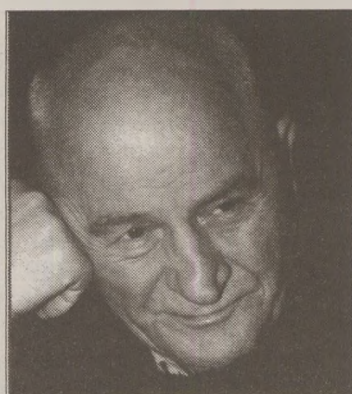
pag 3, 15, 31

● Pagini inedite
din *Convorbiri cu Octavian Paler*

pag 15-17

s u m a r

Octavian Paler evocări de Alex. Ștefănescu, Mircea Iorgulescu, Gheorghe Grigurcu - p. 3

CONTRAFORT de Mircea Mihăieș - p. 4
Listaci, sususpendaci, disperaci

LECTURI LA ZI de Tudorel Urian - p. 5
Școala admirației

REAȚII IMEDIATE de Alex. Ștefănescu - p. 6
E. Lovinescu în viziunea lui Ion Simuț

TICHIA DE MĂRGĂRITAR - p. 6

LECTURI LA ZI de Cosmin Ciotloș - p. 7
Limbajul apariției editoriale

Poezii de Alexandru Dohi - p. 8

SCRISOARE DIN PARIS de Lucian Raicu - p. 9
Genul hibrid

CERȘETORUL DE CAFEA de Emil Brumar - p. 9

Un act de transfer social de Dana Pîrvan-Jenaru - p. 10

PRIN ANTICARIATE de Simona Vasilache - p. 10
Vinerea pisica treișpe

CRONICA IDEILOR de Sorin Lavric - p. 11
Morbul dialectic

SEMN DE CARTE de Gheorghe Grigurcu - p. 12
Un observator solitar (II)

Concurență anticariatelor de Ion Simuț - p. 13

PREPELEAC de Constantin Țoiu - p. 14

PĂCATELE LIMBII de Rodica Zafiu - p. 14

Convorbiri cu Octavian Paler - pp. 15-17

La Dinescu, așteptându-l pe Evgheni
de Nichita Danilov - p. 18

Fructe de interior de Sebastian Reichmann & Dan Stanciu - p. 19

Documente Mircea Eliade
Consilier cultural la Lisabona de Simona Cioculescu - p. 20

Prudența față de orice gest de ajutor frățesc
de Ion Filipciuc - p. 21

TEATRU de Marina Constantinescu - p. 22
Energia poveștilor

CRONICA FILMULUI de Angelo Mitchievici - p. 23
Soarele înșelător al lumii noi

CRONICA PLASTICĂ de Pavel Șușară - p. 24
Un spațiu al postmodernității

Despre traducere de Muguraș Constantinescu - p. 25

Interviurile României literare - pp. 26-27
Jan Koneffke: România - o patrie electivă
A consemnat Ioana Pârvulescu
Traducere de Alexandru Al. Șahighian

Marie-Claire Bancquart
Prezentare și traducere de Constantin Abăluță - p. 28

MERIDIANE - p. 29

POST-RESTANT de Constanța Buzea - p. 30

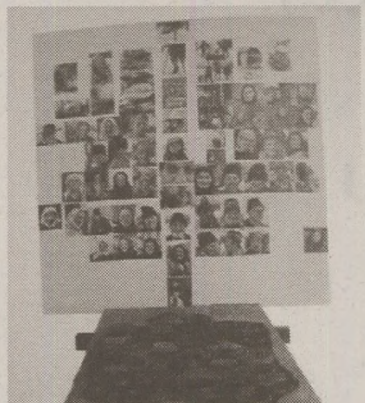
Notații generaționiste de Val Gheorghiu - p. 30

LA MICROSCOP de Cristian Teodorescu - p. 31

FRĂNTURI LUSITANE de Virgil Mihaiu - p. 31
Răspântia portugheză ca destin

OCHIUL MAGIC - p. 32

PESCUIȚORUL DE PERLE - p. 32

România literară®

Director:

NICOLAE MANOLESCU

Redacția:

GABRIEL DIMISIANU - director-adjunct

ALEX. ȘTEFĂNESCU - redactor-șef

OANA MATEI - secretar general de redacție

ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,
MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU

Redactori asociați: **IOANA PÂRVULESCU,**
CRISTIAN TEODORESCU

Corectură:

CONSTANȚA BUZEA (pag. 4, 8, 9, 11, 19, 26, 27, 30),

SIMONA GALAȚCHI (pag. 5, 7, 13, 18, 21, 23, 25, 28),

ECATERINA IONESCU (pag. 3, 10, 12, 14, 20, 29, 32),

NINA PRUTEANU (pag. 1, 2, 6, 15, 16, 17, 22, 24, 31)

Grafică: **MIHAELA ȘCHIOPU**

Fotoreporter: **ION CUCU**

Tema numărului: *Cărțile care rămân*

Tehnoredactare computerizată:

IONELA STANCIU, OANA MATEI, VALENTINA VLĂDAN

Introducere texte: **GEORGETA GHEORGHIU**

Correspondenți din străinătate: **RODICA BINDER** (Germania),

GABRIELA MELINESCU (Suedia), **LIBUŠE VALENTOVÁ**
(Cehia)

Redacția: Fundația **România literară**, Calea Victoriei 133,
sector 1, cod 010071, București.

Secretariat: **SOFIA VLĂDAN, CORNELIU IONESCU,**
MIRONA LAUDĂ, GHEORGHE VLĂDAN

Cont în lei: BRD-GSG Agenția Șincal,
RO91BRDE441SV59488894410. Cont în valută: BRD-GSG
Agenția Șincal RO87BRDE441SV59488974410 (USD),
RO37BRDE441SV59489004410 (EUR)

e-mail: romlit@romlit.ro; romania_literara@yahoo.com

http://www.romlit.ro; tel: 021. 212.79.86; fax: 021.212.79.81

Imprinat la **TIPOGRAFIA ROMÂNIA LIBERĂ**

Revista **România literară** este editată de Fundația
România literară cu sprijin de la Fundația „Anonimul”, Uniunea
Scriitorilor din România, Ministerul Culturii și Cultelor, prin Admi-
nistrația Fondului Cultural Național. Sponsorizare de la Banca
Română de Dezvoltare – Groupe
Société Générale

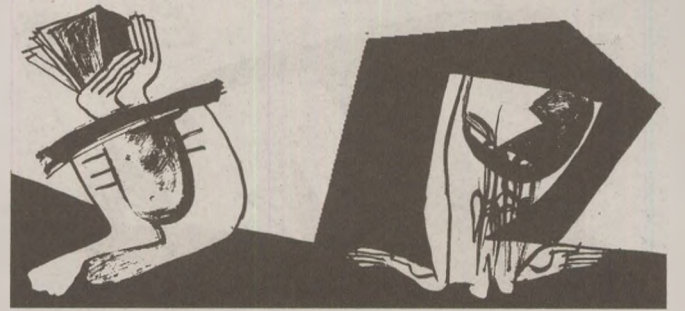

Revista **România literară** este
editată de S.C. Satiricon S.R.L. - București, str. Fabrica de
Glucoză, nr. 21, parter, sector 2. Tel. 242.42.43

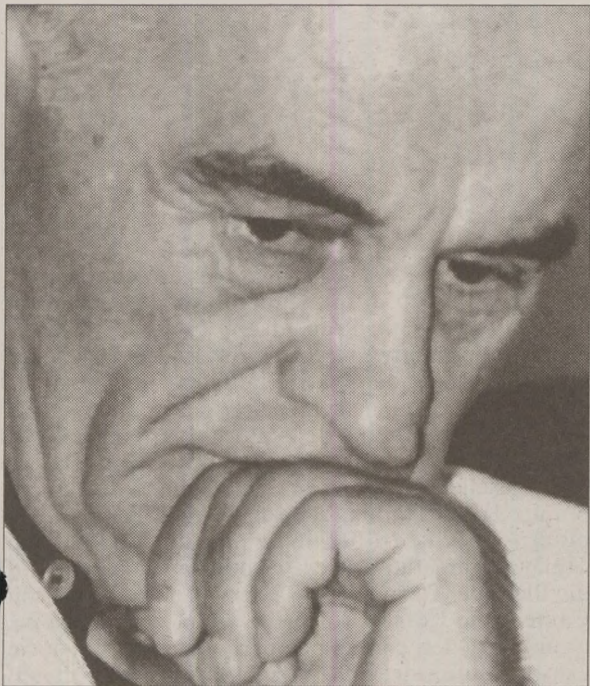

Conform prevederilor Statutului, Uniunea
Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica
editorială a publicației și nici pentru conținutul materialelor
publicate.

România literară este membră a Asociației Revistelor,
Imprimeriilor și Editurilor Literare (A.R.I.E.L.), asociație cu statut
juridic, recunoscută de către Ministerul Culturii și Cultelor.

i n m e m o r i a m

Octavian Paler

Cel mai liber dintre scriitori

România pierde un reper, nu o celebritate. Octavian Paler este, probabil, singurul dintre intelectualii români ai ultimelor trei-patru decenii care poate fi socotit „director de conștiință“. Iar de nu e singurul, este în chip sigur cel mai îndreptățit să fie numit așa. Dens, consistent, cuvântul lui avea o greutate naturală. O gravitate naturală. Niciodată ușuratic, Paler era un infirm de frivolitate.

Un teritoriu interzis pentru el, deși umorul nu-i lipsea. Era însă un umor taciturn, umorul unui om care se ia în serios și ia lucrurile în serios. În definitiv, umorul autentic nici n-are vreo legătură cu frivolitatea. Inșii frivoli sînt în realitate cei mai lipsiți de umor, iar mulți, de nu chiar toți, aparțin ori se conformează vastei categorii a cretinismului zglobiu. Și e chiar curios cum despre adaptații la cretinism se vorbește infinit mai puțin decît despre adaptații la comunism, dar pesemne că e vorba de instinctul de conservare, nu e nimic mai riscant decît să te împotrivesți unei specii în expansiune.

Greu, apăsător, așa era cuvântul lui Octavian Paler. Și scris, și rostit, fiindcă Octavian Paler nu doar scria bine, ci și vorbea bine. Fără a fi însă un făcător de cuvinte. Frază clară, puternică, răspicată, chiar și în incertitudini. Dacă nu mai ales în incertitudini, fiindcă îndoielile, și în primul rînd îndoiala de sine, erau pentru el domeniul preferat. Fiindcă numai oamenii puternici și cu adevărat liberi se îndoiesc de ei.

Din vara anului 1983, cînd a fost scos din funcția de redactor-șef al ziarului «România liberă» în urma unei conferințe ideologice la care Nicolae Ceaușescu strînsese și mai mult șurubul oricum foarte limitatei libertăți de exprimare din acea vreme, Octavian Paler n-a mai fost decît un om care scrie. Nu a mai avut nici o funcție nici pînă la răsturnarea de regim din decembrie 1989, nici după aceea. I s-au făcut propuneri, unele foarte îmbietoare, le-a refuzat pe toate, acceptînd doar titlul de „director onorific“, mai întîi la „România liberă“, apoi

la „Cotidianul“. Era o penitență autoimpusă, neostentativă însă? Era un mod de a-și conserva un spațiu de libertate greu și tîrziu dobîndită? Probabil și una și alta. Avusese, și încă devreme, funcții înalte. La jumătatea anilor '60 ai secolului trecut, fusese director al TV Române, într-un moment de relativă deschidere și de tot atît de relativă liberalizare. Profitase de acest climat pentru a face dintr-o instituție esențial propagandistică una predominant profesionistă. Scos de acolo în 1970 și numit redactor-șef la „România liberă“, unde avea să stea 13 ani, a reușit să creeze în paginile ziarului numeroase insule de libertate, în pofida unui climat tot mai neprielnic, fiindcă regimul intrase în faza decrepita, agonică, a convulsiilor finale, chiar dacă nimeni nu-i bănuia sfîrșitul atît de apropiat. Pentru Octavian Paler a fost însă începutul eliberării. Eram prieteni, știam că nu mai avea îndoiele în privința naturii regimului. Nu mai voia să fie decît un om care scrie – și asta a rămas constant din 1990 și pînă la ultimele articole și intervenții publice. Un om care scrie trecînd evenimentele și situațiile prin filtrul conștiinței lui, fără a face concesii simpatizilor și partizanatelor, mereu vigilent și inevitabil critic față de putere, indiferent de deținătorii ei efemeri. Într-un interviu pe care i l-am luat în urmă cu nouă ani, Octavian Paler făcea această mărturisire: „La vîrsta mea mă interesează ce se va întîmpla cu noi toți și cu această țară, pe care o iubesc atît de mult încît nu pot să nu fiu uneori critic cu cei care îi pun destinul în pericol“. Era cel mai liber dintre scriitorii români pe care i-am cunoscut.

Mircea IORGULESCU

Un spirit latin

Deși n-am mai fost apropiați în ultimii ani, vestea plecării dintre noi a lui Octavian Paler m-a tulburat profund. Micile noastre neînțelegeri pălesc în fața marelui mister al morții. L-am prețuit și continui a-l prețui pe acest important scriitor care s-a exersat pe o claviatură largă, de la roman și poezie la eseu și jurnalistică, parcă dintr-un nesațiu al cuprinderii scriptice a acestei lumi sublinare în care s-ă implicat cu frenezie. Dar nu entuziasmul l-a caracterizat, ci rațiunea, înclinația către analiză, către soluția sever cumpănită, slujită de o expresie lapidară. Profilul lui latin al personalității sale îi datorăm numeroasele fișe consacrate examenului actualității, în atmosfera de confuzie a căreia a plantat reperele unei lucidități sfredelitoare, în haosul căreia a introdus proiectele unei inteligențe nu doar demistificatoare, ci și măcar subiacent ordonatoare. Octavian Paler a luptat cu balaurii opacității și, de regulă, i-a învins. Chiar dacă n-am putea fi de acord chiar cu toate opiniile și atitudinile strălucitului comentator politic, am rămas totdeauna, parcurgîndu-i textele, cu satisfacția unui spectacol al conștiinței acute, al verbului cuceritor prin precizie. O demonie a exactității lucea în privirea sa ușor piezișă și îi pogora în condei. Pe cîntarul minții sale, greutatea se reducea prin limpezire, iar faptele cotidianului se încărcău de greutatea semnificațiilor scoase la iveală. Stilului său auster-incredul nu ne îndoim că-i rămîn îndatorați, în diverse proporții, toți cei ce i-au urmărit cu atenție activitatea. Fie-ne îngăduit a vărsa, bărbătește, în memoria lui Octavian Paler o lacrimă de cerneală.

Gheorghe GRIGURCU

Umanistul

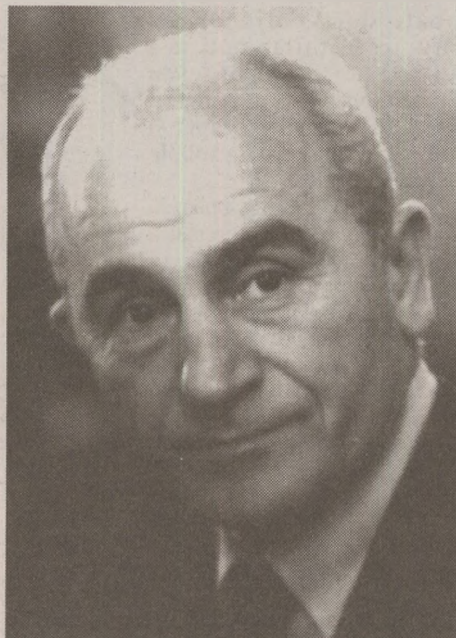
Octavian Paler (2 iulie 1926, Lisa, Făgăraș – 7 mai 2007, București) a apărut ca o stranie excepție în presa comunistă. În timp ce ziarele erau pline de citate din Ceaușescu, articolele lui cuprindeau extrase din Platon și Ortega y Gasset. În timp ce răsuna asurzitor, în întreaga țară, trompeta triumfalismului, putea fi auzită, de cei atenți, și vocea sa de moralist sceptic. În timp ce era folosită pe scară largă limba de lemn a propagandei oficiale, eseistul familiarizat cu opera marilor gânditori ai lumii dezvolta în manifestările publice o retorică elegantă, care îi intimida pe activiștii comuniști.

Marele merit al lui Octavian Paler este că și-a păstrat ținuta intelectuală în orice împrejurare, că nu a simulat încultura sau prostul-gust pentru a face pe placul oficialității dinainte de 1989. A avut funcții înalte (director general al Televiziunii Române, vicepreședinte al Radiodifuziunii, redactor-șef la *România liberă*, membru supleant al CC al PCR, deputat în Marea Adunare Națională etc.), dar nu a luat culoarea culturală a mediului pentru a se simți în siguranță. Așa se și explică de ce a și căzut în anii '80 în dizgrația regimului. A debutat în 1958 cu o poezie, *Ulciorul*, tipărită în 1958 în *Luceafărul*. În 1970 a și publicat, de altfel, un volum de versuri, *Umbra cuvintelor. Definiții lirice*. Dar a abandonat poezia în favoarea eseisticii (o eseistică din care nu lipsesc impresiile de călătorie, confesiunile, „polemicile cordiale“ sau chiar structurile parabolice). Volumele *Drumuri prin memorie. Egipt, Grecia*, 1972, și *Drumuri prin memorie. Italia*, 1974, au avut imediat ecou, într-o țară a cărei populație era însetată de cunoașterea culturii altor țări. Și înainte, și după 1989, fiecare nouă carte a sa constituia un eveniment cultural. Cărți ca *Mitologii subiective*, 1975, *Apărarea lui Galilei. Dialog despre prudență și iubire*, 1978, *Scrisori imaginare*, 1979, *Camînant. Jurnal (și contrajurnal) mexican*, 1980, *Viața pe un peron*, 1981, *Polemici cordiale*, 1983, *Viața ca o coridă*, 1987, *Don Quijote în Est*, 1994, *Rugați-vă să nu vă crească aripi*, 1995, *Deșertul pentru totdeauna*, 2001, *Între crășmă și biserică*, 2003 etc. au mobilizat intelectual mii de oameni, au fost primite cu însuflețire, au prilejuit lansări de neuit, cu autorul asaltat de admiratorii dormici de autografe.

Octavian Paler rămîne în amintirea noastră ca un umanist, ca un om de bibliotecă interesat de ideile celor dinaintea sa și de mituri, ca un solitar care a reflectat asupra condiției umane în vremuri nefavorabile reflecției.

Alex ȘTEFĂNESCU

Fotografii de Ion CUCU

Imaginea dezolantă a vieții noastre politice pare să fi energizat filonul comic național, secătuit de brambureala tranziției.

actualitatea

Mircea Mihaies

CONTRAFORT

Listaci, suspendaci, disperaci

În vremuri de restriște, românul apelează la umor. Imaginea dezolantă a vieții noastre politice pare să fi energizat filonul comic național, secătuit de brambureala tranziției. Împins undeva în adâncurile subconștientului, umorul românesc a renăscut de fiecare dată când cuțitele au ieșit din teci și vocea rațiunii a fost sufocată de zbieretele urii și nemerniciei. Piața Universității, în primăvara lui 1990, a fost un nesecat izvor de idei care influența și umorul s-a opus barbariei iliesciene, ce ne voia priponiți pe vecie în lanțul sovietismului și-al securismului triumfător. De la admirabilul mesaj al lui Eugène Ionesco, semnat cu titlul „golan-academician“, la rimele ironice de genul „FSN, FSN,/ Las-o jos că măcăne“, folclorul Pieței Universității vorbește despre o stare de spirit și despre hotărârea oamenilor responsabili de a se opune ticăloșiei hrănite de ideologia totalitară a leninismului.

Retrăim, în aceste zile, renașterea aceluiași spirit, pentru că, din nefericire, roata istoriei s-a învârtit cam mult timp pe loc. În fața violenței și absurdului (de data aceasta, o violență produsă de confiscarea instrumentelor democrației, obligată să lucreze exclusiv în favoarea „oligarhiei“ născute de tranziție), românii au redescoperit arma satirei și scalpelul umorului. Ca la un semnal, societatea românească s-a divizat, iarși, pe linii de forță perfect demarcate. Nu mai e vorba, însă, ca în anii '90, de ruperea țării în două părți relativ egale de cetățeni. Acum, susținătorii oligarhiei constituie o minoritate, pe când adversarii ei alcătuiesc majoritatea zdrobitoare a populației.

Sesizând această dramatică asimetrie, „oligarhii“ (care posedă și controlează cvasi-totalitatea mass-media din țară) au încercat să țină cât mai departe de popor farsa amorsată cu infinita perversitate de vechii maeștrii-păpușari, Iliescu și Hrebenciuc. Versați în manipulări la scară mare, aceștia au știut să distribuie în roluri de executanți o pleiadă de indivizi pe cât de lipsiți de opunitate, pe atât de activi de „image“.

Astfel, am ajuns să-i vedem cot la cot pe Vadim Tudor și Marko Bela, pe Șerban Nicolae și Crin Antonescu, pe Ludovic Orban și Lucian Bolcaș, pe Norica Nicolai și Voiculescu, pe Tăriceanu și Daniela Buruiana, pe Cristian Diaconescu și Olga Vasilescu. Splendide reușite ale altoiului democrației, nu-i așa? Aferite, conștienți că-și joacă partitura vieții, toate aceste personaje (ca și „stelele“ în ascensiune Hașoti, Bogdan Olteanu, Bănicioiu, Ghișe) sunt gata să moară pe scenă, numai să nu piardă dividendele prezenței pe micile ecrane.

Nu e vorba, însă, în evoluția acestor personaje, doar de setea de „image“. Ei interpretează roluri atent scrise. Fiecare injuriază după posibilități lexicale, ambiții și trecut. Una e să dai drumul la sudalme ca individ insignifiant, alta să fi fost agățat, ca o scamă, de funcțiile și sumele oferite de un oligarh sau altul. Și alta e să minți în calitate de vechi turnator. Și mai e ceva: toți acești indivizi au devenit de-o seriozitate casantă. Nu mai articulează cuvintele normal, ci, prin fiecare frază scoasă din gură, parc-ar legifera. Și-au absolut simțul relativului, evoluând, parcă, în sfera absolutului. Dăltuindu-și vorbele în cremene, nu mai vorbesc, ci latră. Nu sunt ofensivi, ci mușcă de-a dreptul din adversari. De ce? Pentru că și-au pierdut tot ce era natural în ei. Alte personaje, alte generații și – nu în ultimul rând – alte averi ajung să retrăiască drama fesenșiștilor din primii ani postcomuniști: rupți de realitățile lumii în care trăiesc, încearcă cu disperare de a realiza pământul să se miște în jurul axei sale.

N-am auzit de multă vreme să se vorbească despre popor și despre dreptul său de a-și exprima

opinia cu atât de mult dispreț ca în aceste ultime trei luni. Desprinși de lumea care i-a proiectat în nacela puterii, parlamentarii majoritari și guvernanții au adoptat postura unor supermen-i intangibili, cărora prostreala de a le reaminti că n-au neapărat mandat de a-și bate joc de votul electoratului e taxat cu ferocitate drept „populist“. I-auzi! De parcă alde Orban și Antonescu au ajuns în parlament prin drept divin, și nu prin vot popular!

Dacă faci imprudenta de a-i întreba pe ce sprijin popular se bazează atunci când comit abuzurile care au oripilat întreaga Europă, îți replică ritos: „Nu răspund decât în fața conștiinței mele și în fața electoratului!“ Știm, deja, cum stau cu conștiința. Iar relația cu electoratul e una de tipul chiriașului căruia i s-a oferit pentru patru ani un apartament. Atenționat de vecinul îngrozit că individul începe să facă chefuri monstruoase, să spargă geamurile, să demoleze pereții, să adune gunoiul de pe stradă în sufragerie, să demonteze țevile, să inunde pivnița, răspunde scurt: „Vorbesc eu peste patru ani cu proprietarul!“ Între timp, colocatarii n-au altceva de făcut decât să contemple dezastrul pe care chiriașul cu imunitate îl desăvârșește în totală impunitate.

Cineva mă întreba la ce ne mai putem aștepta din

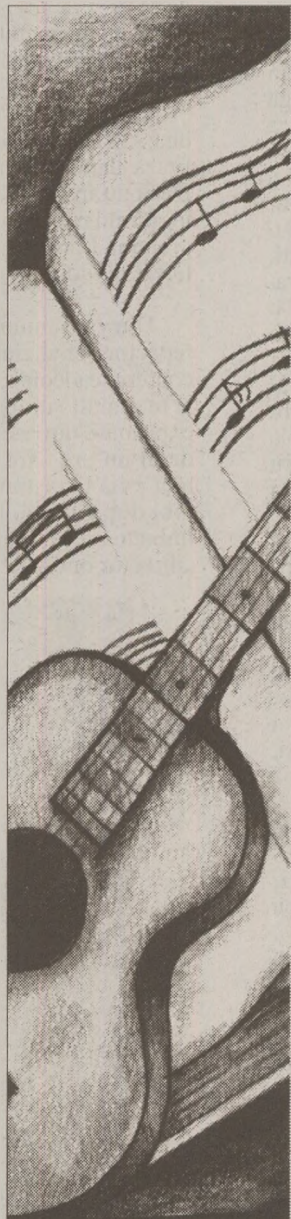
partea majorității parlamentare. N-am ezitat să răspund: la absolut orice. Ura de până acum a început să fie dublată de frică. Deși mai există suficienți jurnaliști dornici să le cânte în strună (pleiadei deja binecunoscute i s-a adăugat în ultima vreme, cu icnete steroide, un anume Victor Ciutacu), e clar că partida e pierdută. Tot ce pot face, de-acum, cei „322 / care-au tras în noi“ (vorba unei simpatice formule) e să se adâncească în abuzuri și odioșenie. Prin anii '90, fesenșiștii-comuniștii se bazau pe populația neinformată de la sate și pe sărăcimea orașelor. Numi dau seama pe cine se bazează astăzi „monstruoasa coaliție“ (sintagma ar trebui scrisă fără ghilimele!) Se știe că poți prosti, o perioadă, lumea cu televizorul și cu zierele din subordine. Dar cât poate dura batjocorirea adevărului? Cât timp poți să-l învinuiești pe Traian Băsescu de toate relele țării? Cât timp poți să faci din el „marele corupt“ și „tiranul sângeros“, dacă probele lipsesc ca-n palmă?!

Traian Băsescu a câștigat partida din două motive. Primul: prestația sa și a echipei sale se bazează pe arma etern învingătoare a umorului. „322/ Dați-ne președintele înapoi“, „Tata e cool“, „Cetățean suspendat“, „Aleea 322“ arată lipsa de încrâncenare a celor care le-au pus în circulație. Dacă le-ar mai fi rămas o undă de realism, cei 322 de conjurați ar putea să-și atârne și ei în piept badge-uri cu înscrisuri de tipul: „Pro-oligarh suspendat“ – după o formulă care-am descoperit-o într-un articol al lui Teodor Baconsky. Sau chiar

„Parlamentar disperac“, sintagma ce cuprinde, în opinia mea, esența jocului inimaginabil de dur al coaliției anti-Băsescu și anti-România.

Al doilea motiv e că Traian Băsescu a reușit să aibă de parte sa nu doar cvasi-totalitatea intelectualității, ci și mare parte din oamenii activi ai țării. Îmi imaginez ce-o fi fost în sufletul „listacilor“, „suspendacilor“ și „disperacilor“ văzând declanșarea de forțe pro-Băsescu de la Castella, prin comparație cu anemica, descurajanta primire a nemuritorului Marean Vanghelie, ambasadorul puterii pesedisto-liberale pe pământul împăratului Traian. Comparați-i pe cei 10 000 de români-spanioli din Plaza del Torros cu cele 200 de „cadre“ de la sediul Camerei de Comerț (locațiile spun, și în acest caz, totul!) și vedeți cam din ce parte bate vântul istoriei. Dacă ar fi suficienți de inteligenți (dar nu sunt!), oligarhii ar învăța câte ceva din lecția usturătoare aplicată de românii care *gândesc și fac*: s-ar decupla cât mai repede de viața politică, înainte de-a ajunge să plătească mai mult decât au agonisit.

În rest, în ciuda accesului de furie al d-lui Sorin Roșca-Stănescu, mă ambiționez să cer, și în această săptămână, limitarea la două mandate a calității de parlamentar. ■

FVNDATIA ANONIMVL
organizează

Festivalul de Muzică Tânără
PROMETHEVS

Sfântu Gheorghe, Delta Dunării
ediția a III-a
11 - 22 iulie 2007

Președintele Festivalului: Nicu Alifantis
Invitat special: Heidi Schmidt
Participă 7 tineri soliști sau formații.

Înscrieri până la data de 15 iunie 2007.
La preselecție sunt admiși tineri cu vârsta maximă 30 de ani. Pentru înscriere trimiteți CV, fotografie și CD cu 3 piese muzicale pe adresa FVNDATIEI ANONIMVL (B-dul Primăverii nr.12, sector 1 București) sau pe e-mail: office@anonimul.ro

Detalii suplimentare la telefon: (021) 230.16.93 sau pe www.anonimul.ro

Chiar dacă este un om încă tânăr, Ioan Pinteza are ceva din harul marilor înțelepți. Modul său de a se situa în lume amintește izbitor de filosofia de viață a lui Mihai Șora.

Tudorel Urian

LECTURI LA ZI

Școala admirației

literatură

În viața fiecărui om intervine, mai devreme sau mai târziu, o întâlnire fundamentală, decisivă, care îi schimbă sensurile, uneori cu forța destinului. Conștient sau inconștient, toți oamenii au, la un moment dat, un model pe care încearcă să-l copieze sau după care să-și modeleze personalitatea, în funcție de calitățile de referință ale acestuia. Toți băieții care bat mingea în curtea școlii se strigă pe numele unor fotbaliști celebri, iar atunci când ei înșiși reușesc să înscrie un gol încearcă să se manifeste precum modelul lor din viața reală. Chiar și viitorii infractori sunt marcați de tatuajele, poveștile grozave dintr-o lume interzisă sau fascinația temătoare pe care o degajă vreun proaspăt eliberat din penitenciar și se visează pentru câteva clipe în pielea acestuia, pentru ca mai apoi să încerce să îi imite gesturile și vorbele. Din *Arta Poetică* a bătrânului Boileau știm că pâna și proștii au modelele lor („Un sot trouve toujours un plus sot qu'il admire“), în fața cărora se înclină. Poate că este doar o chestiune de șansă ca viața unui om să se fi intersectat la un moment dat cu cea a unui mare om de spirit sau cu cea a unui infractor notoriu și ca această întâlnire să îi fi modificat într-un fel sau altul destinul.

Ioan Pinteza este un om fericit. Foarte tânăr fiind, a avut șansa unică de a-l cunoaște și de a trăi în preajma monahului de la Rohia, Nicu Steinhardt (Părintele Nicolae). I-a știut bucuriile și framântările, i-a ascultat gândurile cele mai intime, l-a urmat cu admirație mută în marile sale revelații religioase și în incitantele aventuri intelectuale. I-a pândit și memorat fiecare gest cu uimire de neofit, a încercat să îi deducă mecanismele gândirii, să îi înțeleagă sistemul de valori, aplicat inclusiv în selectarea prietenilor. Trăind în preajma părintelui Nicolae, Ioan Pinteza și-a modelat continuu propria personalitate. A învățat să își pună întrebările fundamentale în legătură cu învățăturile cărților sfinte, dar și să primească mereu cu mintea și cu inima deschise frumusețile oferite de natură sau de capodoperele literaturii, muzicii și picturii. Tot scrisul lui Ioan Pinteza degajă o impresie de smerenie a cunoașterii. Aflat în fața marilor înțelepciuni, autorul nu ezită să își exprime entuziasmul și chiar să își asume poziția inferioară de modest ucenic. Fără nici un pic de emfază, Ioan Pinteza se declară, atunci când e cazul, chiar și ucenicul unor autori mult mai tineri decât el: „După douăzeci de ani de la moartea Părintelui Nicolae, experieze o altă ucenicie. Ucenicia la câțiva tineri. Mi-am rupt coatele, cum se spune, pe cărțile și eseurile lor. H.-R. Patapievici, Cristian Bădiliță, Ion I. Ică jr., Robert Lazău, Mihail Neamțu, Teodor Baconsky, Al. Baumgarten, Mircea Platon, Aurelian Crăișu, Marius Lazurcă. Și nu-mi pare rău. Nu-i o ucenicie față de față, nu are fascinația și solemnitatea vecinătății sau a însoțirii. E o ucenicie cu o frecvență redusă. La distanță. Are, mai degrabă, aura unei *ascultări* (s.a.), a unei atenții smerite și bune“ (p. 170).

Jurnal discontinuu cu N. Steinhardt de Ioan Pinteza este mărturisirea unei stări de spirit, mai mult decât o carte de învățătură. Totul în aceste însemnări pline de înțelepciune și simțire inspiră dragoste și armonie. Împăcat cu sine și cu lumea, autorul știe să se bucure pentru peisajul mirific din curtea casei sale parohiale, observă cu inima plină fiecare

Ioan Pinteza JURNAL DISCONTINUU CU N. STEINHARDT

SAPIENTIA

PARALELA 45

Ioan Pinteza, Jurnal discontinuu cu N. Steinhardt, Editura Paralela 45, Pitești, 2007, 290 pag.

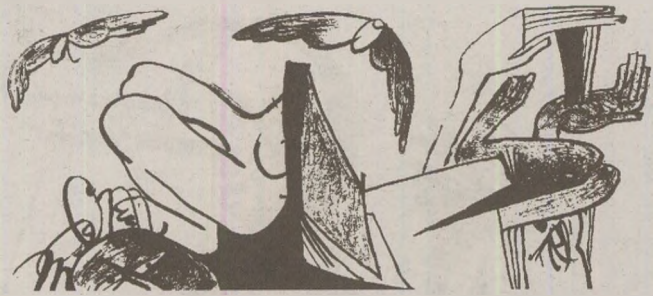
floare și fiecare fir de iarbă, este fericit în mijlocul unei familii care știe să îi arate, în fiecare clipă, afecțiunea, face munca pentru care are chemare, a avut șansa să-i cunoască pe mai toți oamenii pe care i-a admirat, citește cărțile pe care și le-a dorit. Este o carte-dar scrisă/ofertă cu sufletul plin de bucurie. Chiar dacă este un om încă tânăr, Ioan Pinteza are ceva din harul marilor înțelepți. Modul său de a se situa în lume amintește izbitor de filosofia de viață a lui Mihai Șora. Aceeași abordare mereu din perspectiva jumătății pline a paharului, același apel la a deschide ochii și a vedea frumusețea care, sub diverse chipuri, ne înconjoară la fiecare pas. Însemnările lui Ioan Pinteza sunt scrise cu zâmbetul pe buze. Chiar și cele despre morți îi stârnesc un zâmbet nostalgic. Nu poate fi altfel câtă vreme el știe că, dincolo de barierele lumești, relația cu sufletele lor rămâne, în eternitate, una mai mult decât cordială.

În pofida titlului, volumul nu este chiar ceea ce s-ar putea numi un jurnal, fie el și discontinuu. Ar putea fi vorba mai degrabă de o culegere de însemnări, mai mult sau mai puțin întâmplătoare, în care sunt puse laolaltă impresii de lectură, întâmplări din cotidian, reflexii asupra evenimentelor zilei, portete (admirabile) ale unor oameni pe care i-a cunoscut și i-a admirat și, mai cu seamă, amintiri în

centrul cărora se situează întotdeauna personalitatea covârșitoare a Părintelui Nicolae. Ioan Pinteza este, fără îndoială, unul dintre oamenii de care N. Steinhardt s-a simțit foarte atașat în ultimii ani ai vieții și nu întâmplător l-a desemnat drept legatarul manuscriselor sale literare. Pentru Ioan Pinteza, întâlnirea cu Părintele Nicolae a fost decisivă și chipul său apare ca un laitmotiv în însemnări, în circumstanțe dintre cele mai neașteptate. Cu siguranță, cei care se vor ocupa în viitor de viața și opera lui N. Steinhardt vor avea în părintele Ioan Pinteza din Chintelnic o sursă de informații de neprețuit. Antologică este, în prezentul volum, relatarea ultimelor zile de viață ale Părintelui Nicolae și modul în care a decurs înmormântarea. De altfel, însemnările despre Părintele Nicolae sunt sparte, apar ca o obsesie mereu actualizată în fluxul capricios al amintirii. Ca în romanele postmoderne, chipul monahului dobândește consistență din punerea laolaltă a cioburilor de amintire. Iar fațetele acestui portret sunt mereu surprinzătoare. Aproape toate relatările despre N. Steinhardt vizează maturitatea acestuia, anii petrecuți la Mănăstirea Rohia. Ioan Pinteza merge mai departe și, pornind de la bucuria părintelui de a-i arăta fotografii de demult, schițează, cu unelte de prozator, un portet al tânărului Steinhardt: „Părintele Nicolae era un gentleman. Burghez și cavaler în haina monahală. Îmi arăta fotografii din tinerețe. Din vremuri de demult, când era amoretat. De o ținută vestimentară impecabilă. De fiecare dată îmbrăcat «la modă», în duhul vremii. Mi-l închipui, de foarte multe ori, ajutat de fotografii, scrisori și secvențe de suvenir strecurate intenționat în scrierile lui, un tânăr mândru, orgolios, cosmopolit deseori, ironic, plin de idei năstrușnice, pe măsura «anilor nebunatici», eroic de cele mai multe ori, mereu pus pe harță și băscălie în imensitatea saloanelor interbelice, sobru la nevoie, franțuzit și englezit peste măsură, în scandal cu mentalitatea franceză și engleză, după caz“ (p. 91).

Chipul Părintelui Nicolae se află, metaforic vorbind, în filigranul fiecărei pagini a acestui volum. Dar nu este singurul. Portrete memorabile face Ioan Pinteza lui Lucian Raicu, Ioan Alexandru, Radu Saplăcan și, mai ales, lui Serafim Man, părintele duhovnicesc al lui N. Steinhardt. Plină de credință și de înțelepciune, cartea lui Ioan Pinteza este o pledoarie pentru frumos, generozitate umană, iubire pentru semenii. O carte tonică, menită să te facă să vezi lumea cu alți ochi, scrisă cu modestie și har de un preot de țară care își asumă cu mândrie și bucurie acest statut. Într-o lume a prostului-gust și a trivializării ce tind să se generalizeze, în care până și marile sărbători creștine sunt transformate în show-uri de televiziune (admirabil comentariul autorului despre emisiunile TV de Sfintele Paști), cartea lui Ioan Pinteza este o pledoarie pentru întoarcerea la adevăratele valori ale spiritului, singurele în măsură să ne dezvăluie nesfârșita frumusețe a lumii.

Nu în ultimul rând, Ioan Pinteza face o eficientă pledoarie pentru lectură, care merită reprodușă în finalul acestui articol: „Dacă citești cărți bune și folositoare, lumea e nebun de frumoasă. Fascinația pe care ți-o dă lectura pasionată este de foarte multe ori mai terifiantă decât viața. Sunt atâtea întâmplări în viața ta urâte, anodine, anapoda și doldora de potlogării încât, atunci când pui mâna pe o carte cu adevărat bună, ești un om salvat, mântuit. Cărțile sunt viața veșnică, viața de apoi, mai bună, mai fericită, a omului-cititor.“ (p. 260) ■

Ion Simuț îl privește pe criticul de la „Sburătorul” cu o admirație exigentă, cu luciditate, evidențiind printre altele eroismul discret de care a dat dovadă personajul său.

literatură

REAȚII IMEDIATE

E. Lovinescu în viziunea lui Ion Simuț

Studentii lui Ion Simuț (de la Universitatea din Oradea) au noroc că-i sunt studenți. Profesori ca el care să studieze și să explice literatura fără să o distrugă apar rar. Deși are o gândire plină de forță, capabilă să ordoneze informațiile cele mai disparate și să revizuiască ideile care întrunesc cel mai larg consens, Ion Simuț tratează creația literară cu delicatețe și dăruire. O slujește, nu o folosește.

Noua sa carte, o antologie din scrierile lui E. Lovinescu, *Confesiunile unui critic*, însoțită de un studiu introductiv, *Călătorie în jurul spiritului lovinescian*, reprezintă un nou și impresionant exemplu de slujire devotată a literaturii. Ion Simuț aduce în prim-plan personalitatea unui critic care a marcat creația literară românească, transmitându-i fervoarea modernizării. Această aducere în prim-plan, departe de a consta în extazieri de circumstanță și revărsări de superlative, se realizează prin regândirea, cu spirit critic, a destinului lui E. Lovinescu în cultura română și printr-o selectare atentă și inteligentă a textelor lui, pentru compunerea unui portret *par lui-même*.

Studiul introductiv se înscrie ca o piesă importantă, de neignorat de acum înainte, în bibliografia critică referitoare la E. Lovinescu. Ion Simuț îl privește pe criticul de la *Sburătorul* cu o admirație exigentă, cu luciditate, evidențiind printre altele *eroismul discret* de care a dat dovadă personajul său, care a renunțat la un mod înăscut de a fi pentru a se face util literaturii române:

„Dacă s-ar fi lăsat în voia temperamentului său, E. Lovinescu nu ar fi promovat sincronismul și modernismul și ar fi rămas un critic mediocru. Nu ar fi lipsit mult ca E. Lovinescu să se mențină și să se complacă într-o atmosferă de resemnare și fatalitate. Afirmatia «avem ideile temperamentului nostru», pronunțată ca o lege inflexibilă, nu ar fi dus departe, neîngăduindu-i să se lupte cu propriile inerții, pe care și le cunoștea foarte bine: paseismul, refugiul în amintire, contemplativitatea, provincialismul moldovenesc, melancolia sumbră provocată

de ineluctabilul zădărnici universale. [...] Criticul a știut de timpuriu că nu sămănătorismul, nu proza lui Mihail Sadoveanu, oricât de apropiată afectiv, nu acestea trebuie să dea sensul de dezvoltare și de emancipare a literaturii române. De aceea a dezlanțuit polemica împotriva direcției sămănătoriste a lui Nicolae Iorga, arătându-i eroarea, retardarea, persistența într-un țărânișm patetic, liric, naturist – cel mai adesea fals și fără orizont.”

Prin asemenea afirmații, Ion Simuț redeschide dosarul maioreșcianismului lui E. Lovinescu, care constă doar într-un succesariat al magistraturii criticii, având drept instrument de evaluare criteriul estetic, și nu în continuarea unei direcții. Spiritului conservator al *Junimii*, arată cu îndreptățire Ion Simuț, E. Lovinescu i-a opus pledoaria sa pentru modernitate. Sintetizând, am putea spune că Titu Maiorescu a contribuit decisiv la profesionalizarea creației literare românești (până la el împotmolite în amatorism), în timp ce E. Lovinescu a contribuit decisiv la modernizarea ei, în regim de urgență, după ce începutul secolului douăzeci anunțase o lungă perioadă de tradiționalism.

În directă legătură cu conținutul antologiei, Ion Simuț evidențiază natura confesivă a criticii lui E. Lovinescu, asociindu-și în această întreprindere și pe alți exegeți (pe Aurel Sasu, îndeosebi, autorul volumului *Eul suveran. Paradigme lovinesciene*, 1994). Din punctul lui de vedere, deplina transparență pe care o cultivă E. Lovinescu în relația cu cititorul reprezintă o formă de demnitate intelectuală și de probitate profesională (care, adăugăm noi, ar trebui să constituie un exemplu pentru criticii tineri de azi).

Textele propriu-zise ale lui E. Lovinescu, grupate de autorul ediției în capitolele *I. Menirea criticii. Singurătatea criticului*, *II. Impresionism și maioreșcianism*, *III. Critica de direcție. „Sburătorul”. Opțiunea modernistă*, *IV. Retrospective. Cariera unui critic*, *V. Autobiografia. Destinul unui critic: originile și evoluția lui în cadrul lumii literare* și *VI. Cuvinte testamentare. Ultimele*

texte, unele foarte cunoscute, altele redescoperite sau descoperite abia acum de cititori, sunt, cum era de așteptat, cuceritoare prin grația ideilor și prin farmecul stilului. E. Lovinescu are în scris un fel de ezitare feminină care face acceptabilă fermitatea bărbătească a convingerilor lui. El este, ca puțini alți critici, un maestru al seducției. Însăși sinceritatea lui, deloc frustă, ci artistizată, desfășurată calm și ceremonios, nu e altceva decât un năvod de aur pentru prins cititori.

În afară de frumusețea literară a textelor, impresionează însă și construcția cărții, datorată lui Ion Simuț. Ca prin însumarea pieselor unui imens puzzle, se configurează imaginea clară, expresivă, neatinsă de trecerea timpului, a unui mare spirit. Privind-o, trăim bucuria înaltă de a admira, dar începem și să ne întrebăm, neliniștiți, ce facem cu propria noastră viață, dacă o trăim, ca E. Lovinescu, senini, servind o cauză de mare interes, sau dacă nu cumva ne-o cheltuim nervoși, pierzând timpul cu tot felul de nimicuri. ■

E. Lovinescu

Confesiunile
unui critic

**E. Lovinescu,
Confesiunile
unui critic,
antologie și
studiu
introdutiv de
Ion Simuț,
București,
Institutul
Cultural Român,
2006. 520 pag.**

INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN

ICHIA de
mărgăritar

Cuvinte mari

Deși are un titlu interogativ, *Romanul, încotro?*, studiul masiv, de 400 de pagini, publicat recent de Petre Isachi la Ed. Psyhelp din Bacău, nu cuprinde nici o interogație. Este scris într-un stil emfatic-afirmativ, de la prima până la ultima pagină. Autorul folosește o terminologie de specialitate pompoasă și răsunătoare în spațiul restrâns al concepției postmoderne despre roman. Este ca și cum ar cânta la fanfara în bucătăria unui apartament la bloc. Uneori, citindu-i frazele sentențioase, grandilocvente, pline de neologisme reverberante, îți vine să-ți duci

măinile la urechi, ca să nu asurzești:

„Conferind creației românești circularitatea unui act autotelic, demnitatea actului arhetipal, desprins din codul faptelor diurne, istorice, dar și din poezia existenței, Poetul intuiește nașterea poieticii din poezia romanului.”;

„Universalitatea romanului vizează un întreg numit Univers (fără îndoială, total deosebit de așa-zisul *univers* sau *cosmos fizic* care nu poate fi universal), ce se dirijează spre Unu (*versus unum*), deci are legile sale imanente, care îl disting de orice altceva.” etc.

Toate aceste formulări de o prețiozitate luxuriantă sunt descifrabile, autorul nu se numără printre teoreticienii cu o gândire confuză. Greșeala sa constă doar în excesul de cuvinte mari, în desfășurarea unei retorici fastuoase care intimidează (sau stârnește zâmbete ironice), dar nu convinge. Există o disproporție între marea mobilizare de mijloace lexicale și miza pusă în joc – aducerea la cunoștința cititorilor a unor idei banale. Cui folosește o asemenea carte – este greu de spus. Ea nu conduce la o reevaluare a romanelor din istoria literaturii, la o mai bună înțelegere a lor sau la identificarea unor posibile direcții de dezvoltare pentru romanul de azi, ci reprezintă doar o paradă de terminologie.

Autorul se declară însă întru totul mulțumit de studiul său, după cum reiese din prefața pe care a preferat să și-o scrie el însuși. Culmea este că această prefață este redactată în același stil solemn-apodictic ca întregul volum.

„Scriitura – afirmă Petre Isachi despre propriul său

studiu – postulează o hologramă spirituală interogativă, care sub visul unității pluraliste și al refuzului exclusivismului întreține și găzduiește o negativitate infinită ce-i asigură un prezent pur și o salvează de riscul dogmatizării.”

Același Petre Isachi este optimist în legătură cu modul cum va reacționa cititorul:

„Cititorul captiv între miturile totalității și ideologiile fracturii se va lăsa repede pătruns de metoda de lucru pe care am adoptat-o, metodă pe de o parte – constatativă, descriptivă, enumerativă, analitică, comparativă și sintetică, iar pe de alta – estetică, poetică, poietică și critică.”

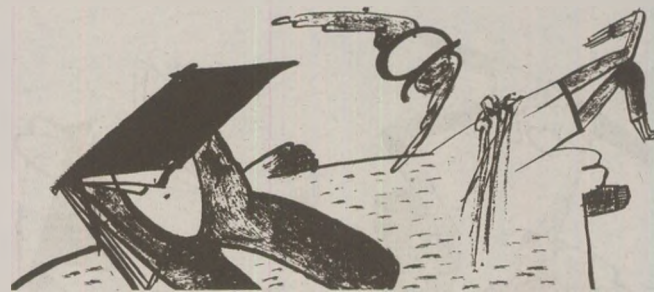
Totuși, el pretinde cititorului să întrunească anumite condiții pentru a se putea ridica la înălțimea spirituală a cărții:

„Cartea cere lectorului erudiție de tip renescentist, spirit transdisciplinar și artă în a descoperi muzicalitatea romanului metacritic, adică permanentul flux și reflux al ideilor, o anume dinamică a stărilor, o legătură organică între trecut, prezent și viitor.”;

„...îi doresc eventualului meu cititor *voință poetică* pentru a recepta acest experiment literar de ficțiune critică nonreprezentativă ce trădează situația în non-istorie.”

Tare mi-e teamă că sutele de mii de oameni nerăbdători să citească studiul lui Petre Isachi se vor descuraja aflând ce condiții trebuie să îndeplinească. Drept urmare, acest experiment literar de ficțiune critică nonreprezentativă ce trădează situația în nonistorie va rămâne noncitit. (Alex Ștefănescu)

Subversiv epică și extrem de atentă la datele propriului cod. Iată cum se prezintă poezia Angelei Marinescu în cele mai recente volume ale sale.

literatură

Cosmin Ciotloș

LECTURI LA ZI

Limbajul apariției editoriale

Lucru cu totul ciudat, poezia Angelei Marinescu beneficiază, în ultima vreme, de două limbaje de receptare aproape incongruente. Nu doar, adică, de două tipuri de înțelegere sau de tratare, ci de două scriituri distincte care să medieze înțelegerea sau asumarea. Cea dintâi, descinzând din formulările precise ale criticii anilor '70, se cantonează cuminte în expresionism ca evidență & necesitate. Vorbim de visceralitate, de filoane tragice, de autenticitate. Au trecut, însă, destui ani și destule volume pentru a ne îndoi onest de valabilitatea unor asemenea etichete. A doua limbă străină în care comentarii traduc vrând-nevrând poemele Angelei Marinescu este cea recursivă, a lecturii „de sus în jos”. Emulația pe care autoarea *Fugilor postmoderne* pare a o fi stârnit în rândul tinerelor poete ale sfârșitului de mileniu devine – pe neașteptate și în prea mare grabă – o premisă. Jocul perfid al mentoratelor și al cutiilor negre este pus în funcțiune, rezultând adesea un conglomerat anistoric, în care cărțile semnate Angela Marinescu, Elena Vlădăreanu, Miruna Vlăda sau Oana Catalina Ninu comunică fluid și fluent. Totuși, chiar și fără proba recitării, o atare construcție logică își vedește – fosforescent și zgomotos – hibe.

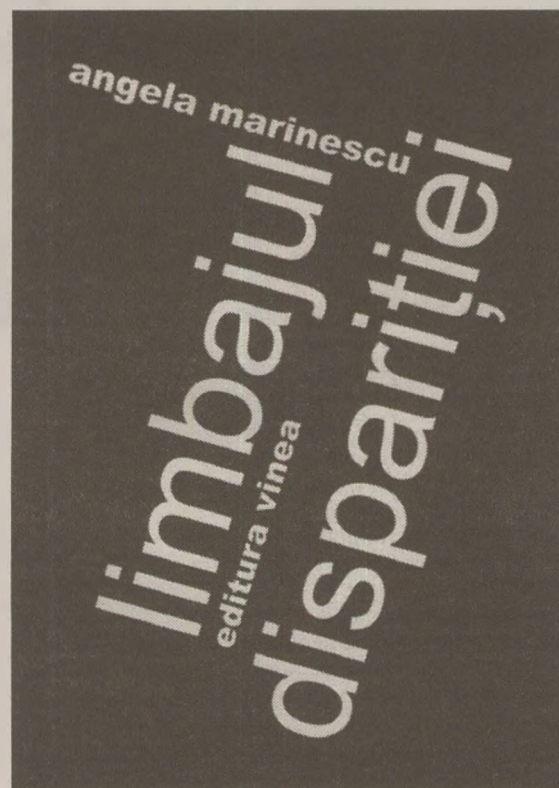
Nu cred, prin urmare, că o poetă cu personalitatea intactă cum e Angela Marinescu se poate preta la comoditatea de a rămâne aceeași decenii de-a rândul. Dar nici că ar avea autismul sau orgoliul renașcentist de a crea școli numai bune de exploatat. Mult mai limpede și mai eficient spus, mult mai departe de soluțiile facile ale tipologiilor și ale influențelor, ceea ce asigură trecerea naturală de la o plachetă la alta este tocmai surpriza autodefinirii. Imprevizibilul individual aplicat cu intransigență. Aceasta este amprenta scrisului și operei Angelei Marinescu. Sună, e adevărat, ca o formulă chimică imposibil de reținut sau de acreditat, dar este întocmai. Cum altfel se poate rezuma atitudinea proaspătă a unei poete care publică, separat, dar în același timp, două volume de nici patruzeci de pagini (*Întâmplări*

derizorii de sfârșit și Limbajul dispariției)? Ambele aparute la aceeași Editură Vinea, cu coperte, de fapt, identice (diferă, evident, doar titlul). Și unul, și celălalt verbe de o singură și continuă oroare a capătului de drum sau de manieră. Cum altfel se poate numi pe scurt saltul – pe parcursul câte unui vers – de la o tensiune de relanti la una specifică fisiunilor atomice? Cum s-ar aproxima în termeni mai naturali preocuparea explicită și infinitezimală pentru limbaj, a cărui construcție presupune – aici – în primul rând macerare și disoluție?

Subversiv epică și extrem de atentă la datele propriului cod. Iată cum se prezintă poezia Angelei Marinescu în cele mai recente volume ale sale. Dacă prima calitate este întrucâtva mai ușor de depistat și de omologat – dovadă Premiul pentru poezie al Uniunii Scriitorilor, acordat anul acesta *Întâmplărilor...* – cea secundă riscă să rămână într-o sterilitate și nemeritată penumbră. Să facem, așadar, puțină dreptate, în buna tradiție a legilor lecturii (mai inofensive decât oricare) și să urmărim ramificațiile interioare ale *Limbajului dispariției*.

Iată poemul cu care se deschide volumul. Dacă suntem atenți, nimic din toate reluările și nici unul din hiperbaturile ample de aici nu privilegiază cumva criza în defavoarea exactității: „iubirea s-a împărțit în două, o parte a trecut în viteză / ca o cruciadă medievală, cealaltă parte stă / nemișcată în cap ca un bec de 1000 w / trupul nu mai reacționează, parcă ar fi de lemn. / puteți scrijeli lemnul. curge moarte plină de sevă. în ochi îmi stă moartea ca o bătă. mă dor ochii. // un cristian și-a aruncat în aer matrița colecției *carmen*. / a fost un împărat. am plâns lângă împărat. / fiecare lacrimă ce se rostogolea / se înconjura de piele. de aceea nu / le-a văzut nimeni. au fost lacrimi underground“ (*despre cum apuc taurul iubirii de carne*).

Ei bine, ultimul cuvânt al acestui poem spune cam totul. Pentru că nu cu o aducere la zi a lexicului sau a tematicii avem de-a face, nu cu structuri sintactice pur și simplu dezarticulate ne confruntăm în cazul de față, ci cu o naștere aproape subcutanee a scrisului. Cu denivelări

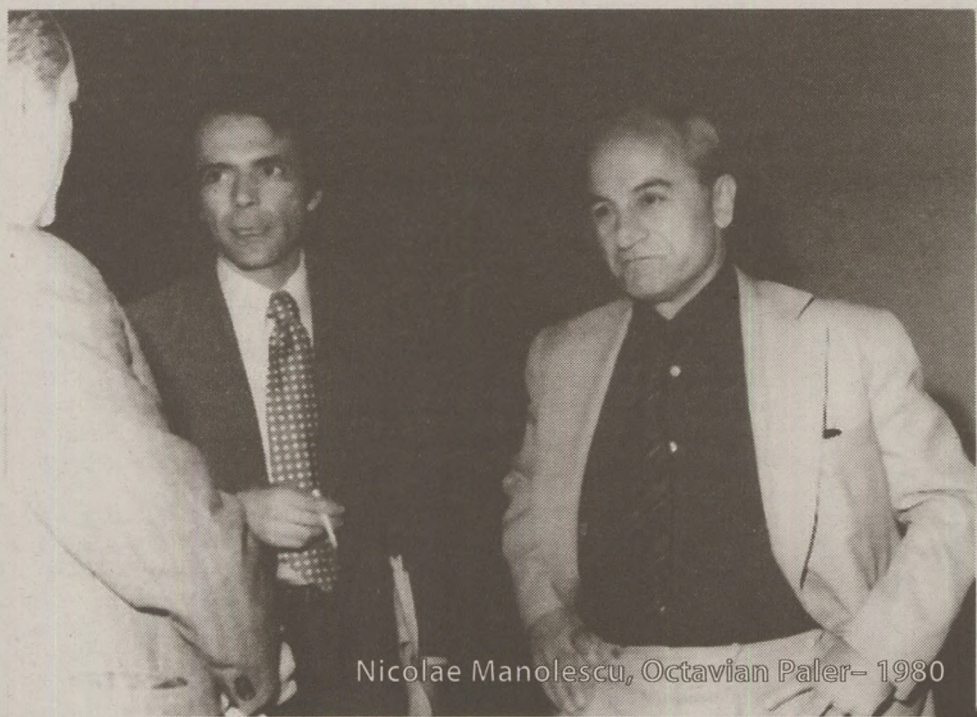
Angela Marinescu, *Limbajul dispariției*, Editura Vinea, 2006, 42 p.

și noduri metrici, cu acumulări și corpuri străine. Toate marcate net de povara – întotdeauna controlabilă – a limbajului: „melancolia și durerea pot fi morale? l-am întrebat / pe tânărul meu prieten, el nu vedea / și nu simțea nimic și atunci i-am închis ochii / l-am întins pe un pat de fier / și i-am încrucișat mâinile pe pieptul îngust. / și pentru că sunt frivolă și m-am plictisit de frivolitate / până în gât, am început să scriu cu gâtul“ sau „fratele ei atât de puțin prezent i-a fost închis / definitiv, în sămânța tatălui. // nu mai vreau să scriu, cuvintele îmi trec prin gât ca un porc prin gâtul / unui șarpe, se umflă gâtul, / nu mai are nici o limită, mă ustură gâtul“ sau „ploaia umezise / camera ei până la tencuială, / pielea îi stătea întinsă pe tencuială. // dorința lui de a fi bărbat a fost mai puternică decât poezia. // a iubit și a uitat totul, nu mai credea / decât în magnolia desfoliată / în cel mai scurt timp cu putință.“ sau „nici un semn nu s-a ivit din senin/pentru ca să înceteze să-și lovească / cerul gurii și obraji, pe dinauntru, cu limba, / atât de absconsă / atât de tehnică / atât de sumbră / el se juca cu focul, eu făceam foc cu jocul“.

Funcționează încă – și nu știu de ce – în deprinderile criticii literare o prejudecată impresionistă care lasă mereu scriitura la coada plutonului. Poate pentru că ne e teamă de amintirea structuralistă, poate pentru că limbajul pare mai curând o cheștiune de manual, poate din pricina faptului că poezia nu se rezumă la schemele ei formale. Și totuși, a vedea în cuvinte exclusiv un prag suficient al acceptării, iar nu un catalizator continuu și labil, nu e cu nimic mai puțin scandalos. Mai ales când în discuție sunt poeți de importanța Angelei Marinescu.

Limbajul dispariției e o carte venită să semnaleze flagrant o veche eroare de lectură, al cărei defect principal a fost neglijarea unor valori pe care literatura e nevoită să le învețe, tardiv, din experiența *show-biz*-ului: personalitate, intenționalitate, atitudine. Și pe care Angela Marinescu le posedă latent de la începutul începuturilor. Adică de la prima apariție editorială. ■

Fototeca României literare

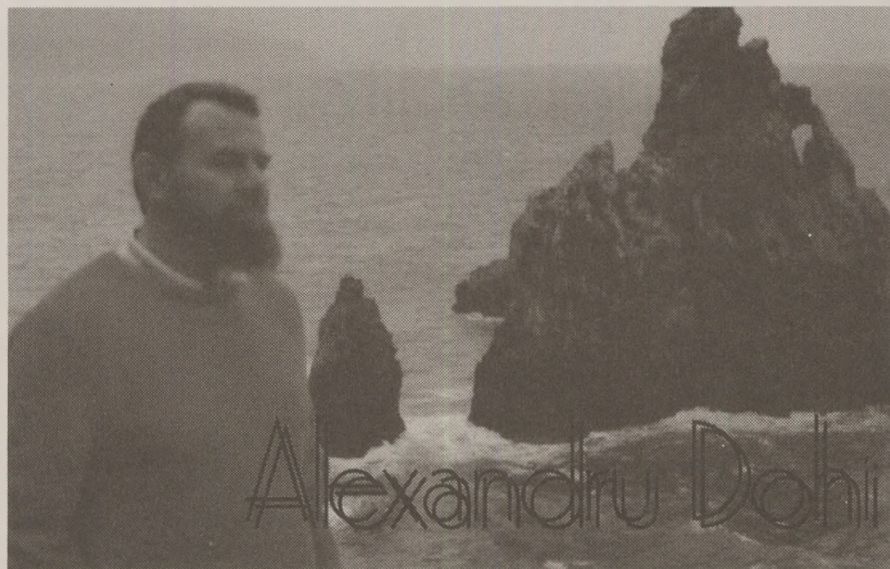

Nicolae Manolescu, Octavian Paler – 1980

Foto: Ion CUCU

p o e z i e

Încolțit de nemurire

Doar uitând poți să-ți aduci aminte
doar îmbolnăvindu-te te poți vindeca
doar trezindu-te vei putea visa
cum regăsi te poți doar pierzându-te

era acolo un munte de duminică
cândva te dureau stări nenumite
azi toate le-nchipui pe ocolite
retras în singurătate umbroasă

în scrisori prietenii le ai reunite
ai intrat într-o carte cu speranță focoasă
și-ai ieșit într-o stradă cu afișe plouate

criticii ți-au spus că ești pândit de pericole
că nu folosești cum se cuvine pronumele posesive
când colo aici nu-i nici o țipenie ci multă nemurire

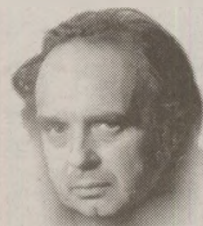
Nimic concret

tăcere zăpada seară siluete trezie târziu
orgasm pădure privire parfum picături perfecte
perfect pădure tăcere parfum prăpastie orgasm
fotografie tăcere trecere tristețe triumf ceață
zumzet zare surâs seară dimineața târziu predat
privighi privighetoare privire mierlă moarte
scrisori prietenie sare ocean târziu devreme porumbel
zăpada zăpada zăpada mâini mileuri mâini lumânări
bandaje a citi a trăi a trimite bucurie pădure
toamnă seară noapte iarnă diminutiv întuneric
mădular majusculă primăvara amintiri apretate clor
ideal întrevisat stări idei decizii dileme
din os aur într-o seară târzie e seară târzie
dar ar putea fi și vară și dimineața și orice
litere siluete oameni seară cuvinte de vară târzie
încă nu sunt iubire și deja iubesc moartea zăpada
din podul de piatră s-a dărâmat în nu te supăra frate
din table în șah din mi-am pierdut o batistută în
zăpada mă indoiesc de orice indoială profund baba oarba
fotografie prăpastie eu copil și tot copil
calendarul se clatină între copil și copil
dimineața cărunță sân cărunț lapte cărunț crăciun
porcii cu trandafirul tunelele cu turnul totul cu nimicul
paștele măsii de treabă datoria dar sârim peste sare
apa sălcie e seară târzie și și și măr mereu acest și
ȘI și și iarăși ȘI toamna are ceva de ȘI
deși lumea mai degrabă ar crede crede și nu cerceta
mai degrabă ar crede cum PRIMĂVARA ar fi marele ȘI
când defapt toamna o bătaie discretă în ușa
uși și uși și iarăși uși coduri peste coduri
și eu cu euri peste euri într-un acerb sentiment
al nerostului tot stării în visul penibil a
ceva durabil toamna chiar dacă și ea trece are
totuși un iz de durabil o această sete de
a mă arunca cu toată greutatea trupului în

acea ușă ce ar da în incontrolabil o sting cu
îngrijirea bătrânilor cu alcool și muzică dorul
de a mă defini scade cum verdeța din frunze da și
acest veșnic câștigul pâinei pâinii pâlne mâine
poimâine răspomenire a verdeții vocea vioară întâia
tremură în vâjnoasa orchestră a aparatelor
aparținerilor aparițiilor la ciclopul de televizor
încă ceva încă cineva deși deja nimeni cum acel
nimeni care l-a driblat pe polifem cel care îndrugă
vrute și nevrute sau vai ce mai m-aș pune sub
burta unui miel de aș avea un nume soarele de moarte
și noi ocupați cu arte nuptiale prinși în peșterile
unui arabesc cum cele rele în cele bune cum adevărul în minciună
totul e învelit ambalat în vorbe oarbe și și și
și robinson cu ale lui trei biblii deschide ba
aici ba dincolo ba una ba alta și după și apoi și mai apoi
e invitat hai mai spune și tu ceva ce să spun și ce să spun
mai degrabă aș tăcea dar cum să taci la telefon
mai ales când ești sunat ai sentimentul cum tăcerea ta
l-ar costa pe prieten ai sentimentul cum nuanțele dispar
dispar și apar cum poemul fără nici un pic de balast ar
fi sec și ilizibil ori balastul nu e o chestiune de
cuvinte ci un fel de compromis între așa zisul whispering
translator sau genius natale copilul însoțitor și
mândria culorii personale ei aici începe improvisația
când nu ai încotro improvizezi când nu ai încotro ești
spontan nu ai timp să-ți propui una sau alta nu ai
nu am nimic- singurătate ce e aia singurătate
sună ca o marcă de mașină de care nu ai auzit niciodată
și în același timp îți dai seama cum tu ești acea marcă de mașină
nu am nimic și mă duc la lucru zi de zi și noapte de noapte
spre a cumpăra spre a mă răscumpăra whiskey cu care tot încerc
a-l îmbăta pe polifem nici nu mai știu unde sfârșește
cel ce îndrugă vrute și nevrute și unde încep eu cel ce tânjește
salvarea din împovărată pată o frunză dusă de ape tulburi
tuburi cable sârme fire conducte coridoare cuvinte coridor
cuvinte pilitură de carne de oase de case și ceața magnet
repetarea magnet pământ și frunză ce-ar putea avea frunză
sună telefonul ridică receptorul și ascultă ascultă ascultă
ascultă o altă frunză bătută de vânt se aud izvoare oftat
se aud izvoare în fetele morgane a privi o floare ca o
aventură călătorie în madagascar în miez de bucurești
ești bucuria de a fi nici mai mult dar nici mai puțin să fie
coaptă treaba că așa zic oamenii când începi să înflorești am treabă
sunt plin de treburi trebuie trebuie trăită tragedia TU
parcă ar fi o marcă de avion discuții n-aș vrea să iasă discuții
divergente direcții directori dinosauri bugetul bugetul
ciclop capital ciclop relații ciclop dar undeva între
discrepanța dintre realitate și descrierea ei adie o lumină
se aud izvoare din fetele morgane se iscă se înteește
se ivește învie încremeniri se sfâșie fâșia arată de aparate
se sfâșie sfârșitul afară e ȘI mereu și și și sfârșie fierbe
eul în tu se marchează vite se miște moartea instalația
și nimeni nu mă crede cum noi toți suntem una dau din cap
mă bat pe umăr mai mă sună și întreabă ce mai faci și eu
răspund fie muncesc de-mi rup oasele fie nu fac nimic deosebit
să nu ai timp să nu ai timp să alegi mai ales nu ai timp
să judeci să decizi să te definești nu ai timp să te crezi
posesor ci vine ce vine și daimonul nu e nici filolog nici
psiholog el dragul de daimon spune doar NU sau DA ori cât
dispusă e oare suma întâmplărilor personale ca într-o
situație dată să țină cont de șoptele copilului cari pot
să te indemne contra unor interese evidente struguri fâțe
sau îmbrățișarea purei fericiri fără brațe fără gând pădurea
golful la ora cincii dimineața pasările sfâșie cortina
tăcerea apei aidoma tăcerii prietenului la telefon pradă
impacării mă descopăr cântând tatăl nostru apoi fluier
un menuet coliba unchiului tom corăbiile lungi călauza
luna și doi bani jumate floare albă din pireu tot revine
trec zilele copacii mor în picioare păstrăvul cum habar n-am
cine sunt dar cert este că sunt deși deja înconjurat de roboți
defapt totul tinde spre acest A NU AVEA ÎNCOTRO la oricine la
fiecare spre asta marile întinderi teritorii îndrăgostite de
spațiu spre asta tinde cu a nu avea încotro divinul se face
a avea și persoana oricum se da deoparte devine o bagatelă
săgeată deșert punct ochit punct sortit ori marea întrebare
este oare care o fi marea întrebare oare într-adevăr există o
mare metaforă când te trezești între convivi adormiți cari mai
și sforăie păi ce să faci și ce să faci rabelais prin care a
venit mult dragul de PANURGE iată ce l-a lăsat să facă să ia un
pumn de sare și să o arunce în gurile cascade ale adormiților
ca aceștia însetați să se trezească și să continue bauta
și nici spre a uita și nici spre aducere aminte ci așa din
drag de bucurie de a fi fiind dincolo de orice și și și... ■

l i t e r a t u r ă

Emil Brumaru

CERȘETORUL DE CAFEA

Cîntec naiv

Erai nesimțit de frumoasă!

Aveai căptușeli de mătasă
Pe-acolo pe unde nu-i voie
Să umbli decît la nevoie

Cu mîinile, ba chiar cu gura,
În clipele date de-a dura
De îngerii ce-și lasă scriptura

Și-o iau halandala prin lume,
Cu nimbul și-aripile-n spume,
Cînd muști dintr-o pară zemoasă.

Erai nesimțit de frumoasă... ■

România literară nr. 18 / 11 mai 2007

9

Scrisoare din Paris

Genul hibrid

Racine, Musset, Baudelaire, Claudel, Gide – se țin lanț biografiile scriitorilor. Genul (multă vreme) suspectat – să fie în curs de reabilitare? Părerile sunt în continuare împărțite. Suspiciunea a inaugurat-o, cum se știe, Marcel Proust, cu *Împotriva lui Sainte-Beuve*, acum exact 90 de ani – și de atunci marea dezbateră nu contește. Ce spusese Proust, căruia, din diverse motive, homosexualitatea în primul rând, nu-i convenea scotocirea indiscretă a existențelor intime, cu totul neimportantă, după el, în raport cu opera scriitorilor. Să reamintim propozițiile principale ale celebrei sale intervenții: „Această metodă (a nesuferitului, din punctul său de vedere, Sainte-Beuve, n.n.) consistă în a nu separa omul de operă și în a te atura de toate informațiile posibile asupra unui scriitor, în a colecționa scrisorile sale, a interoga pe cei ce l-au cunoscut... Metoda aceasta ignoră ceea ce o frecventare a noastră înșine ne face să descoperim – anume că o carte este produsul unui *alt* (s.n.) eu decît acela pe care îl manifestăm în obisnuințele noastre, în societate, în viciile noastre”.

Spre deosebire de André Gide, Proust își ținea secret „viciul”, nu vorbea de el și nu accepta ca alții – virtualii săi biografi – să vorbească, dar de ce-i era frică, cum se zice, nu a scapat... Opera este determinată de un alt eu, mult mai adânc decît cel superficial pe care autorul îl afirmă în biata-i viață de toate zilele... Or tocmai acest de suprafață „eu” face obiectul biografiilor literare și deliciul lor, nu mai puțin și deliciul trivial al celor ce se reped să le cumpere, să le citească, să le discute la masă...

Avalanșă, în librăriile pariziene, de biografii literare din ce în ce mai detaliate; unde se va mai ajunge, doamne, cu infinitul progres al cercetării, din ce în ce mai multă cunoaștere a „vietii” și din ce în ce mai puțină lectură a operei – această avalanșă, parcă abia la debuturile ei, relansează vechea dezbateră în actualitate. N-ai cum să te opui unui fenomen real – interesul publicului rege. Câte unii însă se mai și opun, oricum emit rezerve, mai îndrăznețe, mai timide, după caz.

Într-un hebdomadar de prestigiu răspund la ancheta pe tema amintită două personaje tot de prestigiu, mai degrabă „pentru” – sau mai degrabă „contra”, ambele personaje nuanțează; ezită, nu mai e vremea opțiunilor radicale. „Pentru” se pronunță Claude Pichois, născut

1925, profesor „emerit” la Sorbona, specialist în Baudelaire și Nerval și Colette – și excelent editor și biograf al acestora.

Al doilea anchetat este de încă mai înaltă statură, subtilul teoretician modern al literaturii – și el este mai curând „contra” metodei biografice – Gérard Genette, născut 1930, autor al „Figurilor”, al „Palimpsestelor”, al „Pragurilor” (Seuils), memorabila carte despre „paratexte”. Cu gusturi solide, mai vechi, cel dintâi, mai „modern”, cel de al doilea – veșnica „ceartă” dintre „antici și moderni”; atât de febrila ceartă...

„Biografiile – zice Claude Pichois – ne îngaduie să ne apropiem de operă”. Este un gen hibrid – replică Genette – biografia adică. Hibrid, de subliniat – dar nu inutil; cum socotea Proust și, pe urmele sale, un Jean-Pierre Richard și, mai ales, înaintea lui, un Bachelard, un Poulet; un Roland Barthes – acest „snob” sublim, cu vârsta din ce în ce mai puțin snob...

Personal, cum se zice cu un cuvânt după care nu mă dau în vânt – și după cum poate s-a observat în parcursul de zece ani al „Scrisorilor” de față – gust cu moderație genul biografiilor. Cu rare excepții, cum ar fi cea despre Camus a americanului Lotman sau „Viața lui Eminescu” de G. Călinescu... Am preferat de tânăr să citesc „Moartea lui Ivan Ilici” sau „Nasul” sau „Eugénie Grandet” sau „Doamna Bovary” sau „Muntele magic”, în detrimentul gravelor investigații privind viața autorilor lor, în care sunt detaliate certurile lui Tolstoi cu Sofia Andreevna, vociferările sale anti-moderne, vizitele lui Flaubert la bordel, notele de plată ale lui Balzac la spălătorii și vopsitorii...

Întorcându-mă la ancheta amintită, acord mai mult credit spuselor lui Gérard Genette: „Este un gen hibrid, întrucât biograful se simte obligat nu numai să relateze viața unui scriitor, Hugo de exemplu, ci să-i și scandeze viața cu câteva cuvinte de descriere a operei”.

Biografia mai merge, dar să și intercalezi în ea mici caracterizări ale operelor, cu aerul că le studiezi, în ordinea cronologică impusă de popasurile prin saloane, bordeluri și spălătorii – asta chiar că reprezintă – o spun acum cu vorbele mele – culmea lipsei de haz...

Lucian Raicu
februarie 99

am primit la redacție

● Mario Vargas Llosa, *Rătăcirile fetei nesăbuite*, traducere din spaniolă și note de Luminița Voinea-Răuț, Humanitas, București, 2007, 338 p.

Reviste

● *Axioma*, Nr. 3, martie, 2007, Ploiești. Director Marian Marcu, Redactor șef.: Ieronim Tătaru. Număr conacrat Centenarului Eliade și Festivalului de poezie „Nichita Stănescu”. Sunt prezenți în acest număr cu articole, eseuri, evocări: Ieronim Tătaru, Constantin Trandafir, Viorica Răduța, Mircea Coloșenco, Catalina Ene, Andi Bălu, Constantin Popovici.

Cărți

● Dan C. Mihailescu, *Literatura română în postceausism III. Eseistica. Piața ideilor politico-literare*, Polirom, Iași, 2007, 534 p.

● Marius Ghica, *Geneza operei literare*. Repere spre o poietică, Editura Paralela 45, Pitești, 2007, 298 p.

● Alexandru Ecovoiu, *Stațiunea*, roman, ediția a II-a, prefață de Luminița Marcu, Polirom, 2007, 206 p.

● Ioan Dan Bălan, *Noptatice*, poezii, Editura Confluente, Petrița, 2007, 96 p.

● Elisaveta Bogătan, *Gazeluri/ Ghazels*, poezii, în română și franceză, prefață: Serge Lapisse, Editura Confluente, Petrița, 2007, 44 p.

● Gheorghe Mocanu, *Pe ulița vântului*, povestiri, Ed. Andrew, Focșani, 2007, 124 p.

● *Caietele Inmer* (publicație a Institutului Național pentru Istoria exilului românesc). Anul IV, nr. 8, 2007. Președinte: Dinu Zamfirescu, redactor șef: Veronica Nanu. Revista publică relatarea discuției pe marginea cărții lui Nicolae Lupan „Gânduri de proscris” (participă: Dinu Zamfirescu, Dan Berindei, Victor Frunză, Mircea Suciu, Delia Cornea, Radu Câmpeanu), un interviu cu Sanda Golopenția, o dezbateră despre Adriana Georgescu (participă: Dinu Zamfirescu, Petre Țurlea, Dragoș Marcu, Doina Jela, Nicolae Florescu, Dorin Matei, Alexandru Șerbanescu, Matei Cazacu, Șerban Rădulescu Zoner).

● *Confluente literare internaționale*, Nr. 1, 2006, Petrița. Redactor șef: Elisaveta Bogătan. Colaboratori din România, Franța, Germania, Spania, cu poezii și eseuri.

Unitatea întregului demers critic înfăptuit de Gabriel Coșoveanu este dată de continuarea raportării a acestuia la problematica spiritului critic în cultura română.

lecturi

Un act de transfer social

Când a debutat, în 1999, cu volumul *O generație pierdută?*, rasplătit cu Premiul pentru debut al Uniunii Scriitorilor, Eugen Negrici aprecia seriozitatea, responsabilitatea și onestitatea actului critic practicat de Gabriel Coșoveanu: „Gabriel Coșoveanu nu scrie ca alții din generația lui, în regim de furie veleitară sau revizionistă și nu are frenezia publicării cu orice preț și aceea neliniște morbidă producătoare de monștri lingvistici înecați într-o tochitură de concepte, teorii și noțiuni critice aproximative“. Aceste observații rămân valabile și în cazul volumului *Literatura și pretenția de adevăr. Pornind de la Gadamer* (Editura Ramuri, colecția Eseu, Craiova, 2005, 286 p.), a cincea carte a universitarului craiovean, distinsă cu Premiul pentru cea mai bună carte a anului 2005, de către filiala USR din Craiova, o carte ce rotunjește seria publicațiilor anterioare, a căror continuitate și consecvență, atât la nivelul atitudinii, cât și la acela al substanței, sunt lesne de constatat.

Unitatea întregului demers critic înfăptuit de Gabriel Coșoveanu este dată de continuarea raportării a acestuia la problematica spiritului critic în cultura română, într-o manieră lucidă și aplicată, cu o pregătire teoretică impresionantă, referințe din operele unor Gadamer, Jaus, Searle, Ricoeur, Rorty, Toffler, Popper, Khun, G. Steiner sau Revel, susținând în mod fericit apetitul criticului pentru contextualizări. Raportul dintre faptele estetice și evenimentele sociale, dintre creația artistică și creația de idei, dintre contemplație și angajare, precum și ideea de impact asupra celorlalți, sunt constante ce structurează discursul și determină selecția textelor supuse analizei, considerațiile pe marginea interferențelor cultură – social – politic revendicându-se, așa cum o spune și titlul, de la concepția lui Gadamer din *Adevăr și Metodă*, care „a pledat constant pentru «traducerea» unui efect de text ca fapt de conștiință, în primul rând“ (p. 5). Facând parte

din categoria celor „sături de erudiție seacă și de artierie spumoasă, dar refuzată de Idee“ (p. 91), criticul literar părăsește considerațiile de ordin strict hermeneutic și abordează teme nevralgice ce vizează pragmatismul și pretenția de adevăr a discursurilor, fie strict ideologice, fie literare. Structura și substanța textelor vizează forjarea unor concepte, de cele mai multe ori polare, cu relevanță axiologică în cadrul pledoariei subsidiare pentru cerebralitate, discernământ sau rațiune critică. Ecuatii de genul *autoritate – rațiune – recunoaștere – valoare, maestri – discipoli – etică, eficiență istorică – „noncooperare“ cu istoria – dialog, spirit critic – „statura“ gânditorilor în cauză, moralitate – autocritică – populism – discurs mesianist – expresivitate* sunt doar o parte dintre operatorii ce susțin, pe o tonalitate grav-analitică, utilizarea culturii într-un sens dinamic, cu o deschidere generoasă către social.

În secțiunea numită *Despre relativizarea preeminenței esteticului*, primul nume care îi reține atenția lui Gabriel Coșoveanu este cel al lui Adrian Marino, „un om ce crede în acțiune, nicidecum în literaturizare“ (p. 60), un „incorigibil energentist“ ce a susținut vizibilitatea, ca deziderat instituțional și a vizat mereu proiecte clare, de anvergură. Adrian Marino devine convingător în „schema“ sa deliteraturizantă prin pledoariile pentru antisentimentalism, pentru evidența obiectivă, pentru ritm, toate într-un registru hiperlucid, menit să trezească admirația și adeviziunea antiutopicilor.

Alte nume precum G. Steiner, Mihail Șora, Patapievic, Andrei Cornea, Laura Pavel, Gabriel Dimisianu sau G. Grigurcu fac obiectul aceleiași secțiuni, punctul comun ce permite reunirea acestora fiind preocuparea pentru ceea ce numea Gadamer „transcenderea dimensiunii estetice“, concretizată în aspecte ce țin de angajarea civică și socială, de discriminarea dintre autentice și simulacru, de elogiul interactivității și predispoziția la autoexaminare, sau de încercarea acestora de a opune

rezistență la presiunea modelelor ideologice, în special cele utopice, Gabriel Coșoveanu fiind convins la rândul său, de necesitatea instituirii de modele publice, nu scriptice.

Și în partea intitulată sugestiv *Ficționarii – între escapism și implicare* este urmărită aceeași „cădere“ din condiția ideală a culturii, aderența la real, de data aceasta în textele literare. Astfel, în *Ziua și noaptea lui Nicolae Breban*, criticul identifică un „program brebanian de lucidizare a iraționalului, cu punct de pornire în detaliile amalgamate ale unei realități folosite mai mult pretextual“ (p. 217), în timp ce romanul lui Gabriel Chifu *Visul copilului care pășeste pe zăpadă fără să lase urme sau Invizibilul, descriere amănunțită. Roman / Ușfel de basm*, prezintă „o miză istorică acută“ (p. 202) abordând tropisme recente ale societății românești. În romanul *A doua zi după moarte* a lui Dan Stancu „posibilitatea rezistenței prin cultură e supusă unui tip continuu“ (p. 221), scriitorul analizând degradarea individuală și colectivă din România ante- și postdecembrie, într-un registru hiperlucidizat, iar *Istoria comunismului povestită pentru bolnavii mintal și alte piese* a lui Vișniec propune teme din contemporaneitate traumatică, piesele având în comun *tema supraviețuirii*. Între poezii ce sunt preocupate de real se numără și Virgil Mazilescu care „a împrumutat masiv din miscelaneul vieții ca să transfere în poezie“ (p. 192), tema predilectă a acestuia fiind, după părerea lui Gabriel Coșoveanu, „starea de vid, de topire a determinațiilor realului“ (p. 194).

Pledoaria pentru necesitatea unor replici civice, nu doar estetice, care să facă dovada responsabilității scriitorului, asigură nu numai unitatea incontestabilă dar și originalitatea acestui volum, valoros atât prin raportarea autorului la fiecare dintre problemele abordate dar mai ales prin întrebările pe care le ridică, întrebări ce ar necesita răspunsuri din partea fiecăruia dintre noi. Demersul este unul constructiv, lipsit de intenții demolatoare, de aceea accentele corective individualizate sunt rare, categoria *resentimentarilor* sau a *cărcotașilor* fiindu-i străină criticului craiovean.

Dana PÎRVAN-JENARU

Prin anticariate

Vinerea pisica treispe

Formula asta, avertizare cu iz de vrajă, am auzit-o cu ceva vreme în urmă, firește de la o persoană trăitoare într-o lume în care triada avea un anumit sens. O lume cu superstiții à la roumaine. N-am găsit, prin anticariatele din Amsterdam – anticariate de artă, cu albume și cărți, cele mai tinere, din secolul XIX, ici colo câte-o ediție *Pleiade*, vreo piesă care să aibă vreo mică legătură cu cele petrecute, în timpuri mai vechi, în literatura română. N-am găsit nici superstițiile noastre. Ei, de pildă, par să se teamă de 12 (numărul lipsește și din șirul camerelor de la hotel, și din cel al peroanelor de tren ș.a.m.d.). Scriu, așadar, despre ce am găsit, *The Penguin Guide to the Superstitions of Britain and Ireland*, adunate de Steve Roud, o carte verde cu pisică neagră, o carte nu atât de veche ca cei 2000 de ani pe care-i rezuma, 2000 de ani în care oamenii le e frica și cred.

De ce le e frică? Greu, dar nu imposibil, de aflat repede,

dintr-un dicționar ordonat alfabetic. De pildă, se tem să facă patul vinerea și duminica. Femeilor care calcă totuși această rînduială – care le bucură, de altfel, în epocă, de pe la 1890, a paturilor cu pene, ce trebuiau umflate și coborâte delicat la loc, li se prezice destrămarea familiei. Se mai tem de păsări moarte, găsite pe cărare, sau de cele vii care le intră în casă. Mai ales pihorul.

Ce-i apăra? Oamenii născuți cu picioarele înainte, care se credea că pot vindeca unele boli. Biletele de autobuz (credința pornește de pe la 1940) ale căror serii, adunate cifră cu cifră, dădeau 21. Omida așezată pe umăr. Pisicile negre, cu deosebire le ocrotesc pe mirese. Colierele de coral.

Cele mai multe dintre superstiții sînt simple curiozități, neatestate, de altfel, decît izolat, sau în surse prea vechi ca să le mai dăm crezare, de vreme ce continuitatea lor s-a pierdut. Celelalte, destul de universale, mai degrabă decît britanice, întocmesc o lume în care binele și răul sînt date în părți egale. Nu e farmec care să nu aibă leac, după cum nu e spaimă care să nu-și afle mîngîierea. Unele sînt superstiții pur romantice, de iubire și prietenie. De pildă, nu se dau în dar, între amici, obiecte ascuțite, decît pe simbolică plată. De citit, ca amuzament pios, pentru o epocă în care conta orice fleac, cele vreo treizeci de metode de-a ispiți dragostea să se arate. La 1714, rețetele încercate, așa cum apar ele în disperatele încercări de a-și atrage iubitul ale unei domnișoare dintr-o pastorală parodică a lui John Gay, fac o crestomație de folclor englez, pe-o linie lirică în genul vrăjilor, mai blînde, mai cuminiți, ale țărâncuțelor lui Coșbuc.

Semnele, în cartea lui Roud, de fapt, a unor popoare trăind după calendare cu *dos and don'ts*, se-mpart în două grupe mari: întîmplările sortii, pe care le poți recunoaște, dar nu ocoli, și prilejurile de rău care se cer păzite, și-n care cade doar un individ imprudent. Ar fi să exagerăm spunînd că perechile acestea de daturi și luaturi, după cum se întîmplă, cu de la sine putere sau urmînd unor

interdicții încălcate, vin din tradiția greacă a lui *hama* și *hybris*. Totuși, oricum le-am zice, unele superstiții sînt tehnici de recunoaștere a semnelor bune sau rele, pe cîntălele sînt practici de influențare a lor. O gîndire pasivă și una activă leagă sufletul pe granița subțire dintre consolare și fatalism. Altfel spus, în calea celor cărora n-ai ce le face nu-i cuminte să te așezi, înșa asta nu te ferește de îndatorirea de-a pune temei pe regulile care-ți lasă alternativa: dacă le ții, e de bine, dacă le calci, e de rău.

Alte clasificări, pe care le-aș putea face ca să vă dați imaginea unei cărți trecute de 500 de pagini, cu reproducere după coperti de astroloage și desene care acoperă trei secole, sînt, la o privire nesistematică: superstiții legate de părțile corpului omenesc, și de felul cum sînt ele percepute; superstiții despre om și gospodărie; superstiții despre familie; despre animale și plante; despre obiecte și acțiuni/ evenimente uzuale. Categoriile vocabularului fundamental, pe care limba engleză le recunoaște, imprimă iată, despărțiturile gramaticii mentale.

În această *magna carta* a superstițiilor, verde ca ghinionul, superstiția însăși, cu istoria ei condensată, în loc în sertarul intrat în peretele cu *pigeonholes* la locul din alfabet. În 1620, Sir John Melton a scris un tratat de astrologie, un amestec, de fapt, de superstiții utile, și utilizabile (cum să găsești un obiect furat, de pildă), de medicina populară, și de semne. Aproape un secol mai tîrziu, în 1711, Addison, în *The Spectator*, scrie despre vise, și despre puterea nopții tulburate asupra zilei. Despre lipsa de empatie cu unii din oamenii care-ți intră în casă, despre numere și despre sibile.

Povești, *cum grano salis*, frumoase. Cu atît mai frumoase cu cît se fac, îmbătrînind, mai inocente. Și dau sfaturi bune, nemaiputînd da rele exemple. Vîrsta noastră, a celor care am coborît de mult dintre zei, le-a înlocuit o prejudecățile. În fața lor, zi *vade retro*!

Simona VASILACHE

Consumul este scopul vieții și în același timp criteriul împlinirii noastre. El ne este unicul numitor comun. Mai înainte de a fi politician, intelectual sau fotbalist ești un consumator.

l i t e r a t u r ă

Sorin Lavric

Morbul dialectic

red că fiecareia i s-a întâmplat ca, citind o carte, atenția să-i alunece treptat de la tema ei la felul în care autorul o pune în pagină. Iar dacă pe deasupra simți că ai de-a face cu o metodă de expunere pe care scriitorul o urmărește cu scrupulozitate, atunci, vrînd-nevrînd, nu vei mai putea vedea decît regia din spatele scrisului, și nu mesajul pe care scrisul se străduiește să-l transmită. E ca atunci cînd, mîncînd un fel de mîncare, începi să ghicești ingredientele din care i-a luat naștere gustul, mergînd pînă acolo încît, în unele cazuri, poți descoperi rețeta pe baza căreia au fost amestecate bucatele.

Din acest moment, oricît te-ai strădui să urmărești gîndurile scriitorului, interesul tot spre metoda expunerii se îndreaptă. Vezi coregrafia din spatele paginii și nu substanța ideilor din rîndurile ei. Și astfel cazi într-una din acele stări obsesive cînd satisfacția lecturii e dată de frecvența cu care bănuielele îți sunt confirmate: cu cît depistezi mai des rețeta narațiunii cu atît îți simți mai satisfăcută răutatea vigilență cu care îi străbați rîndurile. Ajungi să te porți ca un detectiv a cărui principală ambiție este să nu se lase dus de nas. Necazul este că în felul acesta pierzi contactul cu miezul cărții. Te preocupă divulgarea strategiei și nu scopul pentru care a fost pusă în scenă întreaga strategie.

Ceva asemănător se întîmplă cu cartea lui Lipovetsky: rețeta ei de fabricație ajunge să-i absoarbă conținutul, cititorul fiind atras de tactica subiacentă textului și nu de litera lui. Și astfel, în loc să reții metehnele angrenajului hiperconsumist în care s-a transformat astăzi întreaga planetă, în minte îți se întipărește baletul retoric al filozofului francez. Lapidar vorbind, bucătăria ascunsă a *Fericirii paradoxale. Eseu asupra societății de hiperconsum* stă într-o schemă invariabilă pe care francezul o aplică cu meticulozitatea unui ceasornicar. E vorba de un algoritm simplu, alcătuit dintr-o succesiune de pași (teză-antiteză-sinteză) a cărei desfășurare, din clipa în care o afli, îți dă cheia întregului. Totul e previzibil ca într-o înșiruire mecanică ce-ți sare în ochi cu agasantă ostentație.

Lipovetsky este un dialectician incurabil, ceea ce nu ar fi rău dacă nu ar ține morțiș să ne arate acest lucru. E ca un croitor care îți meștește stofta măsurînd-o de la o machie la alta și hotărînd dinainte unde se termină un petic și unde începe altul. Costumul pe care reușește să-l croiască e făcut la șablon după un meșteșug banal și străveziu. Dacă am putea să auzim vocea interioară a autorului, ea ar suna astfel:

– Pînă aici voi scrie teza, de aici încolo voi scrie antiteza, și apoi voi arăta că amîndouă sunt greșite, ceea ce înseamnă că pe undeva sunt totuși adevărate, și apoi mă voi strădui să le topesc pe amîndouă în ceva care, păstrînd doar ceea ce e valabil din ele, va arunca peste bord ce e fals în conținutul lor. Totul e să pot bascula cu agerime dintr-o parte în alta, împrumutînd de fiecare dată optica taberei pe care o reprezint. Important e să am grijă ca, jalonînd între extreme, cititorul să nu poată să mă identifice cu vreuna din ele. Superioritatea mea stă în ușurința cu care pot intra în logica oricărui punct de vedere fără a mă lăsa molipsit, cu alte cuvinte fără a trebui să-mi sacrific libertatea de gîndire în numele unui partizanat ideologic. Eu îi înțeleg pe toți fără ca să iau partea cuiva. Dacă totuși iau partea cuiva, acela nu pot fi decît eu însumi, iar gîndirea mea e una totalizatoare, precum întregul alcătuit din strîngerea laolaltă a tuturor opiniilor care s-au spus vreodată pe mîginea societății de consum. Scopul meu e să le

Gilles Lipovetsky, Fericirea paradoxală. Eseu asupra societății de hiperconsum, trad. de Mihai Ungurean, Pollrom, 2007, 356 pag.

prezint pe îndelete și apoi să le critic pe fiecare, arătîndu-le șubrezenia ideatică și limitele concepției.

Iar dacă gîndirea mea depășește taberele și partizanatele este pentru că știu să fiu neutru și versatil, puțînd trece de la o opinie la alta, și de la adeziunea pentru o idee la reticenta față de ea. De pildă, pe pagina aceasta îmi propun să exprim această convingere și nu alta, dar peste o pagină mă voi răzgîndi și voi exprima o convingere cu totul diferită, și asta pentru că toate convingerile sunt o apă și un pămînt: frînturi dintr-un întreg la care numai eu pot avea acces.

Iată, dacă vreau, pot critica societatea de consum, dar tot atît de bine o pot lauda. Sau, dacă vreau, îl pot convinge pe cititor că răul suprem e optica consumatoristă ce ne bîntuie mințile și sufletele, pentru ca apoi, dacă iarăși vreau, îl pot face pe cititor să moară cu încredințarea că omenirea a atins, odată cu etapa hiperconsumului globalizator, stadiul paradisiului terestru. Nimic nu poate fi pînă într-atît de rău ca să nu aibă și ceva bun în el. Firește că asta e retorică și nimic altceva, adică joc dialectic prin răsucire de antonime, dar asta știu numai eu, nu și cititorul. În schimb cititorului trebuie să-i dau iluzia că a judeca dialect înseamnă să vezi ambele fețe – obligatoriu una bună și alta rea – ale unei realități, fără a-ți manifesta însă preferința pentru una din ele. Cei care fac greșeala de a-și declara predilecția pentru una din fețele realității uită că unghiul în care te așezi și scopul pe care îl urmărești îți dictează în întregime concluziile la care ajungi. Și cum niciodată gîndirea unui om nu este ghidată de argumente teoretice – acestea sunt doar acrobații verbale cu care ieși ochii naivilor –, ci de niște motivații preteoretice pe care, dacă ești destul de abil, știi că trebuie să le ascunzi cît mai bine, cum așadar gîndirea nu e silogistică, ci psihologică, atunci dialectica mă poate ajuta să

îndoi silogismele și să le răsucească în așa fel încît să-mi acopăr motivațiile. –

Cam așa ar suna vocea lăuntrică a dialecticianului francez, presupunînd firește că am putea-o auzi. Din păcate, nimeni nu gîndește dialectic, ci doar se exprimă așa. Asta înseamnă că dialectica nu este o metodă de gîndire prin care, chipurile, ai putea ajunge să cunoști ceva, ci este doar o cale de expunere prin care spui ceea ce ai cunoscut deja pe cale nedialectică. Dialectica e coregrafie discursivă, balet sincopat în pas de undoi-trei, și nu înaintare făcută în virtutea unui act de gîndire. Dialectica e tehnică narativă, nu manieră de meditație. Este expresie, nu cercetare. Este rețetă de gătit mîncarea, dar nu un mod de a cunoaște ceea ce mîncîci.

Sub unghiul strict al conținutului cărții – societatea de consum –, lucrarea lui Lipovetsky e una de referință. Filozoful francez reușește să ne dea o imagine erudită a întregului caleidoscop de teorii ce s-au vehiculat în timp pe marginea lui *homo consumericus*. Marea virtute a lui Lipovetsky este că nu cade în ispita nici uneia din viziunile catastrofice ce sunt invocate de obicei atunci cînd se pune problema viitorului pe care îl poate avea o societate care și-a făcut din consum valoarea supremă. Iar dacă nu împărtășește o viziune apocaliptică este fiindcă însăși tehnica narativă de care face uz îi împrumută o optică a înlănțuirii perpetue. Grație ei, chiar și lucrurile ce par definitive nu sînt de fapt decît momente în cursul unei evoluții al cărei deznodămînt nu îl cunoaște nimeni. Nimic nu se pierde, totul se transformă, și acolo unde ceva dispăre apare altceva care să-i suplinească dispariția. La fel, cînd o tendință predomină, o alta vine să-i țină în frîu expansiunea.

De exemplu, cine nu știe că, sub presiunea mentalității mercantile, asistăm la naufragiul unei civilizații în ale cărei valori am crezut atîta vreme? Cine nu știe că trăim un colaps al reperelor tradiționale din cauza căruia ne mișcăm într-un climat ale cărui trăsături de bază sunt: hedonismul, desființarea spiritului critic, superficialitatea, infantilizarea adulților, abrutizarea adolescenților, prăbușirea normelor etice, domnia banului, creșterea criminalității, individualismul frenetic, conformismul generalizat și incultura galopantă? Toți știm asta. Toți respirăm într-o lume din care nimic nu se mai poate sustrage regulilor consumului. Consumul este scopul vieții și în același timp criteriul împlinirii noastre. El ne este unicul numitor comun. Mai înainte de a fi politician, intelectual sau fotbalist ești un consumator. În fața acestei uniformizări haotice ar trebui să tresărim neliniștiți.

Dar Lipovetsky nu tresare. Tonul optimist cu care descrie stadiul în care a ajuns omenirea vine tocmai din ochiul dialectic cu care îi contemplă dezastrul. Nenorocirea, oricît de neagră ar fi, trebuie să aibă și o parte bună, important e să o vezi. Trebuie așadar să fim convinși că din haosul de azi va ieși ceva întremător și încurajator, oamenii reușind să depășească pragul freneziei consumatoare. „Societatea de hiperconsum nu poate exista decît atîta vreme cît tendinței sale fundamentale i se opun principii antagoniste. Dacă ar ajunge să elimine spiritul critic, exigența etică, dorința de creație, eforturile de a se transcende, ar înceta prin chiar acest fapt să funcționeze. Societatea de hiperconsum are nevoie și de contradicții, de rezistențe, de limite ale propriului univers: ceea ce se opune normelor hiperconsumului trebuie considerat ca o condiție a dezvoltării sale.” (p. 321) O mai succintă mostră de optică dialectică cu greu s-ar putea găsi în toată cartea. ■

Atitudinea unui moralist care pictează cu ajutorul cuvîntului scrupulos, migălit, caractere, scene, evenimente...

literatură

Gheorghe Grigurcu

SEMN DE CARTE

Dar Val Gheorghiu nu e un comentator exclusiv al moravurilor sentimental-sociale sau perfid-politice, care s-ar opri cu precauție în fața unor subiecte „delicate”, din proximitatea d-sale, din teama de a nu „supăra” pe cine nu trebuie. Există „pictori de duminică”, există și „analizi de duminică” – de ce să nu-i numim așa? –, care, atunci cînd nu plonjează exclusiv în generalități eseistice, își mărginesc cu strictete critica la trecut, sperînd să primească galoane ale „curajului” pe seama „demascării” *post-festum* a ororilor comunismului. Și care, bineînțeles, respectă regimul sacru al relațiilor utile cu colegii de breaslă a căror autoritate, fie și fantomatică, e prezentă, în absența cărora – cum altminteri? – lumea s-ar opri din mișcare. Fără a fi un iconoclast, Val Gheorghiu adoptă o atitudine liberă, nelipsită de notele distanțării favorabile aprecierilor originale, defel complexat de eventuala celebritate a personalităților avute în vedere. Uneori opiniile mustesc de aciditate: „Discursurile plastice ale hiperfaimoșilor frescagii mexicani Siqueiros, Rivera etc., ce monstruoziități duhnind a praf de pușcă și-a (ha)șiș! E, oricum, de preferat finețea desenului din grotă de la Altamira”. Alteori e numai tăios decupată din experiența contactului estetic: „Edvard Munch, tenebrosul, pandantul celui alt tenebros, Strindberg, cu seria lui de «madone» încercănate, sfidătoare și seducătoare, în stare a castra bărbatul cu luciditatea lor crudă. Justificarea pictorului: «Eu am pus mereu arta înaintea de toate și am simțit femeia ca un obstacol pentru munca mea». Da, dar madonele lui despletite, atât de atașant pictate, cu încadrarea lor în briuri de spermatozoizi în atac, încit...”. Ori această judecată muiată în aparentă concesie, referitoare la o lucrare a lui Corneliu Baba: „faimosul «Autoportret», efigie a mult incomfundabilă, în care nu o știi ce să vezi: afișarea serios ritoasă a făloasei autoaprecieri, sau masca histrionică a spiritualului pictor, căruia i-a plăcut atât de mult hazul gros, chiar hazul de propriile-i metehne. Probabil, ambele”. La un moment dat, este evocat un act rușinos al inteligenței indigene de vîrf, mai precis al elitei sale academice care nu ezită a refuza fabuloasa ofertă făcută de Brâncuși de a-și dona întreaga operă poporului ce l-a născut. Adică, balansîndu-se între josnicie și stupiditate, a renunța la un fond de capodopere de renume mondial, care ni se atrage atenția, „a constituit, nu de mult, nucleul celor două grandioase expoziții, la Paris și la Philadelphia: „Tovarășii academicieni: G. Călinescu, I. Iordan, C. Petrescu, Al. Rosetti, A. Toma, G. Oprescu, V. Eftimiu, Al. Graur ș. a., în virtutea proaspetei teze «Teoria leninistă a reflectării și artei», cu toată intervenția argumentată a lui Ion Jalea în favoarea marelui sculptor, mai viind la urmă și tov. acad. Sadoveanu, starostele secției, cu prestigiul său ante și post belic, refuză, cu îndreptățită mîndrie patriotică, darul decadentului de la Paris”. Ciudată i se înfașează diaristului prezența lui Yehudi Menuhin, „fiul spiritual al lui Enescu”, în rîu-famata clădire a Casei a Poporului, „în stăucatură ordinare, aducînd a Expoziție Unională Sovietică”, în loc de-a i se fi acordat Ateneul Roman. Ca și apariția lui Ion Iliescu alături de marele violonist, ocazional „fericit cu insolența băgăcioasă a prezidentului ce vine din tagma celor care l-au surghiunit pe Enescu”. Radu Bogdan, „care-l interpreta pe Dzerjinski al artelor moderne, e ade-vărat, un Dzerjinski mai citit și mai nuanțat în inchiizițiile sale stilistice, și care, acum, în serialul său din «Dilema», ca martor (detășat,

Un observator solitar (II)

Val Gheorghiu, Cinci degete-n ochi. Jurnal (1990-2006),

Ediția Institutul European, 2007, 656 pag.

ar vrea regeneratul exeget) al realismului socialist, face un fel de istorie a insalubruului concept și a ravagiilor produse de acesta aproape jumătate de secol totalitar, Radu Bogdan care, dacă ar fi avut bun simț, ar fi lăsat altcuiva delicata inițiativă”, e, la rîndu-i, luat în colimator. Oportunismul e aci frapant, depășind pînă și postura unor critici literari, precum Ov. S. Crohmălniceanu sau Paul Georgescu care au evitat a

se erija în procurori ai trecutului comunist! Lui Marin Sorescu i se dedică rînduri de-o asprime de care bardul de mare succes pe diverse planuri n-a întîlnit-o decît rareori: „Continuînd să sugă încă din ugerul Ministerului Culturii, pe care l-a onorat cu indolențele și insolentele lui de oltean șmecher, Mărinică Sorescu deschide expoziții după expoziții în străinătate. Ce nu reușesc profesioniștii de marcă ai plasticii românești, în lupta dură cu piețele străine, reușește profitorul poet al glumișelor agreste. Nu mă poate abate nimeni de la raționamentul: așa cum e pictura poetului Mărinică, tot așa e și poezia pictorului Sorescu”. Nu e ocolit nici Lucian Pintilie, ale cărui filme faimoase, *De ce trag clopotele, Mitică* și *O vară de neuitat*, „ne plasează într-o Românie jalnică, promiscuă și abjectă, vezi doamne, în ordine eternă”. Cu toate că „performanța stilistică” a celor două pelicule e „colosală”, sub faldurile ei ar sta „pitit, de data asta sigur involuntar, dar nu mai puțin dăunător, blestematul reflex național-comunist”, un reflex îndreptat împotriva României „vechi”, „burghezo-moșierești”, exprimat și în *Cronica de familie* a lui Petru Dumitriu, a cărei miză e de batjocorirea „lumii bune”. De asemenea, autorul *Jurnalului* deplînge îndepărtarea de literatură a unor nume notorii, „părăsirea poeziei” de către „inteligenții Hurezeanu”, de către Mircea Dinescu, care „și consolidase de june un statut inconfundabil. Prin sevă lirică, înainte de toate”, a prozei de către Stelian Tănase, care „numai și numai pentru romanul său *Corpuri de iluminat*, apărut în dictatură, avea deja un virtual statut de profesionist al prozei”.

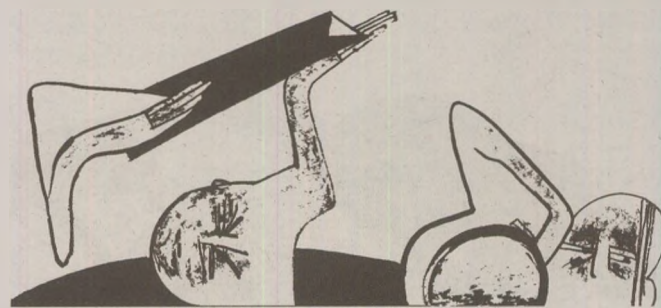
Inconformismul lui Val Gheorghiu ni se pare demn de-o mare atenție și prețuire atît pentru bunul simț ce-l animă, cît și pentru consecvența cu care, într-un mediu al tuturor fluctuațiilor și adaptărilor, înțelege a-l aplica. Nici o conexiune de grup, nici un partizanat dubios, nici un *parti pris* vulnerabil nu transpare în rîndurile d-sale, care sînt ale unui observator solitar, fără interese vizibile, de o necompletentă ce și-o asumă. E atitudinea unui moralist care pictează cu ajutorul cuvîntului scrupulos, migălit, caractere, scene, evenimente, vîndînd un subiacent simțămînt aristocratic ce, împiedicîndu-l a-și face autoportretul, îl pune nu mai puțin, grație talentului expresiv, într-o permanentă ecuație cu sine însuși. ■

cărți primite

- Vasile Ghica, *Spălător de cadavre*, Tecuci, Ed. Grapho Press, 2007. 42 pag.
- Cristina Ștefan, *Gen și viața cotidiană. Conspirația tăcerii*, București, Ed. Arefeana, 2007. 142 pag.
- Romulus Zaharia, *Călare pe milioane de dolari*, povestiri din America, Lugoj, Ed. Nagard, 2006. 232 pag.
- Gheorghe Mocuța, *Călătorie. Exil*, Timișoara, Ed. Brumar, 2007 (versuri), prezentare pe ultima copertă de Cornel Ungureanu). 52 pag.
- Ioan Tepelea, *Poeme pentru cusut hainele anotimpurilor/Poèmes pour coudre les habits des saisons*, version française: Hélène Lenz, Coca Soroceanu, Cluj-Napoca, Ed. Limes, 2006 (prezentare pe ultima copertă de Ștefan Borbély).
- Thomas Brasch, *Frumoasa zi de 27 septembrie*, poezii, trad. de Victor Știr, Bistrița, Ed. Europres, 2006. 72 pag.

- Nicu Dascălu, *Resteiele timpului*, București, Ed. Cerna, 2006 (versuri). 104 pag.
- Ioana Petcu, *Semne ale teatralității în romanul medieval și postmodern*, Iași, Ed. Junimea, 2007. 158 pag.
- Radu Herjeu, *Autorul*, București, Ed. Palimpsest, 2006 (teatr); prezentare pe ultima copertă de Horia Gârbea. 60 pag.
- Evgheni Evtușenko, *Mierea târzie*, poeme, în transcrierea românească a lui Ștefan Dimitriu, selecția versurilor, traducerea inițială și postfața de Nadia Brunstein, București, CD Press, 2006. 136 pag.
- Margaret Fuller, *Femeia secolului al XIX-lea*, traducere de Cristina Ivanovici și Petronia Petrar, cuvînt înainte de Mihaela Mudure, Cluj-Napoca, Ed. Limes, 2006. 160 pag.
- Karl Lubomirski, *Lumină și cenușă*, trad. de Andreas Wellmann, Cluj-Napoca, Ed. Limes, 2006 (versuri). 170 pag.

ipsa de situare și absența unui reper de orientare
diminuează valoarea unui gest de istorie literară,
oricât de nobil în intenții.

comentarii critice

Concurență anticariatelor

Ion Simut

editură rezistă ca o afacere. E o premisă, specifică economiei de piață, care nu trebuie să intrige pe nimeni. Depinde cum este dezvoltată cultural această premisă. Visul editorilor improvizați e să lucreze cu cărțile gata făcute înafara ei: culesse, tehnoredactate, trase pe calc, proiect de copertă și tot ce mai trebuie. Ideal, din punct de vedere economic, ar fi ca editura numai să gestioneze cartea. Cu alte cuvinte, cel mai rentabil e să vinzi, nu să produci cartea. Adică să te substitui liberării sau anticariatului. Și mai bine ar fi numai să intermediezi vânzarea: dai ISBN-ul, iei comisionul și pui autorului în brațe cartea, să și-o ducă acasă. Editura devine astfel un ghișeu prin care trec comenzi și facturi (eventual nici acestea). Există suficiente astfel de cazuri ca ele să constituie un simptom. Dar aceste edituri, simple SRL-uri prestatoare de servicii pentru autori închipiți, nu contează de adevărat în competiția culturală a momentului.

Adevărul este că orice editură caută, în mod firesc, să comprime operațiunile editoriale. De ce să lucrezi cu autorul, când poți și fără el? De ce să colaborezi cu scriitorii vii, când te poți folosi de opera scriitorilor morți? Publici traduceri (vechi!) din clasici ai literaturii universale sau reeditezi clasici români fără moștenitori, astfel încât să nu te încurci cu drepturile de autor. Posibilitățile acestea au fost exploatate la maximum. Dar de ce să culegi încă o dată texte, să faci corectură, să tehnoredactezi, să soliciți un grafician pentru copertă, când poți să copiezi o carte gata făcută?! Rezultatul e o ediție anastatică, modalitate la care ar trebui să se apeleze numai în cazul marilor clasici și al volumelor care au marcat un eveniment în istoria literaturii. Așa a fost restituită ediția maioreșciană din 1884 a poeziilor lui Eminescu (în 1989, la centenarul morții poetului, cu o nota a lui Petru Creția; în 2006 la Editura Semne); așa a fost repus în circulație volumul de „momente” caragieliene din 1901; așa a fost reamintit primul volum de poezii, din 1905, al lui Octavian Goga. Cartea omagiată este reprodușă identic, adică fotografic, fiind schimbat numai suportul de hârtie. Până de curând, nu credeam însă că acest procedeu poate fi transformat într-o industrie. Scanarea pe computer e mai ieftină decât fotocopierea.

Editura Semne și-a făcut un program din edițiile facsimilate. Ideea nu e rea, dar își are limitele și capcanele ei, pe lângă avantajele. Cartea facsimilată elimină din procesul editorial faze costisitoare, care implică redactorii de specialitate: relația cu autorul, care în moștenitorii, îngrijirea filologică a ediției, culesul, tehnoredactarea, coperta. Totul e preluat așa cum era în ediția aleasă spre copiere. În 2003, Editura Semne a publicat în facsimil *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* de G. Calinescu, apărută inițial în 1941. A fost, bănuiesc, un succes, deși aceeași sinteză călinesciană monumentală a mai beneficiat și de alte reeditări. Pe deasupra, prețul cărții în librărie, 55 de lei noi, e mult mai mic decât al unei ediții realizate printr-o culegere nouă a textului sau decât al unui exemplar original la anticariat. Editura Semne s-a concentrat din 2003 încoace, la începuturile inițiativei sale, pe reproducerea în facsimil a unor cărți apărute la început de secol XX. Așa a reeditat patru cărți ale lui Nicolae Iorga: „istoriile” lui Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul, *Neamul românesc în Bucovina* și *Neamul românesc în Basarabia* – ultimele două datând din 1905 și reapărute identic după o sută de ani, în 2006. Am salutată inițiativa chiar în această pagină, anul trecut, și am scris în mod special despre cartea care consemnează călătoria lui Iorga în Basarabia. E vorba de ediții princeps, restituite fără nici un fel de comentarii sau explicații suplimentare de istorie literară, deși ar fi necesare ca punct de sprijin și orientare minimală pentru cititor. Aceasta e cea mai gravă lacună a unor astfel de ediții facsimilate. Actul laudabil al unei restituirii de istorie

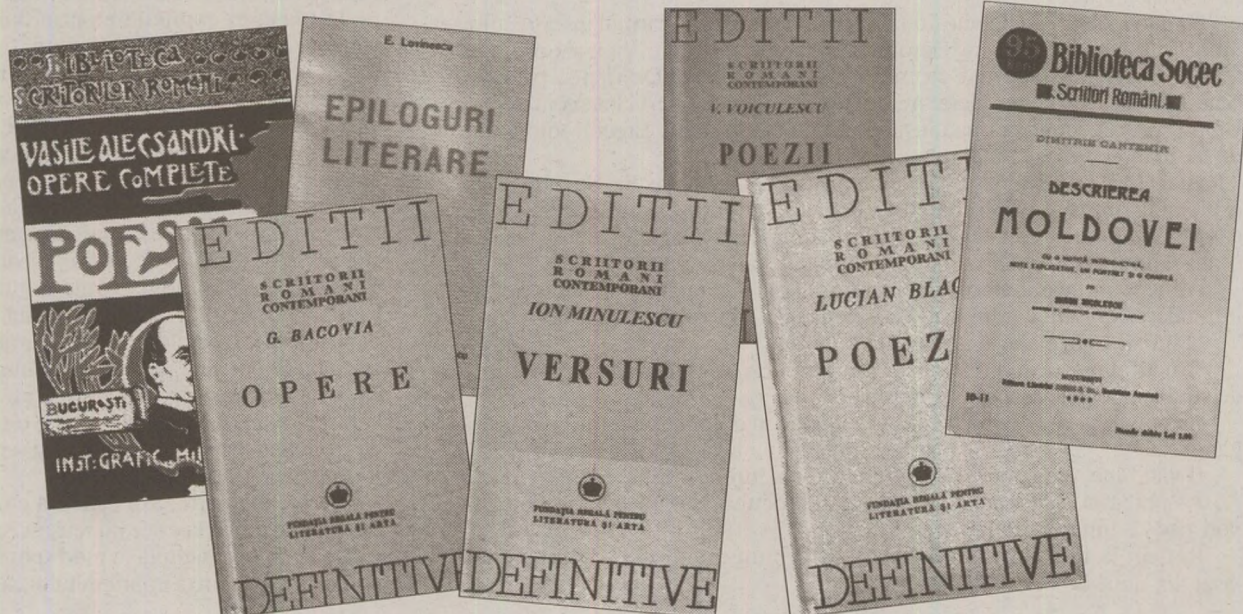
literară este totalmente ocultat în semnificațiile lui, lipsit de motivația adecvată.

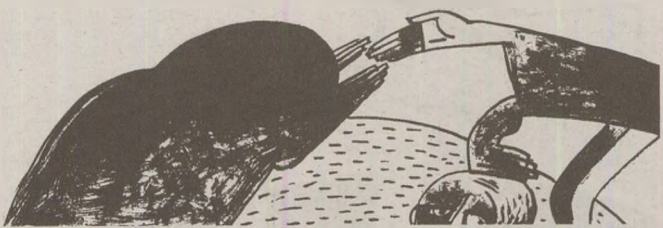
Editura însăși nu e conștientă de ceea ce face și se vede bine că nu are redactor de specialitate sau un consultant în domeniu, pentru că face uneori greșeli impardonabile. Contribuția internă a Editurii Semne constă numai în a consemna pe pagina a doua a cărții informațiile minimale despre volumul reproduș în facsimil. Cel puțin de două ori am constatat inadvertențe în această casetă tehnică. Graba sau improvisația răzbat în unele greșeli deconcertante, ca de pildă: pe pagina a doua a ediției facsimilate din operele bacoviene (singura pagină de contribuție a editurii, restul fiind o copie) se comunică, în aldine: „Această ediție este o reproducere în facsimil a lucrării *Opere* apărută în anul 1940 în această formă la Fundația Regala pentru Literatură și Artă”. Dar copia paginii de titlu arată foarte clar că volumul a apărut în 1944, nu în 1940. Iată și al doilea exemplu trist de incompetență sau de neglijență. Este reeditat în facsimil volumul de *Poezii* al lui Vasile Alecsandri dintr-o serie de *Opere complete* din 1909, inițiată de „Minerva”. *Institut de Arte Grafice și Editură*, București. Dar, pe pagina 2, Editura Semne consemnează fals în 2006 că „Aceasta este o reproducere în facsimil a lucrării *Opere complete. Poezii* apărută în anul 1853 în această formă”. Editura Semne face o gafă epocală, arătând că nici măcar nu e conștientă de ce ediție reproduce. Nu a existat, în 1853, o ediție de „opere complete” Alecsandri, atunci a apărut volumul *Doine și lacrimioare*, la Paris, în ortografie de tranziție (adică păstrând o parte chirilică în alfabetul latin), cu o dedicație a poetului către tatăl său, vornicul V. Alecsandri. Prima ediție de *Opere complete Vasile Alecsandri* datează din 1875 și pe aceasta o vor îmbunătăți edițiile postume, din 1896 (prefațată de Ion Bianu) și 1901 (prefațată de Al. Vlahuță); aceasta din urmă e reluată la vechea Editură și tipografie Minerva în 1904 (ediția a doua) și 1909 (ediția a treia), perpetuând pe fața inițială a lui Vlahuță. Ediția din 1909 are 368 de pagini, ediția facsimilată din 2006 se oprește la pagina 352, omițând sumarul (dacă nu cumva exemplarul pe care îl am eu e defect; puțin probabil). În al treilea rând, semnalez faptul că G. Pienescu a explicat de ce Editura Semne a ales neinspirat să reproducă, derutant, o ediție de la început de secol XX de *Opere complete Anton Pann*, plină de greșeli. Ignorarea completă a edițiilor critice ulterioare conduce spre asemenea alegeri neprofesioniste. Nepotrivită a fost și facsimilarea ediției din 1932 a *Vieții lui Mihai Eminescu* de G. Calinescu, când criticul declară în postfața la ediția a treia, din 1938, că aceasta le anulează pe celelalte două. Editura Semne a reluat (tot în facsimil) o ediție din 1909 a cărții

lui Dimitrie Cantemir *Descrierea Moldovei*, cu vechea notă introductivă a geografului Miron Nicolescu, notă din care aflăm că ediția redă traducerea românească a lui Vasile Vârnăv tipărită în 1825 la Mănăstirea Neamțului. Și aici funcționează, ca în toate celelalte cazuri, legea minimului efort editorial: simpla reproducere tehnică a unui text vechi. Nicaieri nu se consemnează că astăzi avem o ediție critică academică din *Descrierea Moldovei*. Pentru comparație și mai multe informații, cititorul, mai mult sau mai puțin instruit, ar fi bine să apeleze la ea. Lipsa de situare și absența unui reper de orientare diminuează valoarea unui gest de istorie literară, oricât de nobil în intenții. O ediție facsimilată nu trebuie să rămână o „ediție oarbă”, cum numea Z. Ornea edițiile fără un minim aparat critic.

În 2006, Editura Semne transformă și mai evident edițiile facsimilate într-o industrie. Depășește înspre contemporaneitate bariera Primului Război. Reproduce, total neinspirat (pentru că nu e un volum interesant prin ceva în mod special), volumul *Epiloguri literare*, de E. Lovinescu, din 1919. În 2006, la aniversarea a 125 de ani de la nașterea criticului, putea fi adoptată o decizie mai profesionistă de omagiere. Dar ținta preferată devine Editura Fundației Regale pentru Literatură și Artă. Oarecum izolat apare gestul de a restitui cartea filosofului C. Rădulescu-Motru *Timp și destin*, din 1940. Într-un sistem sunt cuprinse edițiile definitive ale marilor poeți interbelici, pe care Fundația Regală „Carol II” pentru Literatură și Artă i-a tipărit într-un program de prestigiu. Din această serie de „Ediții definitive”, în 2006, Editura Semne reproduce în facsimil, într-un format puțin micșorat, următoarele volume: *Poezii* de Lucian Blaga (1942), *Versuri* de Ion Minulescu (a doua ediție definitivă, 1943; prima apăruse în 1939), *Opere* de G. Bacovia (1944) și *Poezii* de V. Voiculescu (1944). Prețul de 20 de lei noi în librării al acestor ediții-facsimil e de cel puțin patru-cinci ori mai mic decât al unei ediții-princeps în anticariat.

Programul de ediții facsimilate al Editurii Semne, interesant în peisajul editorial actual, ar câștiga dacă nu s-ar limita la un act pur tehnic. Un grad minim de intelectualitate (însoțirea edițiilor cu o scurtă argumentație de istorie literară, dacă nu și cu o interpretare critică) și un redactor sau un consultant de specialitate ar scuti-o de gafe și gesturi neinspirate. Anonimizarea procesului editorial (fără responsabil de colecție, fără redactor de carte, fără îngrijitor de ediție, fără explicații de opțiune într-un act de istorie literară cum e ediția facsimilată sau orice reeditare a unui clasic) e un fenomen întristător, observabil, din păcate, și la case mai mari. ■

actualitatea

Constantin Toiu
PREPELEAC

Noapți de iunie

Însemnare făcută noaptea târziu în 1990. Neavând răbdare s-o public în memoriile apărute mai târziu, am folosit textul ca ficțiune.

Restabilesc adevărul, cum s-a petrecut. Iată-l:

În noaptea de 13 spre 14 iunie 1990, de la orele unu până la patru dimineața, am privit de la fereastra etajului șapte, Calea Victoriei colț cu Bd. Elisabeta, care ardea de cocktailurile Molotov.

Era atacată poliția. De la fereastra pe jumătate deschisă, ferindu-mă să nu mă lovească vreun glonte, văd perfect segmentul Capșa-Strada Doamnei, acolo unde ea dă în Victoriei.

Peste drum, văd întunecat, Hotelul Bulevard, cu drogheria din colț. O masă uriașă de tineri aruncă sticle incendiare, încercând să înainteze spre Poliție.

Unii vin și din gangul, unde-i Biserica Doamnei, prin curtea interioară a blocului. Așa, ar fi căzut în flancul drept al soldaților și apărătorilor.

Calea Victoriei continuă să ardă ca un râu sau ca un șuvoi de lavă de cioburi, de resturi de geamuri, de sticle care însoțesc larma insurgenților. În curtea blocului unde se țin mașinile cobor să văd cum mai arată Dacia mea bătrână. Sub portbagajul ei văd o sticlă cu o bucată de cârpă în loc de dop. Pute a benzina. Scot cârpa și văd că e pe jumătate arsă. Cocktailul nu luase foc. Noroc căăștia pun apă-n benzină. Dar ce noroc! La un metru distanță se află contorul de gaze al blocului. Urc din nou la etajul șapte și mă postez din nou la fereastră. Doi inși zac pe trotuarul drogheriei, dând din picioare.

Un al treilea, de lângă ei zace nemișcat. Precis că e mort, după cum arată trupul nefiresc întepenit.

Un alt val de atacatori, tineri majoritatea, năvălesc dinspre Capșa spre Poliție, trecând peste covorul de foc așternut pe asfalt. E două și ceva.

Gluma se îngroașă. În stânga jos apare un tanc, apoi încă unul și încă unul, trei în total. Înaintează încet și la un moment dat se opresc în fața atacatorilor, pe Victoriei colț cu Doamnei.

Câteva sticle de cocktail Molotov se sparg de turela primului tanc care se aprinde de benzina revărsată pe blindaj. Câțiva soldați cu găleți de apă vin în viteză din urmă și varsă apă peste metalul arzând cu flăcări mici. Flăcările se sting repede. Ceva mai încolo observ că sunt și niște scutieri. Stau locului în așteptare, lipsiți de orice inițiativă. Primul tanc ale cărui flăcări de pe blindaj abia au fost stinse, face marșarier câțiva metri în loc să se lanseze spre agresori, să-i respingă, el se retrage prudent și-mi dau seama că tirul cu sticle incendiare a sporit, cine știe unde poate să nimerescă una.

Se dau îndărăt și celelalte două tancuri, prudente. Vacarmul insurgenților atinge culmea. Pare că-i o victorie. Că ăia nu vor trage, că n-au ordin să tragă. Spiritul e același ca în 21-22 decembrie. Doar politica s-a schimbat. Sau dacă vreți, piesa. Actorii rămânând aceiași ca la Intercontinental. Ba trag. Au început să tragă însă în aer nu la grămadă. Efectul totuși este de derută.

Atacatorii se învâlmășesc îndărăt. Au trecut de intersecție. Se retrag spre esplanada dintre Casa Armatei și „Romarta copiilor”. Ciudat este faptul că în tot acest timp, deși au fost strigăte pătimașe, cu o logică a lor, explozivă, n-am reținut nimic, nici un înțeles. Nimic decât *zgomotul și furia*.

Abia acum, când atacatorii se retrag și lasă goală Calea Victoriei, la întretărierea cu bulevardul îmi dau seama că n-am auzit clar nimic.

O liniște anormală se lasă cam un minut.

Tancul din față se pune iar în mișcare uruind și pisând sfărâmurile de sticlă și de geamuri sparte împrăștiate pe jos.

Înaintează trei patru metri până ce ajunge în dreptul tutungeriei din gura gangului.

Îl văd bine, cum stau și îi privesc de sus, turela.

Aș putea să ies pe balconul lateral al blocului, dar mi-e frică. Oricând poți risca o împușcătură.

Rămân la fereastră, puțin aplecat, ferindu-mă totuși. Ce liniște s-a lăsat din nou! ■

Calcul comic

Rodica Zafiu

PĂCATELE LIMBII

Alternativa la împrumut e, cum bine se știe, traducerea. În cazul cuvintelor „necesare”, se poate recurge la împrumut semantic și calc de structură; în cazul celor „de lux”, se poate alege echivalentul exact românesc, deja existent. În cazul împrumuturilor semantice recente din engleză, avem de-a face cu două situații profund diferite, după cum se adaugă un sens nou unui cuvânt vechi, din fondul de bază al limbii, prezent și în limba populară, care nu are nici o legătură perceptibilă cu termenul-sursă (*mouse = șoarece, window = fereastră, to download = a descărca* etc.) – sau se grefează un sens nou pe o formă înrudită, pe un împrumut modern, de obicei din franceză sau latină, uneori chiar pe un termen moștenit din latină, cu formă recognoscibilă (*a aplica, patetic, oportunitate, promoție, locație, topic*). Forma cuvântului românesc și a celui englezesc sînt aproape identice, iar registrul similar (cult).

În româna actuală, prima situație este sistematic evitată; mai mult, reprezintă sursa principală de glume și ironizări la adresa celor care refuză împrumutul. Procedeele de producere a comicului constau în accentuarea contrastelor semantice și stilistice, prin: a) alegerea pentru traducere a unui termen marcat stilistic, popular și argotic sau învechit: *Playboy* – „Conașul”, „Domnișorul”, „Flacăul”, „Amorezul”, „Băiat de băiat”; b) traducerea metaforei: *mouse* – șoarece, *web* – țesătură; c) în cazul calculului de structură ale derivatelor, combinarea unui termen standard sau popular cu un sufix popular: *management*: *conducerea* sau *directoreala*; *marketing*: *pieșăluire*; *merchandiser* – *mărfar*; d) în cazul calculului compuselor, alegerea unor elemente cât mai concrete sau incompatibile semantic, cu deraiieri de sens intenționate: *floppy-disk* – *disc moale*; *talk show* – *spectacolul de vorbe*, *stand-by-stai-lîngă*, *pole-position* – *poziția prăjinii*; *hot dog* – *câine fierbinte*; *software* – *materia moale*; *Microsoft* – *Micul moale*; *feed-back* – *hrănire pe la spate*; e) explicitarea prin parafrazăre stîngace, cu efect absurd: *laptop* – „aparatură de pus în vîrfurile poalei” (sursele acestor exemple sînt texte parodice care circulă pe internet, de câțiva ani: goarna.ro, scrisoarea URR din 2002 etc.). În ultimul număr al *Suplimentului de cultură* (126/2007), Radu Pavel Gheo adaugă câteva asemenea creații umoristice la listele deja existente (*hard disk* „talgerul tare”, *Save* „Cruță”, *Cut* „Ciuntește”, *Delete* – „Nimicește”), traducând terminologia computerului într-o română populară și ușor arhaizantă. Desigur că unele dintre traducerile de mai sus nu sînt comice în sine, ci doar în contextul care încarcă contrastele lingvistice cu tensiuni suplimentare. Refuzul calculului e o chestiune de „folk linguistics”, de atitudine și sensibilitate lingvistică.

Pe de altă parte, așa cum s-a constatat și pentru alte limbi, ceea ce nu reușesc să impună legile se poate întâmpla în mod spontan: după un timp de folosire a împrumutului, se produce

sau se impune în uz, de la sine, traducerea semantică sau calculul. În româna actuală, împrumutul *computer* e puternic concurat de traducerea (destul de veche) *calculator*, mai ales în limbajul tinerilor; după ce a șocat pe mulți prin noutate, verbul *a downloada* e tot mai des substituit în uz de sinonimul românesc *a descărca*. În plus, obișnuința joacă un rol foarte mare: oricât de ciudat ar părea termenul *ciot* (din engl. *stub*) ca denumire pentru o schiță de articol, folosirea lui consecventă în versiunea românească a *Wikipediei* îl „normalizează”.

Cel de-al doilea tip de împrumut semantic se impune fără probleme, pe nesimțite, în ciuda unor reacții normative care vizează conservarea exclusivă a sensului existent. De altfel, când sensul existent e al unui împrumut relativ recent, recomandarea conservării sale nu are o bază prea solidă. Un caz simptomatic e al termenului *oportunitate*: acesta pătrunde în română, prin franceză (și cu reperul formal al latinei), în secolul al XIX-lea, din *opportunité*, fiind fixat în dicționare cu sensul „caracterul a ceea ce este oportun, potrivit, favorabil”; sub influența engl. *opportunity*, cuvîntul românesc se folosește în prezent tot mai mult cu sensul de „ocazie favorabilă”, sens criticat de unii ca inovație inutilă, ca anglicism semantic. Soluția „puristă” și „tradiționalistă” ar fi de a folosi în continuare, pentru sensul respectiv, termenul *șansă* (e un caz real: un vorbitor se autocorectează, foarte probabil conștient de criticile posibile: „avem această *oportunitate* ... / această *șansă*”); numai că și *șansă* e un franțuzism relativ recent și apariția sa în numele purismului sau al fidelității lingvistice este întrucîtva ridicolă.

Respingerea traducerii semantice și a calculului are, în orice caz, rădăcini istorice: în secolul al XIX-lea, acestea *nu* au fost mijloacele de îmbogățire lexicală preferate de oamenii de cultură români; în ciuda unor încercări izolate (după model german), formula calculului nu a avut succes. Împrumutul total a fost indiscutabil preferat împrumutului semantic. Se face adesea greșala de a atribui limbii „ospitalitatea” față de împrumuturi și refuzul calculului. E vorba cel mult de efectul unor caracteristici *stilistice* ale limbii asupra sensibilității vorbitorilor. În română, reacția negativă față de calc e probabil simptomul unei rupturi puternice între limba populară – marcată de contacte diverse cu limbile din zonă și de lipsa normelor explicite – și limba cultă, transparent „internațională”. Termenii vechi și populari sunt polisemantici, au conotații istorice incompatibile cu lumea modernă; plasarea lor în context modern produce adesea efecte comice. Efectul se propagă în timp: o terminologie care nu a acceptat de la început metafora copiată va avea dificultăți să o accepte în dezvoltarea ei ulterioară. Limbajele tehnice care au preferat împrumutul *bujie* (din fr. *bougie*) traducerii „lumânare”, sau împrumutul *șapou* (fr. *chapeau*) traducerii „pălărie” vor evita în continuare metaforele. ■

inedit

Convorbiri cu Octavian Paler

Ultimul răspuns al lui Octavian Paler, din cartea de convorbiri la care lucram (din noiembrie 2005 și până săptămâna trecută) are accente premonitorii. Dar până în ultima clipă, acest țaran din Lisa care credea enorm în puterea cuvântului s-a încăpățânat să-și bată textele la mașina lui de scris.

Iată una dintre cele mai tulburătoare imagini și unul dintre cele mai tari conținuturi scriitoricești: un adevărat om al literelor, un autor cu majusculă.

Adio, domnule Octavian Paler! Îmi veți lipsi foarte, foarte mult.

Daniel CRISTEA-ENACHE

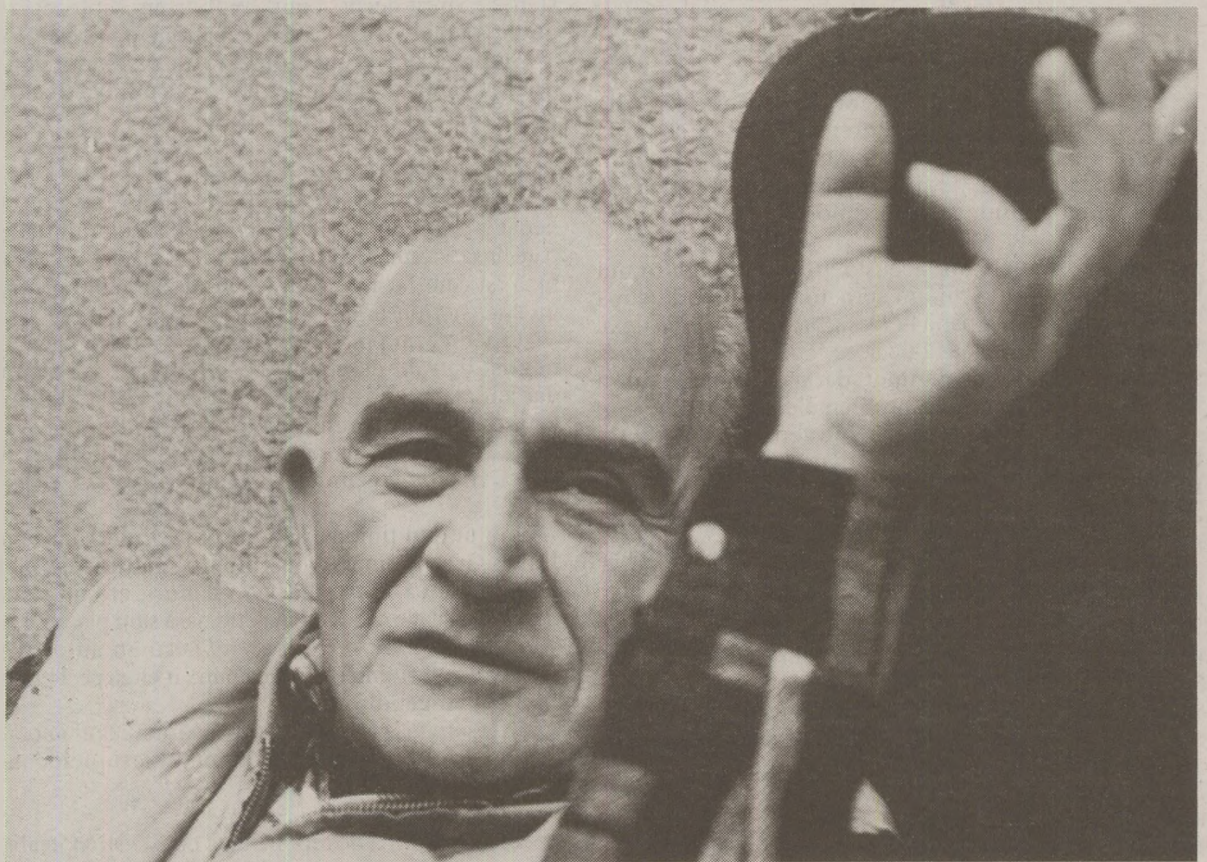

Foto: Răzvan Petrescu

Dintr-un caiet de la spital

Am fost adus ieri, duminică 22 aprilie, cu Salvarea la Spitalul Municipal, din cauză că, pe un fond de răceală și în urma unui puseu de tensiune, am făcut un edem pulmonar. De ieri, stau întepenit în pat, sub perfuzii și cu masca de oxigen pe față. Mi se dă de înțeles că am trecut (dacă am trecut) prin cea mai critică situație de până acum. Mă indispare și faptul că nu pot mișca piciorul drept fără să simt o durere violentă fulgerându-mă în șoldul drept. Probabil, reumatismul meu a ajuns la forme avansate. E posibil să se fi întâmplat ceva la o vertebră sau cu o articulație când o doamnă corpulentă a deschis cu forță portița de la intrare tocmai când mă uitam eu în cutia cu scrisori. Noroc că n-am căzut. M-am prins de zăvor, dar izbitura m-a învârtit ca pe un titirez.

Văd cerul prin fereastra rezervei. Nori anemici se târâie pe cerul primăverii. De afară, se aude sirena unei Salvări.

Foarte aproape de acest spital e casa de pe Bulevardul Eroilor Nr. 2, unde am locuit între 1978 și 1999. Peste două decenii, deci. Înainte locuisem într-un apartament ale cărui ferestre dădeau spre Cișmigiu. Îl obținusem prin schimb cu Aurel Baranga. Era un apartament frumos, cu soare mult, unde nu simțeam nimic din vacarmul Bucureștiului. Auzeam doar foșnetul copacilor din Cișmigiu și, spre seară, croncănitul ciorilor care înnegreau uneori cerul. Dar a venit cutremurul din 1977. Eu nu eram în București. Plecasem la un congres al ziaristilor la Moscova. M-am întors cu trenul și am ajuns la Ungheni la 4 martie seară. Trenul oprise în gară ca să i se schimbe roțile vagoanelor potrivit ecartamentului liniilor românești. Stăteam în cușetă pe pat și scriam un eseu despre Botticelli, pentru o rubrică pe care o țineam pe atunci în „Flacăra”, devenită ulterior carte (e vorba de *Un muzeu în labirint*), când am simțit că se zgâlțâie vagonul. N-am priceput ce era. Întâi, mi-am imaginat că se defectase ceva în timp ce se schimbau roțile. Abia după vreo cinci minute

confuze am auzit zvonul că avusese loc un cutremur în România. Nici după ce am intrat în țară n-am aflat nimic precis. Înainte de Bacău, a doua zi dimineața, trenul a fost oprit în câmp, iar veștile care au început să circule erau din ce în ce mai proaste. La un moment dat, n-am mai suportat presiunea. M-am dat jos din tren și am pornit-o pe câmp, cu geamantanul în spinare, sperând să ajung fie la șosea, fie într-o localitate. După vreo cinci kilometri am dat peste o Stațiune de mașini și tractoare. În situațiile-limită, nu mai sunt timid. M-am dus la directorul Stațiunii și l-am întrebat dacă mă putea ajuta să plec cu ceva spre București. Și am avut noroc. Un inginer din acel SMT tocmai se pregătea să pornească spre București cu mașina lui.

Nu voi uita niciodată cât de îmbătrânit părea Bucureștiul din cauza prafului în după-amiaza de 5 martie când am ajuns. Îmbătrânit și, parcă, paralizat de stupoare într-o lumină incertă. După mai multe ocoluri, impuse de închiderea străzilor unde erau ruine, mașina m-a lăsat pe strada Schitu Magureanu, de partea cealaltă a Cișmigiuului. Am pornit să traversez parcul spre blocul unde locuiam și nu-mi doream decât să descopăr că nu se întâmplase nimic. Simțeam nevoia să-mi fac mereu cruce, din pricina încordării și am fost, pur și simplu, fericit când am văzut că blocul rămăsese în picioare.

(continuare în pag. 16)

(urmare din pag. 15)

M-am găsit pe nimeni acasă. Soția mea și fiul meu pleaseră (la niște prieteni, am aflat peste vreo oră). Apartamentul era cu pereții grav fisurați și cu mult moloz pe jos. Din bibliotecă, însă, nu căzuseră cărțile. Cu excepția uneia. M-am aplecat și am ridicat-o. Era *Remember* a lui A.E. Baconsky! De la prietenii unde se mutaseră soția și fiul meu, am sunat, apoi, la 16.35.21, bătuit de un sumbru presentiment. Nu mi-a răspuns nimeni. Și, la scurtă vreme după aceea, am aflat că bunul meu prieten A.E. Baconsky se aflase cu Mihai Gafița, cu Mihai Petroveanu și Veronica Porumbacu în blocul din spatele Pieței Universității care se prăbușise. Erau cu toții la o petrecere la care, în mod normal, dacă n-aș fi fost plecat din București, m-aș fi găsit și eu! Cutremurul se întâmplase vineri seara. Joi mă căutasese Veronica Porumbacu la redacție ca să mă invite. I s-a spus că nu venisem. „Și când vine?” a întrebat Veronica Porumbacu. „Sâmbătă”, i s-a zis. „Prea târziu”, a exclamat ea și a plecat. Spusese „prea târziu” gândindu-se, probabil, că nu mai aveam cum să prind întâlnirea programată pentru vineri seara. Dar acel „prea târziu” s-a dovedit premonitoriu.

Am cheltuit mulți bani pentru a înlătura avariile apartamentului zgâlțâit de cutremur, dar fiul meu n-a vrut să se mai întoarcă acolo. Am locuit, provizoriu, vreo jumătate de an, pe strada Șerban Vodă, după care ne-am mutat pe Bulevardul Eroilor.

Îmi pare rău că, din această aripă a spitalului, nu se vede casa. Acolo mi-am scris toate cărțile de după *Apărarea lui Galilei* până la *Deșertul pentru totdeauna*. Și câte tensiuni mă leagă de acea locuință! Începusem să detest în sinea mea regimul, dar n-aveam curajul să mă dau de gol. Trăiam cu problemele din *Apărarea lui Galilei* care a reprezentat o spovedanie indirectă. Cred că și vehemența din *Viața pe un peron* a fost o formă de defulare. În vara lui 1983, când am fost destituit de la „România liberă”, n-am fost nici surprins, nici descumpănit. Simțeam că „meritam” acea destituire, că nu mi se făcuse o nedreptate, ci doar un afront care-mi rănea amorul propriu, deoarece am fost scos ca o măsă stricată, fără menajamente. După aceea, n-am vrut să mai aud de vreo reinsertie în „sistem”. Și nici nu mă sinchiseam, de fapt, că eram în situația unei insecte aflate sub lupa Securității. Știam că telefonul meu avea „urechi”, știam că orice scrisoare a mea era citită de un necunoscut sau de o necunoscută înainte de a ajunge la destinatar, însă frica se uzase în mine. Nu mă temeam decât de o eventuală brutalizare fizică. O singură noapte albă am avut în acei ani. Când fiul meu – redactor pe atunci la „Rebus” – a fost convocat pentru a doua zi la „o discuție”. Noaptea, mi-am pus de nenumărate ori aceeași întrebare: Puteam să dispun, prin actele mele „negative” (nu le dau vreo valoare aparte, dar știu că iritau autoritățile) și de soarta fiului meu? Dimineața, l-am sfătuit să se delimiteze, formal, de mine. Dar nu-mi cunoșteam destul de bine fiul. Peste vreo două ore, i-a spus sec securistului care-l convocase în biroul redactorului-șef: „Dacă vreți să-i reproșați ceva tatălui meu, discutați cu el, nu cu mine”.

Pe vremea aceea nu credeam că va cădea vreodată

regimul comunist din România. Îmi sună și azi, violent, în memorie țipătul unei femei de la Timișoara, transmis de „Europa liberă” în nopțile dintre 17-20 decembrie 1989: „De ce trageți, mă? și voi sunteți români”. Țipăt acoperit de o rafală sinistră de mitralieră. În noaptea dintre 21-22 decembrie s-au zguduit ferestrele casei din cauza tancurilor care se îndreptau spre Piața Universității.

După exact o lună, eram asaltat de scrisori (sute, mii) unde – în cele mai multe – eram certat și uneori chiar înjurat pentru atitudinea mea față de FSN. Când minerii au descins în București, aveau indicate printre ținte și casa din Bulevardul Eroilor Nr. 2. Dovadă că mi-au aruncat un bolovan mare prin geam. Apoi, la câteva zile după ce a ajuns la Cotroceni, în toamna lui '96, m-a sunat Emil Constantinescu și m-a întrebat în ce țară din Occident doream să merg ambasador. „În nici una”, am zis. „Vă voi suna și mâine seară, poate vă răzgândiți”, mi-a spus el, binevoitor. „Nu mă răzgândesc”, am precizat eu, poate prea nepoliticos. La vreo lună, Constantinescu m-a pomenit într-un discurs printre intelectualii care refuzau să se „implice”.

Am plecat din Bulevardul Eroilor în cu totul altă stare de spirit decât acum. Împlinisem șaptezeci și trei de ani, dar nu voiam să aud de bătrânețe. Iar cât privește moartea, ea era, încă, problema altora. Am trecut prin dreptul Spitalului Municipal fără să prevăd că, într-o zi, voi vedea lumea dinlăuntrul lui.

G. îmi reproșează mereu că n-am tăria să-mi accept vârsta. Și are dreptate. Tinerețea nu mai e decât o zdreanță aurie pe care o târăsc amintirile. Se pare, însă, că am îmbătrânit fără să mă maturizez. Memoria mea își cam face de cap, iar în oasele mele părăginite nu s-a așternut liniștea.

Oricum, nu pot gândi „pozitiv”. Or fi existând, nu neg, și bătrâni care își trăiesc bătrânețea resemnați, dar au, poate, un suflet mai puternic decât al meu. Nu se întreabă continuu, ca mine: „Când naiba s-a dus viața?” Din păcate, n-am învățat nimic nici de la stoici, nici de la bătrânii din Lisa.

Îmi umplu timpul, aici la spital, citind *Jurnalul* lui Julien Green, din care am aflat o mulțime de lucruri. Între altele că în Anglia, pe vremuri, era un semn de proastă educație și de origine dubioasă să-ți placă Dickens. Autorul lui *David Copperfield* era un autor pentru bucatărese și slujnice. Lumea bună îl citea pe Thackeray care era un gentilom.

M-a surprins plăcut să descopăr că nici autori importanți, de talia lui Julien Green, n-au putut ieși niciodată din autobiografie.

Există o formă de fericire care constă strict în absența nefericirii. E ceea ce se vede și în pânzele impresionistilor unde lumina amiezii dematerializează parcă totul și face ca, din veșnicie, să conteze doar clipa. Și de ce n-aș crede că adevărata fericire înseamnă să nu-ți mai pese decât de un prezent care te satisface pe deplin?

Auzind că sunt la spital, fiul meu a luat avionul și a venit din Italia. Cu această ocazie, mi-am amintit, o dată în plus, că n-am prea fost un tată bun. M-am mulțumit cu rolul de om „umbrelă”, lăsându-i soției mele grija de a fi aproape de problemele „mici” ale copilăriei lui Sandu. Așa că nu merit integral dragostea lui.

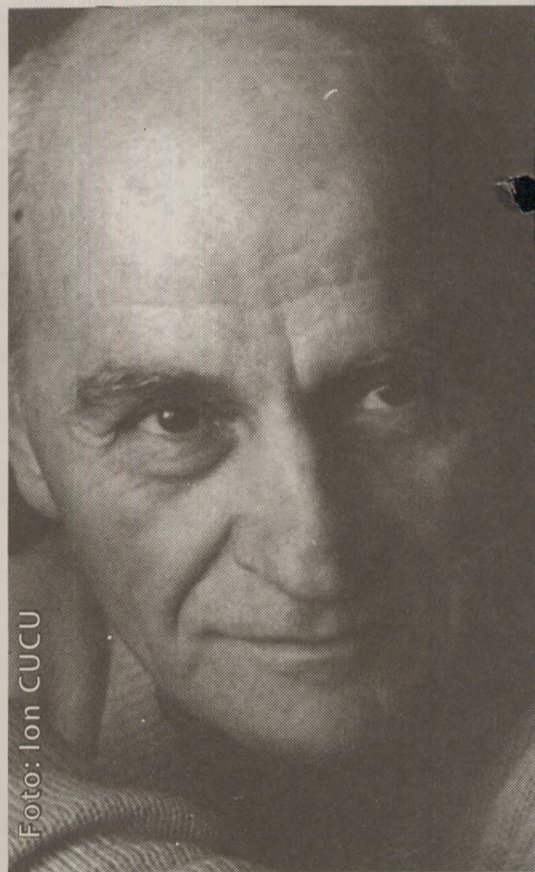

Foto: Ion CUCU

Probabil, sunt lucruri pe care nu le voi dezniciodată nimănui. Nici n-aș ști să le explic, de Cum să explic, de pildă, prostia care mi-a trecut cap adinea? Că dacă aș fi trăit într-o vreme și în loc unde se practica sclavia, și aș fi fost sclav, mai fi cunoscut spaima de timpul liber. Și spaimă plictiseală, când nu știi cum să ieși din golul în aluneci. Un asemenea gând neserios mi-a putut veni numai din faptul că suport greu, într-adevăr, momente când nu am nimic de făcut.

Ca acum. Stau și mă uit pe fereastră urmărind că norilor care șterg cerul, așteptând să mi se mai nouă pastila sau să mă întrebe un alt doctor „cu simt”. Între timp, rețin din *Jurnalul* lui Green o notă a lui Yeats: „Un om în vârstă nu mai e decât un jalnic”. Afirmatia nu e, desigur, valabilă, în primul rând. Mie îmi place însă să mi-o însușesc, poate și din impuls masochist. Ce comic mi se pare în acest moment interesul meu pentru antici! La ce-mi folosește să cum i s-a tăiat capul lui Cicero sau ce încurcături a Sofocle cu băieții lui?

Prefer să-mi aduc aminte cum arătau pădurile care le-am păzit pe Cioanta și pe Mali. Simțeam, în mod tulbure, că natura nici nu ne observă. În singurul loc, de sub Piscul Cornii, îmi era teamă intru. Copacii, negri și bătrâni, plini de zdrențe, acolo atât de deși încât și la amiază mai erau roșii de noapte. Din când în când câte o pasare necunoscută scotea sunete care-mi păreau batjocoritoare. Dar se vedeau doar mici pete albicioase, iar sub picior frunzele uscate foșneau neliniștitor. Într-o poienă dat, într-o zi, peste un vultur care se ospăta din stârv. A ridicat capul, examinându-mă, și nu știu dacă să fac. M-a scos din încurcătură, însă, faptul că și-zborul. Căutam „ciuciule”, niște ciuperci galbene fragede foarte gustoase pe care le frigeam pe întreg locul era copleșit de mirosurile unor flori necunoscute, încă vii în mine.

Dar ele vin, acum, parcă din altă lume, de dincolo de amintirile curente. Și, iată, mă întreb din nou: să reconstitui inocențele copilăriei? Poate că „amintirile din copilărie”, de care sunt pline bibliotecile mele sunt suspecte.

Ironia e că nici bătrânețea nu e mai ușor de explicată. Uneori, am impresia că a vorbi despre bătrânețe (așa cel puțin) e egal cu a vorbi într-o limbă nouă pe care n-o cunosc bine și care, pe deasupra, nu-mi place. Zic: Biologic sunt, se pare, un om terminat. Am un soi de paragină. Și ce poți face pe niște ruine să te plângi că timpul are prostul obicei de a trece „ireparabil”? Pe urmă, mă gândesc că e preferabil să te joci cu ridicolul decât să fii ridicol.

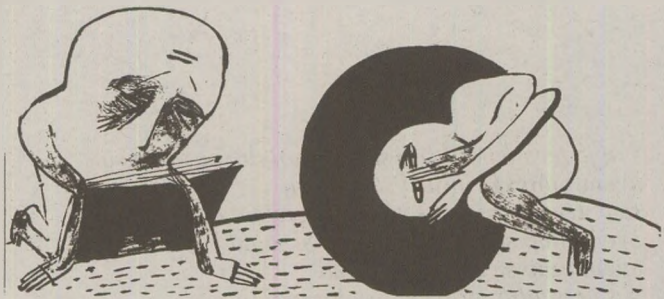
Trebuie să mă opresc. Au venit să-mi facă o perfuzie. Sufăr de o anemie pe care doctorii încearcă să-mi lămurească.

26 aprilie (acasă)

Am avut, într-adevăr, o „sănătate de fier”, moștenită de la părinți și întărită de „selecția naturală” ca

Octavian Paler cu fiul

Veniseam la București mânat de un singur scop: să-l văd în carne și oase pe marele poet Evgheni Evtușenko, despre care, deși auzisem și citisem atâtea lucruri bizare, nu-mi formasem tocmai o imagine clară.

literatură

Nichita Danilov

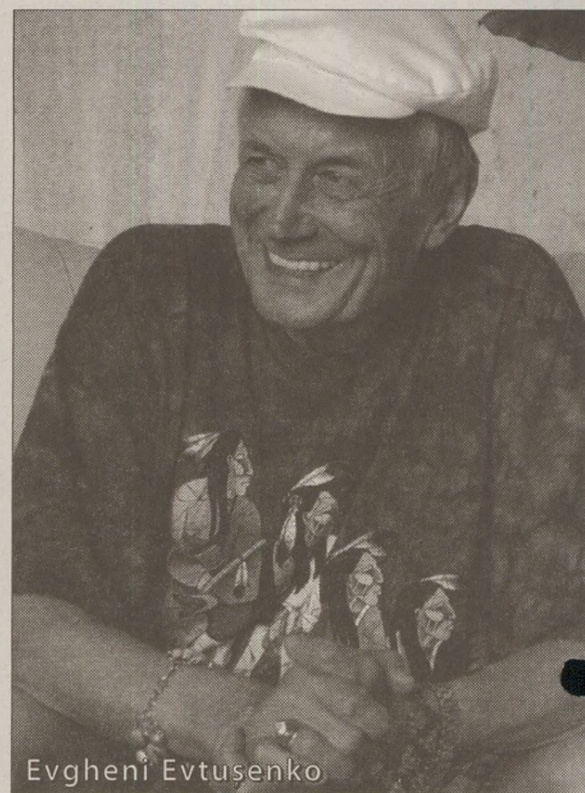
La Dinescu, așteptându-l pe Evgheni

De regătirile erau în toi. Doamna Loghinovski își pusese pe umeri șalul și se plimba cu capul înclinat ușor pe umarul stâng, recitind în șoaptă din *Demonul* lui Lermontov. Ajungând la scena cu jurământului, ea se opri pentru o clipă la fereastră, murmurând ca pentru sine: «Deci așa...» După care continua: «Și mândrul demon, viața toată/ mă va-nsoți în orice loc...»

Domnul Albert se înfundase într-un fotoliu și își răsucea, în semn de nervozitate, mustața-i ruginită. Deși aducea mai degrabă cu Cervantes, în sinea mea, îi spuneam, nu știu de ce, domnul Dostoievski. Masa aranja masa ovală. Iar Mircea trebuia prin bucătărie, mânuind cuțitul și tigăile cu o dexteritate neobișnuită. Timpul se scurgea destul greu. Din când în când, mă uitam la imensa pendulă agățată de peretele dinspre răsărit. E posibil ca pe perete să nu fi existat nici o pendulă. Eu însă o vedeam încadrată de două dulapuri masive, în care se aflau hărți îngalbenite de vreme, busole, samovare, sfeșnice, poloboace, ceainice și o mulțime de cărți vechi. Încăperea părea îmbibată de un aer chagallian. Totul era în același timp greu și ușor. Stând pe scaun, trăiam strania senzație că încetul cu încetul covorul care se afla sub mine începe să se înalțe spre tavan și odată cu el masa, fotoliul în care continua să-și răsucească mustața domnul Albert, scaunele, vesela și tot ce se afla în jur. «Prin urmare, îi vei lua un interviu...» Glasul doamnei Loghinovski mă trezi din visare. «Ce fel de interviu?» am întrebat cu gândurile duse. «Cum ce fel de interviu?» răspunse doamna Loghinovski, cu nedumerire, fără să se oprească din mers. «Ai venit să iei un interviu și acum mă întrebi ce și cum...» În glasul ei răzbătea o oareșicare nemulțumire... «Nu ești pregătit?» Ba eram pregătit, cum să nu. «În curând o să apară», continuă ea. «Cine?» făcui eu. «Domnul?» «Cum, cine, Evgheni...» «Care Evgheni?» «Cum, care? Evtușenko! Nu lui trebuia să-i iei interviul?!» În momentul acela m-am trezit la realitate. Într-adevăr, venisem la București mânat de un singur scop: să-l văd în carne și oase pe marele poet Evgheni Evtușenko, despre care, deși auzisem și citisem atâtea lucruri bizare, nu-mi formasem tocmai o imagine clară. Ce fel de om era? De ce stârnea atâta vacarm, atâta gălgăie în jurul său? Gesturile, ca și hainele sale excentrice, mă fascinau și mă intrigau deopotrivă. Dacă e un luptător pentru binele și dreptatea întregii omeniri, de ce se îmbracă și se poartă ca un clown? De ce pentru a fi înțeles apelează la atâtea trucuri? Oare mesajul său „profetic” nu ar putea fi transmis și altfel? Aveam de-a face cumva cu un demon modern? Modelul poetului tribun, pe care Evgheni Evtușenko îl adaptase vremurilor noi, îmi repugna într-o oareșicare măsură. Amestecul acesta de actorie și magie fascina, desigur, masele. Le puneafectele în mișcare. Dar oare adevărata poezie avea nevoie de tribună, de stadioane și de micul ecran pentru a ajunge la suflet? Nu cumva ea trebuia citită în surdina? Nu e nevoie de trâmbițe și salve pentru a trezi omul din letargia sa cotidiană... Desigur, îmi spuneam, omul poate fi trezit și de tăcere, dar mulțimea? Pentru a putea fi trezită la viață, mulțimea are nevoie de trâmbițe și salve. De o mică Apocalipsă de carton. Poate că omul timpurilor

noastre nu poate concepe nici viața, nici arta, decât ca pe un spectacol.

«Nu cumva ești emoționat?» mă chestiona doamna Elena, fără să-și încetinească pașii, declamând în gol cu aceeași voce joasă o altă poezie cunoscută a lui Lermontov: «Te-apasă greu urâtul... Și n-ai cui să-ntinzi mâna/ Când sufletul vuitește de furtuni./ Dorințe?... Nu-i zadarnic să tot dorești întruna?! Și anii trec, trec anii cei mai buni!» «Da, anii trec, m-am trezit murmurând în sinea mea, și ce folos dacă s-or întoarce iarăși? Unul sau toți anii care au trecut...» Mă simțeam suspendat în gol, contemplând din tavan spațiul și timpul ce parcă se oprise în loc. Glasul doamnei Loghinovski mă trezi din nou la realitate. «Mă rog, faci cum crezi», exclamă ea, aranjându-și din mers șalul. «Mă gândeam și eu la ceva...» am murmurat. «Treaba ta», spuse doamna Loghinovski, trecând din sufragerie în dormitor. Domnul Albert continua să stea neașteptat de liniștit în fotoliul său larg, cu ochii ațintiți în gol. Din bucătărie răzbăteau tot felul de zgomote. Dezbrăcat până la brâu, asudând din plin, Mircea trebuia de zor în fața cratițelor. Curățase ciupercile mari, albe, tăiase ardeii, ceapa și roșiile, aruncând tot conținutul într-o cratiță imensă de inox. Ciupercile sfârâiau rostogolindu-se dintr-o parte în alta a cratiței. În mintea mea le-am asemănat cu niște tamarete, compuse de Brumarul într-un moment de efuziune lirică. Tamaretele se rostogoleau două câte două, ocolind roșiile și ceapa tăiată în felii, ce căpata culoarea amurgului de vară. Într-un timp, Dinescu, aplecat deasupra chiuvetei se apucase să curețe monstrul pescuit din Dunăre de niște bărbi dibace. Ochii opaci ai peștelui mă priveau cu nedumerire. Coada sa mătura podeaua. Iar mustățile se încolăciseră de clanță. Monstrul se opunea din răspuțeri să devină ofrandă pentru zeii poeziei ce urmau să se adune în curând la masa ovală... Mircea nu se dădea nici el bătut. Făcând o incizie în formă de T, poetul eliberă monstrul de conținutul său. Sub privirea mea mirată, din pânțelele alb ale somnului, odată cu visceralele, se scuseră câteva monede de alamă și un ceas de argint sau poate o busolă... Cratițele sfârâiau. Legumele se rumeniseră de-a binele, așa că, în curând, peștele trona peste tamaretele presărate cu piper, enibahar și alte mirodenii ațătătoare... Înarmat cu o lopățică, Mircea stătea deasupra mașinii de gătit, pârând să dirijeze o orchestră nevăzută. Mâinile sale se agitău în aer, descriind semicercuri și triunghiuri înscrise în ele. Dinăuntru cratiței răzbătea un vârtej de sunete armonioase, urmate de note discordante ce sunau asemenea unor arcuri desprinse dintr-o canapea. Era ca și

Evgheni Evtușenko

cum ai fi amestecat muzica lui Mozart, Wagner și Stravinski și ai fi presărat în mijlocul compoziției Mambo Siria sau Zece Prăjini. «Pesemne așa arată infernul discutabil, am murmurat. Sau poate ceea ce văd e o parte din purgatoriul literaturii...»

În sfârșit, pendula bătu ora nouă și, în curând, ușa apără și Evtușenko. Era așa cum mi-l închipuisem și cum îl descriau ziarele: înalt, deșirat, cu părul căneț și fața brăzdată de un păienjenis de riduri. În ciuda «vestimentației» extravagante (sacou în pătrățele colorate, cravată și pantalonii roz, brațari încrustate cu pietre prețioase și un ceas garnisit cu mărgelă) își arăta din plin vârsta. Timpul petrecut la președinție îl storsese de vlagă. Poetul venea de la Cotroceni unde președintele Basescu îi înmânase crucea cu eșarfă, ungându-l în grad de «Comandor». Poetul se lăsă greoi într-un fotoliu înfundându-și fața în mâini. După câteva clipe pară un alt om. Masa fuse aranjată și acum din bucătărie pe o tavă imensă argintată era adus monstrul gătit de Dinescu care avea ceva din somptuozitatea generalului garnisit cu mere, pere, orez, morcovi și cartofi din *Toamna patriarhului* al lui Gabriel García Márquez, pe care Evtușenko se pare că-l întâlnise în Cuba lui Fidel. La vederea tăvii, invitatul își frecă mâinile: «Genial, exclamation! De-a dreptul, genial!» ■

Publicitate

DEUTSCHE WELLE

Un radio din inima Europei!

88,5 FM - BUCUREȘTI

Programul DW în limba română:

13:00 - 15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)

Știri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni - vineri)

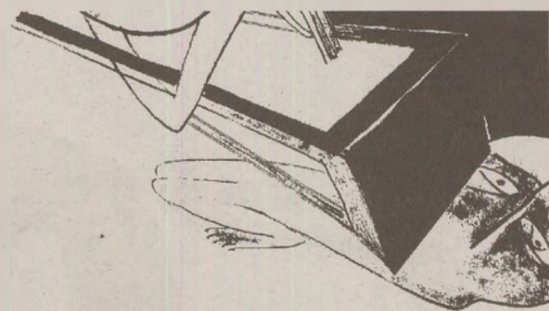
Știri în germană și engleză - zilnic din oră-n oră!

Și muzică bună - pop, clasic, jazz!

Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de

Cortinele căzuseră de mult, la fel și măștile, dar cei pe care noi îi numim dinozauri nu erau decât niște derbedei de diamant, ascunși după fustele unor mame minunate.

Sebastian Reichmann & Dan Stanciu

Fruite de interior

Dar cine începe?

Dar cine începe? – o întrebare destul de firească, dacă nu ar exista adunătura asta de oase, un fel de schelă de înălțime medie aruncată peste riu. Apele sclipitoare ale acestui deșeu sint purtătoare de înțelesuri câteodată duble, alteori inutile, dar niciodată atât de evidente încât să te împingă spre un sistem artizanal de pîrghii și scripeți, de modă veche, fără indoială, dar încă demn de luat în considerație în ascensiunea pe care noi ăștia, din preajmă, o percepuserăm înainte ca pe un fel de vînticel, dar care se dovedise a fi o adevărată vijelie, pornita să nimicească tot ce îi stătea în cale și, mai ales, tot ce dădea semn că ar putea fi folosit într-un mod util, sau viceversa. Periodic, elementele ansamblului se dezagregau sau, dimpotrivă, se aglutinau, în așa fel încât totul nu era niciodată același, ca și cum întreaga tevatură ar fi primit, brusc, o culoare care îi estompa antecedentele. Așa stînd lucrurile, ne-am declarat de acord și ne-am luat la revedere de la înaintași, pentru totdeauna, nu înainte însă de a-i înveli cu ceara de sigiliu.

Există, cred, niște adîncuri plate

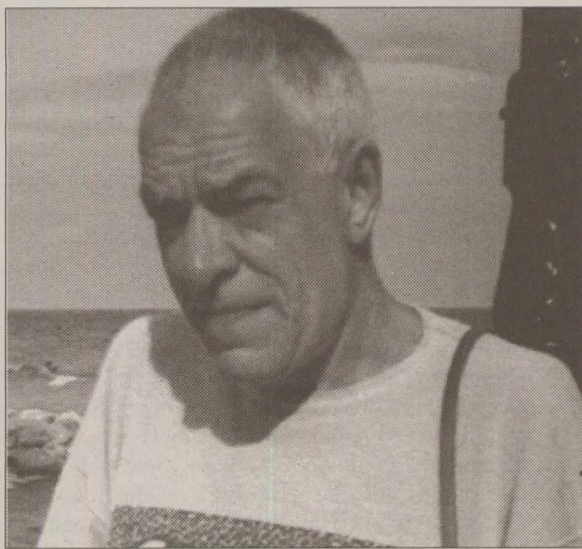
Există, cred, niște adîncuri plate în care ai putea găsi vreo cîteva perechi de aripi noi, după ce vei da la o parte zgura rămasă de la petrecerea ce tocmai s-a terminat. Aveam și nu aveam destule mijloace de locomoție sau, mai bine zis, de mișcare dintr-un gol într-altul.

Cu totul altfel arată ceea ce se află dedesubt: vezi mai întii o formă incertă care se rotește, apoi aceasta se preface într-un cilindru foarte lung și subțire, translucid, dintr-un material plastic asemănător bachelitei ca duritate, un fel de rășniță din care boabele de cafea se desprind șuierînd, țiuind sau bolborosind pentru a se scufunda în apa care fierbe, unde sint întîmpinate de niște păsări-liră și trimise apoi către regiunile infectate de gripa cea epică.

Cortinele căzuseră de mult, la fel și măștile, dar cei pe care noi îi numim dinozauri nu erau decât niște derbedei de diamant, ascunși după fustele unor mame minunate, care-i alăptaseră la sîn pînă la saturație și care le făcuseră toate poftele una cu pămîntul.

„Băi, urlați mai încet acolo”

„Băi, urlați mai încet acolo, că nu mă pot aprecia de-atîta zgomot”, șoptește o voce într-o pilnie, dar nimeni nu pare s-o fi auzit, toți continuă să hămăie sau să miaune, pînă cînd unuia îi vine o idee și se apucă să o stoarcă așa cum ai stoarce o lămîie sau să o taie mărunt ca pe o ceapă,

fără să înțeleagă că anumiți trandafiri au o anume putoare, în care caz ar trebui să regindească felul în care își dezvoltă grădinile. Deocamdată, florile pe care le-au plantat abia încep să se trezească din somnul rațiunii și va mai trece o vreme pînă cînd ele vor putea fi transformate în lebede, unele mai albe, altele mai bleu sau mai bej, dar fiecare avînd un fel de creastă deasupra căreia vor pluti nenumărate naiade, toate împodobite cu vreascuri și iască domestică, gata să apară și să dispară la comandă, fără să mai existe vreun rest de bine pe undeva. Oricum, nu putea fi mai rău de-atît, cel din fața noastră (care ducea lămpile) ne asigurase că sintem pierduți și că avem șanse mari să regăsim cărarea pe care am venit pînă aici.

Din aproape în aproape

Din aproape în aproape și din groapă-n groapă, ai fi zis că marginile se apropiau de centru, centrul nefiind altceva decât un fel de ursitoare grăbită, care uneori se înșela, dar foarte rar. Poate de aceea, unii ar fi vrut să nu se fi născut deloc, adică să rămînă o nostalgie vagă sau o idee fixă închisă într-un cuțar al familiei. Noi eram cît se poate de personali, adică fără amprente și nici cu vreo aureolă fistichie deasupra creștetului, acolo unde cele mai ascunse gînduri se transformă în furnici și alte insecte, pentru a fi aruncate, în cele din urmă, în mijlocul pieții. Acolo se întîmplă să doarmă cîte un dulău anemic, dintre cei care nu sperie decît babele sau țîncii, astfel încît, spre seara, ulițele marii metropole se umplu de perechi care împing cărucioare sau landouri și, cînd ajung în fața unui obstacol viu, fac stînga-mprejur și se îndreaptă spre alte edituri sau spitale, unde Bunii Samariteni pot fi întîlniți în cele din urmă, cînd (pe neașteptate sau, poate, pe așteptate încete) cineva s-a ridicat din gaura în care se pierduse și a strănutat răsunător.

Astfel fuseseră zidite

Astfel fuseseră zidite strecurătorile prin care curgeau nisipurile mișcătoare, sub care încă mai dă din aripi și din copite animalul acela atît de uman, cu înfățișare de porc inteligent, singurul urmaș în viață al unei vaste familii de căutători ai linei de aur și argint, din păcate confundați adesea cu specii dispărute de mult de prin părțile ceva mai șubrede și care-și găsiseră cumva un sprijin fragil în mijlocul mlaștinii, acolo unde toate motoarele – de la cele minuscule la cele imense – fierbeau în clocot, aburul acoperind ultimele resturi de plictiseală și ascunzînd privirii ceea ce se petrecea sub pămînt. El hotări să ia totul de la capăt, problema fiind acum doar

literatură

de la ce capăt să înceapă pentru ca să nu alunece prea mult în josul pantei, unde se deschidea un bot gata să înhațe tot ce pica. Însă deasupra, pe un tăpșan albastru, se iviseră o puzderie de stele, una mai strălucitoare ca alta, care anunțau apropiata apariție a unei unelte rebele.

Sub numele care apare mereu

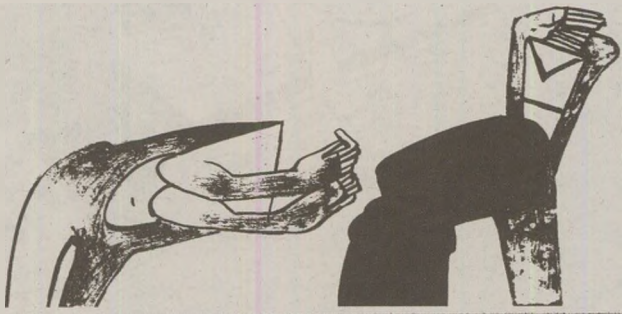
Sub numele care apare mereu, în cele mai neașteptate locuri, se ascunde un șoarece plîpînd care toarce și miaună ca o pisică pentru că așa crede el că și-ar obnubila scîndurica, încercînd să preîntîmpine astfel catastrofa transformare a unui purice în privighetoare, lucru care avea să se petreacă totuși peste exact trei luni, în momentul cînd prichindelul s-a hotărât să lase zeama din farfuriile adînci și să nu se mai atingă niciodată de oasele moi ale iluziilor prea tîrziu vertebrale. În partea opusă, un claustrofob își construia aerul de care avea nevoie, încercînd să nu omită vreo posibilitate și să astupe toate ieșirile cu dansatoare din buric, așa precum se mai întîmplase și altă dată, cînd abdicase fără ca nimeni să scoată un geamăt ori, dimpotrivă, să rămînă mut. Asemenea treceri dintr-o stare X într-o stare Y nu erau totuși prea frecvente, cel mai adesea actorii principali ai dramei se mulțumeau să țină același discurs fără cap și coadă, fără ingrediente exotice, doar așa, ca să aibă din ce încropi un început de extaz.

Ce, noi sîntem romantici?

Ce, noi sîntem romantici? – se miră bucătarul în timp ce își ascute cuțitele cu care se pregătește să taie ceva lîngă fereastra care se sparge cînd privești prin ea în depărtare, spre marea diluîndu-se treptat în orizont sau și mai departe, acolo unde se întîlnesc din nou supraviețuitorii celui de-al doilea val sau subviateții deceniului al unsprezecelea din secolul cînd tatăl și mama lui Dante se iubiseră sub un pod, în formă de dragoni-părinți în devenire și nu pitecantropi civilizați orbește sau lumpenproletari dormind în zarzavat. De-aici încolo, toate porțile vor fi deschise (unele mai grăitor decît altele) și fiecărui călător ajuns la liman i se va da o cumpănă din lemn pentru a duce o egală greutate pe cele două jumătăți ale trupului, ca să i se îndrepte mersul spre ceva ce îl privește personal și drept în ochi, ca și cum soarta (sau cine știe ce ins acționînd în numele ei) ar fi schimbat cheia aceea relativ rudimentară cu una foarte dantelată, ceea ce va produce aproape imediat transformarea de mult dorită, în virtutea unui drept al primei nopți sau unui drept al primului moștenitor sau al oricărui alt scormonitor prin gunoaie celeste.

Instinctul aranjării florilor

Instinctul aranjării florilor după înălțime (și uneori după cît de limpede e roua care le îmbracă) nu a dispărut de tot, mai poate fi întîlnit prin locurile unde cîndva umblasem singur și bezmetic ca o tînără plină de grăunțe în cap și suflet, ca într-o permutare a cărămizilor anatomiei, dar fără un scop clar în minte, poate doar ceva ca un abur care abia își delimitează teritoriul și împarte suprafețele vaste în suprafețe oarecum accesibile ochiului, parcurse (cînd și cînd) de niște alpiniști biblici pomiți în căutarea culmilor de negăsit pe hărți sau pe covoarele întinse în peșteri sau dincolo de gheața unor oglinzi prea răsfațate de madonele care își contemplă progenitura urechii în luciul lor. Frînt în șapte sau numai ramificat excesiv, cel din spatele peretelui ar vrea să dibuiască încotro s-o ia, dar ceva îl face s-o apuce pe alt drum: se apleacă, își ajustează bretelele și se răstoarnă pe spate. În tot acest timp, simțurile – mai bine zis, potolirea lor – se pare că ne-ar ocroti. Nimeni nu se încumetă să numere ceea ce se risipește adunîndu-se, pe cînd în prag se desenează silueta altei zile, cu spații mai largi între momente. Dar dincolo (sub un copac îmbrățișat de ciment), același inger păzitor examinează la fel de atent aceeași frumoasă adormită pe un pat de nămol. ■

Nu trebuie să uităm că această țară este literalmente inundată de publicațiile polemice ale ambelor tabere beligerante, publicații care se aruncă la coș cel puțin în proporție de 80%.

documente Mircea Eliade

Au fost în ultimii ani – ne aducem aminte – multe discuții în presă referitoare la eficacitatea programelor de propagandă promovate de Ministerul Afacerilor Externe. Unele dintre aceste programe – considerate de-a dreptul dezastruoase. Să ne amintim doar de celebrul și costisitorul album despre „eterna și fascinanta Românie” sau mai de curând de ridiculizata campanie de imagine „fabulos spirit”. Multe altele – onorabile, dar de eficiență redusă. Problema – după atâția ani și în pofida unor succese este încă nerezolvată. Să ne mirăm oare? Ne mai vine însă inima la loc văzând că și diplomatul Mircea Eliade se lupta, prin 1943, cu ea.

Aflat, în plin război, la Lisabona în calitate de consilier cultural, scriitorul nu contenea să expedieze pe adresa Ministerului Propagandei referate, note, informări, telegrame (cifrate sau nu) referitoare la aceleași arzătoare chestiuni. Bunăoară, *Referatul asupra publicațiilor de propagandă* pe care-l prezentăm în cele ce urmează. L-am descoperit în arhiva exilului românesc, păstrată în mâini bune la New York. Ideea centrală a *Referatului* este necesitatea îmbunătățirii propagandei românești, considerată de Eliade a fi prea agresivă și din această cauză inefficientă. Tonul polemic sau prea „local” dăuna grav efectului scontat, publicațiile respective ajungând „la coș cel puțin în proporție de 89%”.

Era de dorit, în schimb, promovarea unor cărți de artă, de știință, care să permită „legarea numelui României de creații de înaltă cultură”. Alte valori considerate în funcție de destinatar potrivite a fi cultivate erau creștinismul (în mediile catolice) și eroismul (în cele populare). Eliade însuși scrisese, la solicitarea lui João Ameal, studiul *României, latinii Orientului*, precum și multe alte articole în presa portugheză a timpului (*Ginta latină e regină, Camões și Emirescu, Dor sau saudades românească, Legenda Meșterului Manole* etc.). Mircea Eliade – este evident – a fost inteligent și cultura în mișcare. Lucru pe care-l dorim și omologilor săi contemporani.

Simona CIOCULESCU

Referat asupra publicațiilor de propagandă

După o experiență de doi ani, în care timp am distribuit circa 1000 exemplare din publicațiile editate de Ministerul Propagandei, socotesc nemerit să vă comunic următoarele observații:

1. Atât difuzarea, cât și recenzarea publicațiilor este considerabil facilitată dacă cel puțin titlul lucrării nu implică ideea de propagandă sau de polemică. Bunăoară, excelenta carte a d-lui Z. Păclișanu, *L'ordre magyar dans l'Europe Centrale*, ar fi pătruns mult mai ușor în cercurile universitare și gazetărești dacă s-ar fi intitulat, bunăoară, *Points de vue sur l'histoire de l'Europe Centrale*, și ar fi avut o „introducere” mai puțin polemică. Pentru că, îndată ce cetitorul responsabil portughez sau sud-american are de la cele dintâi pagini, sentimentul că a luat în mână o carte polemică, o aruncă, fie ea oricât de documentată și bine scrisă. Nu trebuie să uităm că această țară este literalmente inundată de publicațiile polemice ale ambelor tabere beligerante, publicații care se aruncă la coș cel puțin în proporție de 80%.

2. O carte pierde 50% din eventualii cetitori responsabili dacă titlul ei trădează ceea ce s-ar putea numi „istorie locală”; bunăoară, dacă se intitulează *Transilvania*. Succesul acestor cărți, în anumite cercuri gazetărești

Consilier cultural la Lisabona

și universitare, este condiționat de o eventuală tensiune între guvernele de la București și Budapesta (cum s-a întâmplat în Iunie 1942), dar este un succes efemer. Dimpotrivă, același text despre Transilvania, integrat într-un fel sau altul general de Românie, și purtând un titlu care să nu pară nici prea „local”, nici polemic – ar putea fi difuzat în condiții optime. Este ceea ce fac gazetarii unguri sau evrei unguri din America și Anglia, publicând cărți despre „Balcani” și „probleme dunărene”, în care se spun lucruri inexacte și neplăcute asupra noastră. Am citit cu atenție toate publicațiile Ministerului Propagandei din ultimii trei ani, și cred că nu mă înșel afirmând că aproape toate și-ar fi sporit considerabil circulația dacă ar fi purtat alte titluri. În loc de „Ungaria împotriva minorităților sale etnice”, s-ar fi putut spune „Regimul minorităților în România”, chiar dacă lucrarea tratează, așa cum știm, o altă problema. Important pentru noi este ca publicația să circule, și circulația este serios compromisă printr-un titlu prea polemic sau prea local. Excelenta contribuție a lui S. Vâlsan, „Transilvania”, s-ar fi putut intitula: „Carpații și geografia României”. Intitulând prea multe cărți „Transilvania”, lăsăm impresia că e vorba de o provincie cu totul autonomă și controversată, în loc să convingem că ea se integrează organic în teritoriul și istoria națiunii românești. Nu trebuie să uităm că cetitorul strein se interesează de *România* ca întreg, iar nu de o anumită provincie, cât de importantă ar fi aceasta pentru noi. Scopul nostru fiind de a demonstra unitatea teritorială și etnică a României, putem vorbi pe larg despre Transilvania pornind întotdeauna de la *întreg*, iar nu de la *parte*. De aceea, cartea care s-a bucurat de cea mai mare atenție a fost „Le pays et le peuple roumain” a prof. S. Mehedinți, nu numai pentru că era indicată instituția care o tipărea (Academia Română), dar și pentru că privea geografia și istoria în totalitatea lor.

3. Putem afirma și reafirma tezele noastre cu orice prilej, dacă mascăm tendința de „propagandă” (în sensul bun al cuvântului: luminare, informare) sub un titlu neutru și o încadrăm într-un subiect de interes general. Bunăoară, ar avea sorți de maximă circulație lucrări cu titluri sau orientări ca acestea: „Destinul romanității orientale”, „Dunărea și rolul său istoric”, „România și panslavismul”, „Momente cruciale în istoria Românilor”, „România și problemele sud-estului european”, „România, popor de frontieră”, etc. De mare actualitate ar fi deasemenea o paralelă istorică între Finlanda și România, în felul celei scrise de N. Iorga între Armeni și Români. În toate aceste lucrări ar putea fi citate documentele, statisticile, etc. care se găsesc reproduse în publicațiile de propagandă de până acum asupra Transilvaniei și persecuțiilor maghiare.

4. Tezele noastre pot fi difuzate și prin altfel de lucrări decât cele strict istorice sau etno-geografice. Bunăoară, o carte despre folklorul românesc, cuprinzând materiale din toate provinciile și însoțită de o hartă a României, ne-ar face enorme servicii. Nefiind de „propagandă”, ea și-ar croi drum singură, prin biblioteci, redacții și seminarii. În amintirea celui care a cetit-o va stăruie numele de „Transilvania” redat de cutare doină sau obicei arhaic românesc. S-ar dobândi, astfel, o legătură automată între noțiunile „România” și „Transilvania”. Este exact ceea ce urmăresc agențiile telegrafice maghiare când dau știri ca acestea: „în Transilvania au apărut lupii. Budapesta, 10 Ianuarie...”, prin care cele două nume sunt neconținut asociate. Noi putem realiza o asemenea

asociațiune vorbind întotdeauna despre *România* și menționând de câte ori se ivește prilejul, *Transilvania*. În categoria acestor cărți de propagandă camuflată ar putea fi tipărite lucrări ca acestea: „Geniul popular românesc”, „Album de artă populară”, „Viața pastorală români”, „Agricultura la români”, „Sat și oraș”, „Figur din literatura română” (în care s-ar arata origina ardeleană a lui Șincai, Coșbuc, Rebreanu, Blaga, etc.), „Introducere în istoria culturii românești”, etc. Unele din aceste lucrări au fost deja publicate, fără scop de propagandă, în românește – și ele ar putea fi ori retipărite, ori reluate pentru oportunitatea momentului, în limba franceză. Mă gândesc, bunăoară, cât ar fi de binevenite „Choix de poésies populaires” a lui O. Densușianu, „Incantations” de Horia Holban, etc.

5. În sfârșit, toate publicațiile, considerate în bloc – și cele existente, și cele care vor mai apărea – și-ar spori posibilitățile de difuzare dacă ar fi încadrate de câteva lucrări științifice în limbi streine. Va fi întotdeauna mai ușor unui membru al Legației să se prezinte la o instituție de cultură, la o mare personalitate sau la o redacție, ducând nu numai cărți despre problemele politice, ci și câteva lucrări cu caracter non-politic. În această privință, trebuie să menționez că distribuția publicațiilor politice mi-a fost facilitată de cărți ca „Istoria Literaturii Române” a d-lui B. Munteanu, sau „Unele enigme historique” a d-lui G. Bratianu. În deosebi la marile biblioteci sau la Universități, sunt primite cărțile așa zise de „propagandă” numai dacă sunt însoțite de cărți fără caracter politic.

Evident, publicarea unor asemenea cărți nu poate intra în programul Ministerului Propagandei. Cred, însă, că Ministerul ar putea trimite un anumit număr de exemplare din câteva lucrări științifice recente, publicate în limba franceză, care ne-ar ajuta să camuflăm acțiunea noastră de pătrundere în biblioteci, iar pe de altă parte ar contribui la întărirea prestigiului cultural românesc. Într-un alt raport (No. 367), pe care îl înaintez odată cu prezentul, am expus pe larg un plan de a spori prestigiul nostru științific în străinătate, așa încât nu voi mai reveni aici. Este de la sine înțeles, însă, că distribuția unei cărți științifice poate constitui în ea însăși, un act de propagandă mai ales când, așa cum obișnuim să facem, se impune personal așezarea cărții; cel mai bun prilej de a vorbi de autor, de creația lui științifică, de instituțiile savante din România, etc. Ceea ce se urmărește este legarea numelui de *România* de creații de *înaltă cultură*. Întocmai cum, în mediile catolice numele țării noastre trebuie legat neconținut de *creștinătate*, iar în mediile populare de *eroism* în lupta contra bolșevismului. Orice carte de știință pe care o primim este binevenită, fie ea de fizică, matematică, arheologie sau agricultură. Distribuția în cercurile competente, ele nu numai că ne revelează ca o națiune creatoare de cultură, dar alcătuiesc prețioase excelențe de a se vorbi de noi. Nu trebuie să uităm că, bunăoară, într-o țară ca Portugalia, foarte mulți gazetari ezită să recenzeze cărți politice, dar și-ar putea manifesta simpatia pe care ne-o poartă dând seamă despre o carte științifică. Pentru a nu aminti decât două cazuri recente, cele mai frumoase cuvinte despre România și misiunea ei istorică au fost rostite, și apoi tipărite, cu prilejul conferințelor auctoarea lui H. Herescu. Și ele au fost rostite de personalități de primul rang: președintele Academiei, vicepreședintele Academiei, rectorul, decanul, directorul Institutului de Înalță Cultură, etc. ■

-aș fi scris lui E. Barbu, dar cum nu mi-a răspuns la o scrisoare, în care-i vorbeam chiar de cărțile lui, bănuiesc că ar fi inutil să-l mai deranjez. I-am scris în schimb, chiar astăzi, lui Mihail Șora, care a fost studentul meu.

documente Mircea Eliade

Prudența față de orice gest de ajutor frățesc

HISTORY OF RELIGIONS
INTERNATIONAL JOURNAL FOR COMPARTIVE HISTORICAL STUDIES

Dragă Posteuca,
Ceea ce îți voi scrie, te rog să
nu-l trimiți nimănui, nici să
de una citare în reviste, redacții
de cărți sau în alte publicații
sau să-l citești în public. Este
un text foarte sensibil și poate
să fie interpretat în mod greșit
de către cititorii care nu sunt
cunoscători ai faptelor și
circumstanțelor în care a fost
scris. Te rog să-l păstrezi în
secreț și să-l arăți numai
celor care au dreptul să-l
vădă. Cu drag,
Mircea Eliade

În vremea când lui Mircea Eliade au pornit să-i fie publicate câteva texte literare și în periodicele din Republica Socialistă România, semn că regimul cocheta cu savantul român de peste Atlantic spre a-l face să guste din mărul ademenitor al recunoașterii oficiale din propria lui patrie, între cei ce apelează la ajutorul frățesc al marelui istoric al religiilor se numără și văduva poetului bucovinean Traian Chelariu.

Pentru a-i înlesni o mai sigură și grabnică editare a operelor postume ale soțului său, Ecaterina Chelariu îi scrie lui Mircea Eliade și acesta îi răspunde, în ziua de 18 martie 1968:

Vă mulțumesc că ați avut bunăvoința să copiați câteva din operele lui inedite și să mi le dăruiați. Am citit și recitat sonetele și am savurat proza incisivă și densă din Atlantida. Mă bucur că un prim volum de poezii va apare chiar în cursul acestui an. Cum aș putea contribui la tipărirea operelor inedite? Nu cunosc aproape pe nimeni, vreau să spun, nu am legături cu scriitorii din țară de 28 de ani. Și toți prietenii mei au murit: M. Sebastian, Dan Botta, T. Vianu, Camil Petrescu, Cezar Petrescu etc. Dl. Eugen Barbu a venit să mă vadă, aici, la Chicago. Credeți că dacă i-aș scrie în această privință, v-ar fi de ajutor? O voi face cu cea mai mare plăcere, dacă socotiți necesar.

[Mircea Eliade și Traian Chelariu (Pagini de dosar), Selecție și prezentare de Mircea A. Diaconu, în „Ateneu”, Bacău, an 38 (serie nouă), nr. 4 (379), aprilie 2001, p. 8.]

Scrisoarea atestă un fapt foarte semnificativ pentru istoria secretă a relațiilor surghiunitului Mircea Eliade cu emisarii regimului de la București, întrucât în Jurnalul său savantul român nu consemnează adesea asemenea întâlniri problematice. Peste câteva luni, la 21 iunie 1968, Mircea Eliade răspunde la o altă scrisoare a doamnei Ecaterina Chelariu, precizând:

„Stimată Doamnă Chelariu,
Am citit cu mult interes textele pe care le-ați trimis și poemul publicat în «Luceafărul». I-aș fi scris lui E. Barbu, dar cum nu mi-a răspuns la o scrisoare, în care-i vorbeam chiar de cărțile lui, bănuiesc că ar fi inutil să-l mai deranjez. I-am scris în schimb, chiar astăzi, lui Mihail Șora, care a fost studentul meu. El este redactor șef al Editurii pentru Literatură. Sper să am mai mult noroc. În câteva zile plecăm pentru patru luni în Europa.” (Ibidem)

Se înțelege că, dacă scrisoarea ajunge la destinatarul din Chicago, faptul se petrece cu învoire de la poliția politică din România a celor ani, poliție despre a cărei activitate nu ne putem închipui că ar fi trecut cu vederea o scrisoare pe adresa History of Religions... Deocamdată încă nu s-a dat publicității scrisoarea pe care Mircea Eliade i-o adresează prozatorului Eugen Barbu, ceea ce ar lămurii câteva lucruri din relația marelui exilat cu puternicii zilei de la București.

La data când Mircea Eliade îi răspunde văduvei lui Traian Chelariu, savantul avea publicate recent următoarele texte beletristice: La Jiganci (în „Secolul XX”, București, nr. 9, sept. 1967), Douăsprezece capete de vite (nuvelă, în „Tribuna”, Cluj, an XI, nr. 49, din 7 dec. 1967, p. 4), Un om mare (nuvelă, în „Cronica”, Iași, an II, nr. 49, din 9 dec. 1967, p. 6-7), Fata căpitanului (nuvelă, în „Tribuna”, an XII, nr. 4, din 25 ian. 1968, p. 4-5), Adio! (nuvelă, în „Viața Românească”, București, an XXI, nr. 6, iunie 1968, p. 5-18) și Podul (nuvelă, în „Cronica”, an III, nr. 27, din 8 iulie 1968, p. 6-7, și nr. 28, din 13 iulie 1968, p. 6-7 și 9) și Stîncile din Mathsushima (fragment dintr-un „Jurnal comentat”, în „Steaua”, Cluj, an XX, nr. 1, ianuarie 1969, p. 16-25).

Asemenea mănunchi numai de proză și acel Dialog cu Mircea Eliade, realizat de Marin Sorescu, urmînd a se tipări în „Luceafărul” an XI, nr. 33, din 17 aug. 1968, p. 3 – erau semne bune și de... viclesug că o editură din țară pregătește un volum de Mircea Eliade, ceea ce se va întâmpla sub titlul La Jiganci și alte povestiri, apărut la Editura pentru Literatură, București, 1969, fără mențiunea „bunului de tipar” obișnuit, cu o prezentare de Sorin Alexandrescu, Dialectica fantasticului, p. V-L, și câteva proze încă netipărite în periodicele românești: Domnișoara Cristina, Șarpele, Secretul Doctorului Honigberger, Nopti la Serampore și Ghicitorul în pietre, pentru a întregi un volum consistent de 525 de pagini.

Întrebările firești la această apariție spectaculoasă:

Cui i-a aparținut inițiativa: lui Mircea Eliade, lui Sorin Alexandrescu (în fapt, nepotul lui Mircea Eliade) sau unei terțe persoane însărcinate cu momirea prozatorului? Prin intermediul cărui literat român ajung prozele lui Eliade mai degrabă la revistele din provincie – „Tribuna” și „Steaua” din Cluj și „Cronica” din Iași –, decît din București, unde „Secolul XX” apare cu destulă întârziere, iar „Viața Românească” publică un text abia după jumătate de an? De ce nu s-ar fi publicat o proză semnată de Mircea Eliade într-un săptămînal precum România literară din București, pe care surghiunitul o primea cu regularitate la Chicago?

Să precizăm însă încă o dată că, în palmaresul relațiilor cu literații din patria-mumă, Mircea Eliade avea înscrisă o istorică întâlnire – trecută discret sub tăcere în paginile Jurnalului, vol. I, 1941-1969 și II, 1970-1985, Ediție îngrijită de Mircea Handoca, Humanitas, București, 1993 – cu prozatorul Eugen Barbu, pe atunci și cel mai în grațiile regimului comunist român și care îl va fi vizitat pe „eremitul român de la Chicago” cu cel puțin câteva săptămîni – luna noiembrie 1967? – înainte de apariția neașteptată a primelor texte literare în presa literară din țară.

Scrisorile doamnei Ecaterina Chelariu și miza pusă în joc – intervenția pentru urgentarea editării unui volum postum de Traian Chelariu – îl pun pe Mircea Eliade într-o situație extrem de dificilă. Pe de o parte, nu se poate deroba, în numele solidarității cu frații săi de generație, crez făgăduit și susținut, de sprijinul solicitat pentru Traian Chelariu, iar, pe de altă parte, orice gest de colaborare cu regimul de la București riscă acuze grele și publice din partea exilaților români hotărîți să nu accepte nici un compromis în fața comuniștilor.

În asemenea împrejurare, Mircea Eliade îi scrie lui Vasile Posteuca, înștiințîndu-l asupra demersului său întru ajutorarea postumă a lui Traian Chelariu, dar misiva capătă și aerul unei dispense din partea aripilor dure a exilului românesc de peste Atlantic. De ce i se adresează Eliade cu acest mic secret doar sau tocmai lui Posteuca rămîne, dincolo de vechea lor prietenie, o întrebare mai dificilă și am bănui în temeiul ei numai faptul că Vasile Posteuca edita revista trimestrială „Drum”, Pittsburg, U.S.A., unde intransigența vajnicului „iconar” bucovinean se manifesta adesea „cu asupra de măsură”.

Dar înainte de alte observații, mai nimerit e să dăm citire scrisorii¹⁾ lui Mircea Eliade:

[Antet „History of Religions”, An International Journal for Comparative Historical Studies, Editorial Office: Swift Hall, University of Chicago, Chicago, Illinois 60637, pe coală A4]

„8 iulie 1968

Dragoș Posteuca,

Ceea ce îți voi scrie, te rog să rămînă exclusiv între noi.

De vreo câteva luni, văduva lui Chelariu îmi scrie, îmi trimite manuscrise și mă imploră „să intervin” ca să i se publice volumele de versuri și proză rămase a fost soțului ei. Se pare că un volum compact de poezie a fost acceptat mai demult la Editura Pt. Lit[eratură], dar tot întârzie să apară. Dna Chelariu, care îmi mărturisește că nu trăiește decît pentru asta (publicarea miilor de poezii

inedite), mi-a sugerat să scriu nu mai știu cui atotputernic. Evident, n-am făcut-o, dar i-am scris fostului meu student, M. Șora, mare și tare la Editură. NU am încă răspuns, dar sper că va face ceva.

Toate astea, pentru că ai anunțat că vei reveni asupra lui Chelariu. Fă-o în așa fel încît să nu dăunească «proiectului editorial al văduvii. (Chiar azi mi-a trimis alte poezii publicate, și scrisorile lui Blaga adresate lui Chelariu, publicate în «Ateneu», Martie [1]968.

Încă o dată, te rog ține toate astea pentru Dta. Informatorii mișună – nu alături de noi, ci printre noi!

Cu veche prietenie, al Dtale

Mircea Eliade”.

În fapt, Eliade manifestă o mare prudență și își asigură strategic spatele insinuînd un chip de complicitate și aprobare din partea lui Posteuca. Sub nici un aspect însă, gestul său nu poate fi suspectat de „uncourage” sau „poltroonery” pentru că și în cazul unui proiect de sărbătoare cu prilejul împlinirii vîrstei de 60 de ani, savantul își cenzurase cu sfială, în urmă cu mai bine de un an și trei luni²⁾, orice semn care ar face vreo legătură cu opțiunile sale naționalist-creștine din tinerețe.

[Același antet ca la scrisoarea de mai sus, dar pe format A5]

„27 martie 1967

Dragă Posteuca,

Mulțumiri pentru scrisoare și p[er]n[tru] felicitări. Să dea Dumnezeu să scap și de buclucul ăsta: Șaizeci de ani! Citesc cu interes tot ce scrii – cu atît mai vîrtos cînd scrii despre mine. Dacă ții să mă sărbătorești în «Drum», nu uita, scriînd, că sute de ochi atîta creiontă: să găsească un pretext să te [supra]etajat, cu ceștea: să mă/să ne/să te] denunțe, să te îngroape de viu...

Tot aștept volumul de amintiri din copilărie. Cînd apare?

Cu toată prietenia,

al Dtale

Mircea Eliade”

P.S. Vorbești de Cuvîntul, dar n-ai primit Rev[ista] Scriit[orilor] Rom[âni]. V[unde ai de altfel o poezie]?

E vorba, indubitabil, de prudența necesară oricărui cărturar de anvergură care se află împins de propriile fapte, scrieri sau de împrejurări între ciocan și nicovală, de unde nu se poate ieși decît cu marcaje înfierate și din cealaltă.

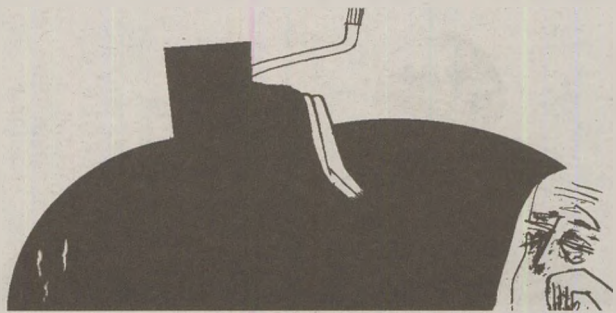
Vorba aceea: Ajută-ți vechi prieteni și ți-ai pus noi dușmani pe foc!

Ion FILIPCIUC

Note:

¹⁾ Text stabilit după originalul pus la dispoziția noastră de D-na Zamfira Posteuca, pentru care gest de mare amabilitate îi mulțumim și pe această cale.

²⁾ Text stabilit de pe o copie xerox dintr-un set de alte șapte scrisori – inedite – puse la dispoziție de marinimoasa D-na Zamfira Posteuca, din arhiva regretatului său soț, Vasile Posteuca.

A

sta au vrut creatorii să recupereze pe scenă. Violență, acel tip de persiflare, de batjocură fără măsură, de frică, de tensiune maximă, de trai în proximitatea vinovăției sau a pericolului.

a r t e

Marina Constantinescu

CRONICA DRAMATICĂ

Cu puțin timp în urmă, la Salonic, intrând în sala de teatru unde se juca spectacolul lui Alvis Hermanis cu „Viața lungă”, privind spațiul și simțind cum atmosfera de acolo vine foarte tare spre mine, am șoptit în barbă, cu un soi de emoție ciudată, „Azilul de noapte”... Destine comentate în zeci de gesturi și detalii, destine desfășurate și devoalate în fața propriului meu traseu, vârste în apus, ratări, aglomerări de zeci de obiecte sufocante, nefolositoare, orizonturi peste care s-au tras obloanele, un du-te vino mărunț, trist, parcurs cu ochii spre pământ, locuințe în care ești prizonier, lipsit, de fapt, de dinamica pe care existența o reclamă. Fără cuvinte rostite, devitalizezate, personajele din fața ochilor mei măcinau doar timpul. Nu știau să-l mai trăiască. Umbra acestui trecut, și el greu intuibil, m-a înfiorat. Știința de a strânge ce ți se întâmplă, ce trăiești, de fapt, și în detaliul mișcărilor și al privirilor nu este un dar pentru fiecare. A consuma gesturi și nu fapte, a ieși din vitalitate, a nu mai avea habar să definești rostul, a înmulți renunțările și neputințele, toate aceste stări, ușor pipăibile așa cum erau puse în pagină de actori, m-au ținut captivă minute în șir.

Cîndva, în holul unui spital bucureștean, după o anumită oră, spre înserare, homleșii aveau voie să se adăpostească. Afară era ger cumplit. Ziua cerșeau, munceau pe ici, pe colo, furau, se înjunghiau, se prostituau, sufereau că au fost înșelați sau chiar ei trădau, beau, hotărâu să lase în urmă o poveste și să se strecoare în alta. Noaptea, veneau toți în acest adăpost. Și conviețuiau, disciplinat, pînă în zori. Am stat, o dată, cu nasul lipit de un geam, și i-am privit. Cîteva ore. Existau reguli pe care le descifram din mișcărilor lor, din scurtele comenzi pe care le dădea șeful desemnat ad-hoc, din felul în care intrau în această lume atunci cînd întunericul era definitiv instalat peste oraș. Ritualul se derula pașnic. Cu un arsenal de gesturi incredibil de variat. Fără cuvinte. Fiecare avea un carton, pe care îl întindea. Carton lîngă carton, pat lîngă pat. Cînd pregătirea lua sfîrșit, urmau șoaptele. Șoaptele aduceau poveștile. De peste zi sau cele mari, ale vieții.

Sînt sigură că dacă popasul meu ar fi fost mai lung, l-aș fi văzut și pe Satin, și pe Baron, și pe Kostiliev, și pe Vaska Pepel. Poveștile lor, povești despre viață și despre moarte sînt, într-un fel, în orice adăpost de o noapte, de nopți, de zile și nopți. Locul acesta devine centru, strînge destine, energii, ratări. Și, mai ales, trecutul lor.

Din spectacolul „Azilul de noapte” al lui Liviu Ciulei și al lui Helmut Sturmer am doar senzații. Un soi de teamă de groapa-refugiu care găzduia viermuiala existențelor reziduale și, mai ales, forța unor actori tineri, energia debordantă, reținută sau explozivă, care, copil fiind, m-a impresionat teribil. La sfîrșitul spectacolului, mi-am însușit, cumva, experiența unui trai în afara regulilor lumii. Tîm minte mirările lui Toma Caragiu, confruntarea cu Ion Caramitru, apariția patriarhală a lui Vasile Nițulescu.

Prin 1997, Ion Cojar punea, la Naționalul bucureștean, „Azilul de noapte”. Reținerile pe care le-am avut – că potrivit pentru Satin, de pildă, ar fi fost Gheorghe Dinică, distribuit în Luca, că pentru Actor trebuia cineva mai tînăr ca tragedia sinuciderii să lovească în plin și alte cîteva – se estompau la sfîrșitul spectacolului. Atunci cînd la rampă se aliniau Radu Beligan, Marin Moraru – revenit în teatru după ani de absență, primit cu urale la scenă deschisă, ca la operă, cînd a intrat cu prima replică a lui Kostiliev, Gheorghe Dinică, Matei Alexandru, Mircea Albulescu, Ovidiu Iuliu Moldovan, Colea Răutu, Mircea Rusu, Florina Cercel, Rodica Popescu Bitănescu, Costel Constantin, Valentin Uritescu, Tania Popa, Ileana Iordache. Alte vârste, în cele mai multe cazuri, decît în varianta Ciulei, altă experiență, alte energii, tipuri de relații și complicități, alt gen de revoltă, de oboseală, de trecut, subînțeles, înmagazinat de personaje.

La teatrul „Toma Caragiu” din Ploiești se joacă acum „Azilul de noapte” pus în scenă de regizorul Cristian Juncu. Cu o echipă adevărată, tînără, dinamică, cu chef, pe care îmi face plăcere să o privesc în acest pariu al clasicului. Cu o trupă care a crescut, enorm, care s-a sudat, cu actori care au lucrat, în timp, cu regizori importanți invitați aici, cu actori pentru care lucrul acesta a fost decisiv, cu actori ce se cunosc, în mare parte, din școala de teatru, unde au fost colegi, unde au colaborat la examene, la spectacole fel de fel. Cred că toate acestea sînt extrem de importante și coagulează. Am simțit asta și pe parcursul spectacolului. Chiar și acolo unde soluțiile regizorului nu au fost definite limpede și unde instinctul lor a rezolvat, pe ici, pe colo, și emoția, și tensiunea de care era nevoie. Într-un fel, această montare este sub semnul unor paradoxuri. Fără să aibă, poate, o punere în pagină tare, emblematică, și spunem, inspirată a fost alegerea distribuției. Și, cred, acel ceva al regizorului care i-a determinat pe actori să simtă poveștile pe care le spun foarte autentic, să se implice total, cu împliniri sau neîmpliniri, cu ezitări și căutări. Că în viață. Apartin, toți, atmosferei pe care o nasc, acolo, atunci. Fără să aibă o construcție specială, în ansamblu, spectacolul te cucerește prin detalii. În acel ritual pe care actorii îl dezvoltă riguros, în fel de fel de gesturi mici, pline de farmec, de căldură, în poante pe muchie de cuțit, într-un umor care reascute disputele, neconcordanțele unei lumi alcătuite fragmentar. O lume care se poate dezintegra într-o secundă, tot așa cum o secundă poate să aibă lungimile unor ani. Adaptarea textului (Victor Scoradeț și Cristian Juncu) aduce, fără îndoială, un fel de dezinvolvatură, un ritm contemporan acțiunii. Cu tot ce înseamnă „contemporan”, însă. Reducerea unor pasaje este, iarăși, utilă. Totuși, la sfîrșit am simțit că am pierdut ceva. Poate ceva din claritatea confesiunii personajelor despre traseul care i-a fîrțit aici, ceva din greutatea mărturisirilor, viselor și coșmarurilor, a frustrărilor, a tăcerilor. E adevărat că în zilele și nopțile noastre nu mai este timp pentru taina și misterul tăcerilor. Societatea este superficială și, cum se spune, de consum. Se autodevorează. Ce se petrece în adăposturile de o noapte sau de-o viață a

suferit modificări substanțiale. Și asta au vrut creatorii să recupereze pe scenă. Violență, acel tip de persiflare, de batjocură fără măsură, de frică, de tensiune maximă, de trai în proximitatea vinovăției sau a pericolului. Ideea de a crea un spațiu care să strîngă poveștile, energiile personajelor, ale unor existențe bîntuite de eșec pe un mare divan, mi se pare foarte funcțională. Scenograful Cosmin Ardeleanu a adus pe scenă, în primul rînd, și actorii, și publicul. Stăm foarte, foarte aproape unii de ceilalți și se produc transferuri formidabile de gînd, de stare, de trăire, de identificare. În mijlocul unor fiare ale unei construcții abandonate tronează acest pat imens, un alcov, un culcuș bun la toate. Cercurile dramelor, ale iubirilor, ale disperării, ale morții se strîng în jurul acestui punct fix, singurul astfel din povestea personajelor. Pașii se învîrtesc în jurul patului imens, mai apăsător sau mai temător. Ca și aburii alcoolului. Ca și viața. Ca și moartea. Blana, însă, care îl decorează, și care se regăsește și în unele costume, ține prea evident și nemotivat de anii șaptezeci și nu mi se pare în armonie cu atmosfera minimalistă, austeră a montării. Carența spectacolului sînt costumele. Fără gînd, fără nici o idee, greu de privit – costumele Vasilisei dețin recordul absolut – din materiale ce nu au ce să caute pe o scenă, costumele Ralucai Botez nu au nici o legătură cu scenografia de teatru.

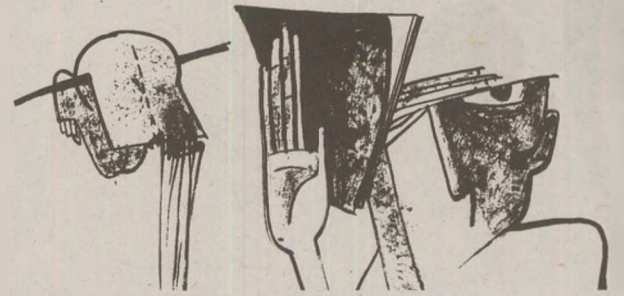
Dincolo de rețineri sau observații, sub semnul unor paradoxuri, formulate aici sau nu, acest „Azil de noapte” trebuie văzut. Imperfecțiunile, greșelile își dizolvă conturul în forța sau delicatetea, în credința cu care actorii au lucrat cu regizorul Cristian Juncu.

Trebuie urmărit cum Actorul lui Mihai Calota este vulnerabil, naiv, suspendat în iluzia ființei neviciate care seduce pe scenă, pînă la capăt, cum sensibilitatea fragilizează și expune, cum o mîna întinsă, ca aceea a lui Luca, îl mai poate conduce, un timp, în viață, cum labilitatea și viciul dau sentința tocmai atunci cînd crezi mai puțin. Un rol asumat, interpretat cu maturitate, cu haz, cu căldură, multă, un rol care umanizează poveștile. Nadiana Sălăgean în Nastia este chiar o apariție. Simulînd ingenuitatea, nevinovăția, în prima parte, cu un chip curățat, parcă, de nopțile carnale, născocind proiecții fără șir, fără limită, în partea a doua apare dezumanizată complet de alcool și sex, isterică, marcată de lipsa de șansă, de salvare. Fie doar și prin minciunile din ficțiunile sale mirobolante. Adrian Vasluianu face în Vaska Pepel primul rol important din teatru. Deși cred că se duce prea mult spre șarja bețivului-golan iute la mînie, are cîteva scene fine, nuanțate, care îi anunță, și lui, maturizarea. În acest spectacol sînt multe scene, de doi, de trei, extraordinar de frumoase, de emoționante, vibrante. Constantin Cojocaru-Luca, cu o înțelepciune hîtră, în doi peri, Gheorghe Ifrim-Bubnov, cîrcotașul, sedentarul alcovului care încheagă legăturile personajelor, care dozează rîsul, plînsul, compasiunea, căruia nimic nu-i convine dar știe să aducă celorlalți bucuria belșugului bahic, Dragoș Cămpan-Baronul, cochefînd la infinit, cu șarm, cu o ascendență care îl mai ține în viață, care impune frontiere în alcov, Tudor Smoleanu în insensibilul Kleșci, datat, finalmente, cînd a pierdut tot, spiritului, uitînd de obsesia muncii, Ada Simionica-Natașa, un soi de inocență conservată pentru nimic, pentru nici un viitor, Adrian Ancuța-Medvedev, marginalul perfect, Ioan Coman-Satin cel care, în aburii beției naprasnice face elogiul omului, superb, Radu Gabriel-Kostiliev, falsă autoritate, victima perfectă, ucisă cu patima însumată a ratării tuturor, Oxana Moravec, autotara Vasilisa, văduvită, însă, de farmec sau senzualitate, Raluca Zamfirescu-Ana, sufocată de monotonia bolii.

Cu alte cuvinte, un spectacol de echipă. Tînăra, puternică, o trupă care aduce energie și multă sensibilitate în „Azilul de noapte” de la Teatrul „Toma Caragiu” din Ploiești. ■

Fste lumea așa cum o vede Nikita Mihalkov, plină de imprevizibil, într-un permanent balans între cruzime și tandrețe.

a r t e

Angelo Mitchievici

CRONICA FILMULUI

Privind filmele lui Nikita Mihalkov, – câteva au putut fi vizionate pe ProCinema într-o selecție inspirată a lui Cristian Tudor Popescu, alte câteva la festivalul ce tocmai a trecut, BEST –, ai impresia că un magician a deschis pentru tine o poartă către o altă lume, care nu este nici Rusia, nici URSS, nici o bîlină (basm rusesc), nici o romanță, nici o utopie sau distopie. Este lumea așa cum o vede Nikita Mihalkov, plină de imprevizibil, într-un permanent balans între cruzime și tandrețe, cu o poezie care poate părea siropoasă dacă n-ar ascunde în ea o infinită nostalgie, pentru că nostalgia este sentimentul definitiv al filmelor sale, sentimentul de a fi pierdut fie un moment privilegiat, fie o iubire lasată în urmă, fie o șansă, fie, – se întâmplă în acest film, *Soarele înșelător* (Oscar pentru Cel mai Bun Film Străin, Marele Premiu al Juriului la Cannes în 1994) – totul, adică sufletul.

Suntem în vara lui 1936, un an plin de tumult la Paris, un an înșorit în Rusia sovietică. Au trecut deja aproape 10 ani de la Revoluția din Octombrie 1917 și la țară, Rusia încă mai respiră în ritmul liniștit și aparent atemporal al vechii rînduiri, după care tînjește și familia de boierăși în care s-a instalat Serghei Kotov (Nikita Mihalkov), erou al Revoluției, arhicunoscut și stimat, devenit între timp conducătorul unui kolhoz. La masă se cîntă, bătrînii își amintească cum era pe vremuri și melodia nostalgiei se derulează firesc: „Ce vremuri, ce vremuri!“ spune o venerabilă doamnă. „Dar nu-s rele nici cele de azi...“ conchide un bătrîn, „dar – intervine un alt personaj, visător –, nu mai au același parfum. Gustul vieții a dispărut pentru todeauna“. Viața lui Kotov cu Marusia (Ingeborga Dapkunaitė) urmează mai degrabă cursul tradițional, rusul preferă să folosească baia de aburi și să fie biciuit cu niște măturici pentru a înlesni circulația sîngelui; nobilimea vechii Rusii bea ceaiul din cești de porțelan, iar în mijlocul holdelor de grîu țaranii țîn piept unei aplicații militare a unei trupe

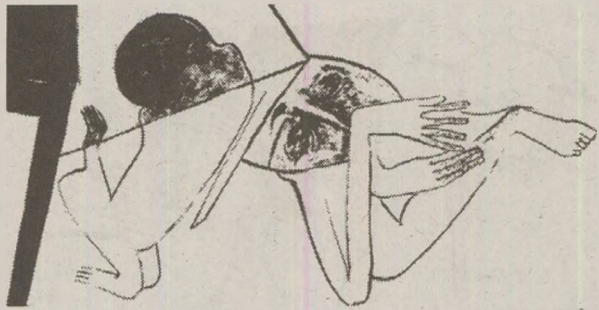

Soarele înșelător (1994); Regia: Nikita Mihalkov; Genul: Dramă; Scenariul: Nikita Mihalkov, Rustam Ibragimbekov; Dialogurile: Rustam Ibragimbekov, Nikita Mihalkov; În rolurile principale: Oleg Mensikov, Nikita Mihalkov, Ingeborga Dapkunaitė; Durata: 152 minute; Produs de: Le Studio Canal +; Distribuitorul Internațional: Transeuropa Video Entertainment.

Soarele înșelător al lumii noi

motorizate și una dintre femei îl tot articulează pe un tanchist cu o nuielușă. Intervenția promtă, călare, a colonelului Kotov, ca un cazac, restabilește ordinea patriarhală, în timp ce pe figura tinerească a tanchiștilor înflorește un zîmbet copilăresc, – lor abia le-au dat tullele, Kotov poartă o mustață impresionantă –, desigur, pentru că le vorbește chiar tovarășul Kotov, vestitul erou al Revoluției, care apare în fotografia alături de tătucul Stalin. Iar Kotov îl cunoaște pe comandatul lor și ordonă ca tancurile să ocolească semănăturile și totul revine la normal sub cerul senin. Pare că această lume nu poate fi clintită din locul ei, undeva în cel mai mare secret muncitorii supravegheați de un *aparacik* construiesc un balon în cinstea lui Stalin, iar pe malul râului soldații fac aplicații pentru un război cu arme chimice, antrenînd în acțiune pe cei care stau liniștiți la un picnic, de la dame solide convocate să ia loc pe targa cu masca de gaze pe față, la tinere „salvate“ pentru nuri lor. Jocul de-a războiul nu este luat în serios, iar toți par să se bucore de lumina blîndă a soarelui și de apa care curge. În micul paradis cîmpenesc deschis unei idile descinde deghizat „unchiul“ Mitya (Oleg Mensikov), tînar, 36 de ani, șarmant, excelent actor, aparținînd trecutului, un trecut care ascunde o poveste de dragoste neterminată între el și Marusia. Suntem tot în spațiul idilei, dar de data aceasta cu o tentă de dramă burgheză, și regizorul ne poartă pe valurile nostalgiei, pîna la momentul zguduirii lumii din care face parte Marusia, vîrstnică care o înconjoară și Mitya și care pare să-l izoleze pe Kotov ca pe un agent nedorit al schimbării care s-a produs. Și pas cu pas, Mitya ne convine prin farmecul său. – Oleg Mensikov este unul din actorii preferați ai lui Mihalkov și-l putem vedea într-un rol excelent în *Bărbierul din Siberia* (1998), dar și în *Prizonier în Caucaz* (2002) al lui Serghei Bodrov–, recită versuri din Hamlet în limba lui Shakespeare, cîntă la pian și toată lumea dansează can-can, o învață pe fiica soților Kotov, Nadia, să bată step, spune povești cu țîlc, glumește cu toți și le amintește de vremurile bune de odinioară cînd se vorbea franceză și rușii erau încunoștințați de ceea ce se petrecea la Paris – rapelurile franceze indică nu doar curtoazia evidentă a regizorului, dar și o mai veche relație între cele două țări revoluționare. În basmul pe care-l spune Marusiei se află propria sa poveste, numele personajelor reale sunt deghizate prin anagramă, Marusia devine Yassuram, Mitya devine Yatim, Rusia, Sursia etc. Basmul urmează clasică poveste de dragoste unde firul magiei este întrerupt brutal de firul istoriei, iar colonel Kotov apare în rolul căpăunului, cel care l-a îndepărtat pe Mytia. Iar Mytia s-a întors și, pentru o clipă, firul rupt se înnoadă la adăpostul unei perdele de sălcii pe firul apei și al nostalgiei. Unul dintre lucrurile minunate în acest film este tocmai această magie pe care o țese atmosfera de vară pe cerul căreia ard fulgere globale și povestea de dragoste ca în *Piesă neterminată pentru pianină mecanică* (1977), avînd ca fundal lumea crepusculară a vieții patriarhale rusești, cu o notă lirică cehoviană. O clipă ești pe punctul de a te instala comod în atmosfera *Pescărușului*, să te întinzi în hamac lîngă *Livada de vișini*. Nici o notă discordantă nu reușește să strice această atmosferă și, după ce Marusia și Kotov fac dragoste descărcînd toată tensiunea acumulată de sosirea oaspetelui, pare că liniștea își reia drepturile. Dar suntem în anul 1936, în URSS, anul în care Stalin comandă Marea Epurare, – care atinge apogeul sub Nikolai Ejov ca șef al NKVD-ului, între septembrie 1936 și august 1938 – trimișînd în fața plutonului de execuție tovarășii de revoluție, revoluționarii autentici, iar Mitya nu este prințul fericit, ci lucrează pentru NKVD și nu

a venit doar în căutarea timpului pierdut, ci să-l „salte“ pe colonelul Kotov, care foarte curînd va fi lichidat ca dușman al poporului. Toate acestea le aflăm într-o clipă, șoptite la ureche. Mitya a avut posibilitatea să aleagă, dar a făcut pactul cu „diavolul“ care i-a promis să-i redea tot trecutul, să-l redea timpul pierdut. Chiar dacă maștile cad pentru o clipă, comedia este jucată pîna la capăt. Colonelul, dorind să-și protejeze familia, intră în joc, însă în acest joc există și culise, anticamere, actorul își aranjează mai cu fermitate mustața, chipiul și zîmbetul pentru a pași în mașina neagră, unde tovarășii mestecă apatici dintr-un sandviș sau își fasonază povestea cu un teatru de păpuși, cînd nu cîntă la chitară sau bate step. Pe cîmp, colonelul este recunoscut de un om simplu și este batut măr, cînd încearcă să facă un gest firesc, iar martorul ocular este lichidat. Idila rusească se încheie cu era Ejov. Una din scenele magistrale ale filmului, din lanurile de grîu se înalță balonul uriaș care poartă un drapel cu chipul enorm al lui Stalin care prezidează execuția. Pentru o clipă, Menșikov rămîne cu țigara înfiptă între buze, cu chibritul stins între degete, mîna înclinată în salut și cu un rînjit sardonice pe care-l adresează tătucului, sclipire mefistofelică a histriionului dublat dostoievskian de demonul care-l locuiește. Își va tăia venele în cadă în timp ce un fulger global, proiecția sufletului, iese pe fereastră îndreptîndu-se către turnurile înstelate ale Kremlinului. Ca majoritatea filmelor lui Mihalkov, și acesta este construit ca o enormă scenă de teatru, într-o parte avem spectatorii, într-o parte actorii, și în spatele cortinei, culisele. Cele trei planuri se succed uneori vertiginos, alteori lent, iar măiestria regizorului constă tocmai în schimbarea vitezelor, în alternarea planurilor. Marusia iese lent de pe „scenă“, din sufrageria unde l-a ascultat pe Mitya cîntînd, ca odată ajunsă în „culise“, pe coridor, să se precipite, să dea frîu emoției, Mitya exersează felurite grimase, se recompune magic după o lovitură de pumn, săltînd mingea la fileu într-un dialog trucat, dar verosimil, așa cum și colonelul Kotov participă la joc conștient de ceea ce-l așteaptă în culise. Rusia este marea scenă pe care se joacă idila într-o vară înșorită, la țară, cu lanurile de grîu valurind, cu fețele rumene ale țaranilor etc. În culise, Stalin pregătește distrugerea ultimelor rămășițe revoluționare, un regim de teroare și înfometare a populației, o deportare în masă, însă spectatorul se lasă furat de peisaj, de poveste, pe care un tango minunat o poartă direct în suflet. Expresie indicibilă a nostalgiei, tangoul constituie leitmotivul întregului film, îl auzim fredonat, la radio sau cîntat de o mică orchestră în timp ce o pereche dansează pe o estradă pustie, acoperită de zăpadă. Personajele se fac pe rînd ecoul acestui tango și, de asemenea, îmi amintește de rolul pe care muzica îl joacă nu doar în filmele lui Mihalkov, ci, în general, în filmul rus. În pași de tango, sincopați, alunecăm pe firul poveștii, el recheamă nu doar imagini, ci și o emoție prin care se face reconstrucția proustiană a poveștii, iar chipurile apar iluminate de o forță lăuntrică pentru a recădea în apatie sau tristețe. Ca în mai toate filmele sale, în centru se află o poveste de dragoste neterminată, suspendată, un moment ratat, o istorie care nu-și găsește rezolvarea, un vas spart pe care cioburile puse cap la cap nu-l mai pot reconstitui. Nu în ultimul rînd, povestea adulților se desfășoară în oglinda copilăriei, Nadia este cea care luminează scena cu zîmbetul ei, prin ea spectacolul este potențat dramatic și actorii merg pîna la capăt, pentru că nu există nimic mai crud decît să înșeli inocența cuiva, chiar și dintr-un motiv pios. Iar în ce privește acest film, ar trebui să adaug că alături de regizorul Mihalkov se află actorul Mihalkov, cel puțin la fel de talentat. ■

F l a imaginat muzeul ca pe o
imensă operă de artă, ca pe o
instalație infinită, care poate
absorbi totul...

a r t e

Pavel Șuşară

CRONICA PLASTICĂ

Muzeul de Artă Comparată de la Sângiorz Băi s-a născut dintr-un vis prelungit și incapabil de resemnare, împotriva logicii istoriei imediate, care cultivă mai mult morțile decât nașterile, și s-a născut, asemenea Athenei, dintr-un travaliu monoparental, mai exact din capul greoi ca piatra, de neclintit, al lui Maxim Dumitraș. Urlând de singurătate între munții lui, sfișiat, precum Ioan Vodă cel Cumplit între cămile, între propria-i vocație de constructor fantast și grija multora de a i-o înăbuși iremediabil, el a început, cu mai mulți ani în urmă, să-și invite prietenii artiști în simpozioane, mai întâi de sculptură, apoi de pictură, de grafică, de ceramică, de porțelan, și cum producția creștea, cum lucrările se diversificau și cum totul se înscria organic într-o lume a formelor deja existente, aceea a obiectelor și a uneltelor populare, artistul multiplu care este Maxim Dumitraș însuși s-a

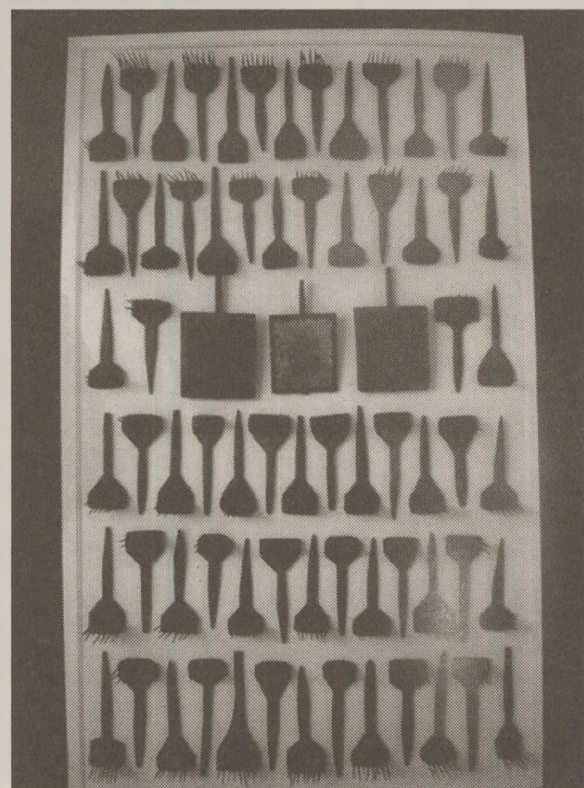
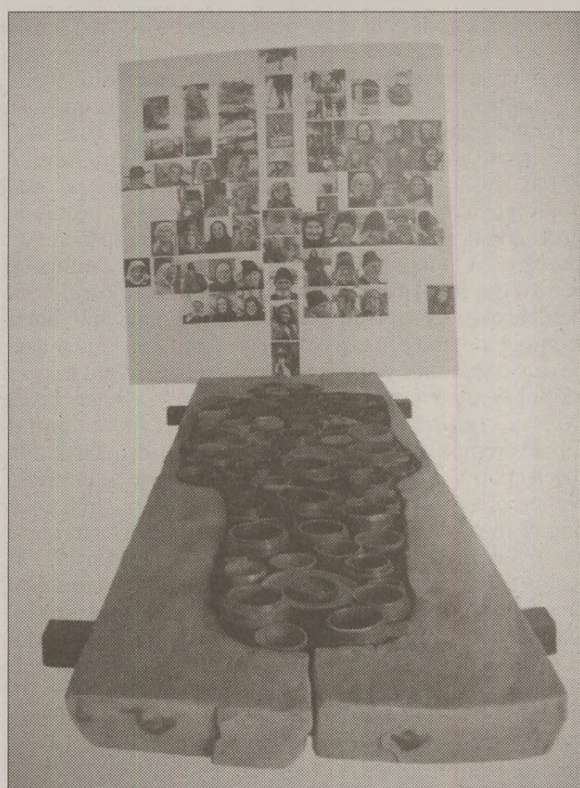
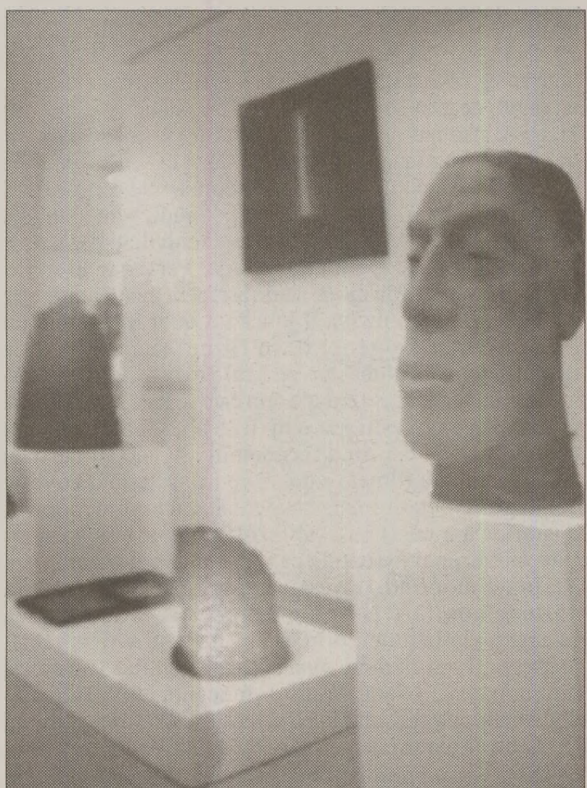
Un spațiu al postmodernității

gândit să dea o coerență maximă acestor depozite în mișcare, să creeze o structură instituțională, și aceasta s-a numit **Muzeul de Artă Comparată**. Fără a fi lucrat vreodată într-un muzeu, adică eliberat complet de precauții, de inhibiții, de suficiențe, de plictis și prejudecăți, el a imaginat muzeul ca pe o imensă operă de artă, ca pe o instalație infinită, care poate absorbi totul, de la forma preistorică, stopată sau transmisă pe căile ocolite ale civilizației rurale, și pînă la experimentele de ultima oră, unele strict legate de medii și tehnologii încă de avangardă.

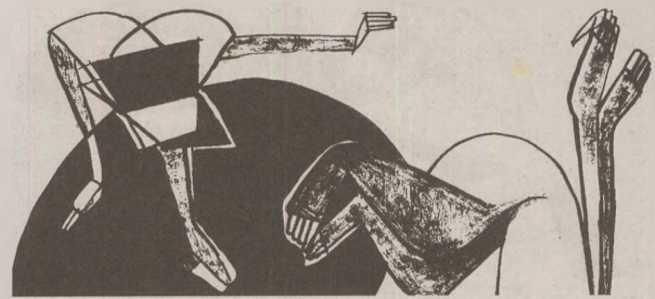
Avînd același curaj al gândirii și al acțiunii ca și Horia Bernea, personajul cu care se aseamănă cel mai mult în cultura noastră, Maxim Dumitraș și-a imaginat muzeul care, cîndva, o să-i poarte obligatoriu numele, cu instinctul sigur și sănătos al gospodarului care știe bine ce are de făcut, dar și cu libertatea deplină și cu enorma predispoziție ludică a artistului care își pierde subit conștiința limitelor noastre omenești și se avîntă oleacă în eternitate. Asociindu-și oameni și energii, de la un alt visător, româno-munchenezul George Lecca, și pînă la personajele mitice din Sângiorz, unele chiar expunate de bază ale muzeului, autorități locale, zonale și centrale, aceste proiect s-a obiectivat și s-a obiectualizat, adică a devenit **obiect**, reper sigur, impunător și emoționant

într-o realitate imediată amorfă, precară și din ce în ce mai nesigură.

Privit cu atenție, acest muzeu este mult mai mult decît o instituție de conservare și de valorificare a unui patrimoniu anume, indiferent care ar fi acesta și oricare ar fi valoarea lui, el este un model de existență și un fel de metaforă a lumii pe care mulți dintre noi și-o dorim: este un spațiu al generozității, al concilierii, al comunicării neîngrădite. Este locul, adică toposul, în care devine posibilă întîlnirea vîntătorului neolitic cu cioplitorul medieval și cu țaranul atemporal, și a tuturor cu Paul Neagu, este scena pe care panteismul dialoghează cu creștinismul și cu sentimentul copleșitor, indiferent care i-ar fi numele, pe care îl ai în fața forței, a frumuseții și a măreției. În definitiv, **Muzeul de Artă Comparată** din Sângiorz Băi este un adevărat *muzeu de artă contemporană*, dar unul care înțelege contemporaneitatea ca diversitate și ca vitalitate a formelor, indiferent cînd și de cine au fost ele create. Iar în spatele acestor forme, care au abolit diacronia leneșă pentru a trăi într-o simultaneitate edenică, dispar chiar și autorii. Totul devine un impresionant discurs al obiectelor, unul în care poate fi identificată profunda și autentică postmodernitate: aceea a deschiderii fără rezerve și a comunicării fără frontiere. ■

Traducătorul își construiește propria teorie, printr-un demers inductiv, de natură practică, în care vocația și talentul au un loc important.

l i t e r a t u r ă

Despre traducere

Irina Mavrodin

Ultimul volum de eseuri al Irinei Mavrodin, *Despre traducere – literal și în toate sensurile*, apărut la Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2006 este o carte anunțată și așteptată. Anunțată printr-un articol publicat în *Convorbiri literare* și în care, chiar din titlu, autoarea mărturisea „Visez să scriu o astfel de carte despre traducere”, cartea era și mult așteptată de cititorii care găseau sporadic articole și însemnări despre traducere ale mării traducătoare în presă sau în volume, dar nu și tomul care să le adune, să le ordoneze și să le armonizeze.

Este ceea ce face acest frumos volum, excelent și ca realizare grafică, cu un subtitlu ușor provocator, *literal și în toate sensurile*, în care celebra spusă a lui Rimbaud este adaptată la activitatea și acțiunea traducătorului. Reflecția despre traducere a autoarei nu se vrea un manual de traductologie în sensul strict al cuvântului, ci în sensul larg, fiindcă chiar de la prima frază, Irina Mavrodin optează pentru deschiderea deosebită pe care o permite „o formulă fragmentară, nesistematică.” În ciuda acestei declarații programatice, există o ordonare și o articulare a diverselor eseuri ce dau cărții unitate, manifestată de la Argumentul introducător pînă la articolul final, care, scris în franceză, face figură de concluzii și rezumat în același timp.

Merită remarcată și coperta cărții, care printr-o pînză de Matisse, rimite la ideea dificultății jocului de șah, a reflecției și concentrării pe care acesta o presupune, de unde evidenta analogie cu traducerea, cu periculoasa alegere a fiecărei mișcări-soluții de transpunere și echivalare a sensului, expresiei și ritmului textului dintr-o limbă în alta. De altfel, articolul „A trăi jocul” explicitează această analogie: „Respectarea regulilor de joc nu înseamnă sugrumarea inventivității, a creativității, ci, dimpotrivă, stimularea lor. Ca și în jocul de șah – ale cărui reguli știm cât sunt de stricte –, în jocul care este teoria literaturii, teoria traducerii, regulile permit o infinitate de combinații, o infinitate de combinații controlată, stăpînită tocmai prin conformarea la criteriile fixate prin reguli” (p. 11-12).

Cum Irina Mavrodin este și poetă, și eseistă – scriitor așadar în sensul deplin al cuvântului – unul dintre primele articole analizează tocmai „rostul traducerii în viața de zi cu zi a scriitorului”. Cu un astfel de articol și cu altele asemănătoare („Traducîndu-l pe Stendhal”, „Rochia și catedrala”, „A traduce *Du côté de chez Swann*”) ne apropiem foarte mult de o autobiografie spirituală, în care parcursul de scriitoare-traducătoare este retrasat într-un plan reflectiv sau și mai îndepărtat, primul plan revenind unei reflecții profunde și mereu reinnoite despre actul traducerii.

Departate de a fi o simplă prestație lucrativă, marginală

în raport cu creația proprie, traducerea este pentru scriitoarea Irina Mavrodin în același timp, un mod de a acționa scriptural, de a-și „face mîna”, jucîndu-se cu limba în care traduce, de a rămîne în contact cu marile spirite ale literaturii universale, dar și un gest ritualic de intrare în „facerea operei”, de susținere a actului auctorial major.

Dar cuplul traducere/creație nu este singurul care o preocupă pe Irina Mavrodin; cu aceeași intensitate revine mereu interesul pentru cuplul teoria/practică, ce se susțin și se hrănesc reciproc, și tind chiar să devină un tot, un ansamblu, o „practico-teorie”; nu putem să nu evocăm în acest sens, formulările aparent paradoxale ale altui mare teoretician și practician al traducerii literare, Henri Meschonnic, care afirmă cu un grăunte de ludicitate, „Teoria este o practică”, „Practica este o teorie”.

Cum traducerea se construiește prin soluții și opțiuni particulare și nu prin aplicarea mecanică a unei teorii, practico-teoria propusă de Irina Mavrodin, de inspirație poetico-poietică și mai puțin lingvistică, operează cu concepte precum lectura plurală, ambiguitatea, seria deschisă, literalitate, literaritate, conotație/denotație etc. Rețeaua conceptuală a metalimbajului poetico-poietic despre traducere trebuie să fie esențială și economică, evitînd capcana unei teoretizări gratuite. Cînd și în ce mod funcționează aceste concepte aflăm din experiența, îndelungată și atît de diversă, de practiciană a traducerii; a autoarei.

Astfel, în cazul unui text de maximă poieticitate și de maximă ambiguitate, este o eroare demersul hermeneutic, foarte tentant pentru traducător, care să caute sensul univoc și să-l sacrifice pe cel plurivoc, apt să conducă la o necesară lectură plurală. Alteori, mult blamata traducere *ad litteram*, considerată, în genere, o lipsă de măiestrie și inspirație, este soluția potrivită, fericită chiar, fiindcă avem de a face aici cu un caz rar de coincidență între literalitate și literaritate.

Dificultatea traducerii lui Proust, care pune mari probleme de sintaxă, de intrare în ritm pe suprafețe mari, de legi arhitectonice și simfonice, este opusă celei traducerii lui Cioran, unde lupta se dă pentru fiecare silabă, pentru fiecare cuvînt, într-un deosebit efort de lapidaritate; traducerea, de fapt; retraducerea recentă a lui Stendhal dă ocazia de a constata că realizarea simplului – economia de mijloace și claritatea, vizate de scriitorul ce-și face un model din Codul Civil – este superioară realizării complicatei.

Viziunea mavrodiniană asupra traducerii – susținută de regula de aur că, între practică și teorie, între experiență și reflecție există o relație biunivocă – impune ideea unei traduceri ca „facere”, proces, *poiesis*, niciodată terminate, ca în orice creație adevărată, strînsă însă aici în chingi de contrîngerii inexorabile.

Un adevărat decalog al traducerii este prezentat în articolul central „O practico-teorie în zece fragmente” din care am reținut cîteva idei, tot așteptați sfaturi pentru traducătorul ucenic.

Traducătorul își construiește propria teorie, printr-un demers inductiv, de natură practică, în care vocația și talentul au un loc important, această teorie îi hrănește practica și rezultă de aici o mișcare alternantă, un proces de autoreglare, ca în orice proces de creație. Teoria, chiar minimă, îl ajută pe traducător în munca sa, deoarece, conștient sau nu, el este tribut ar unei teorii.

„Lectura plurală” care pune în valoare opera literară permițînd mai multe lecturi – coerente și valide – pentru aceeași operă se regăsește în domeniul traducerii literare, unde traducătorul oferă prin textul tradus o lectură avizată, marcată totuși de mentalitatea sa culturală, de universul său epistemologic, de orizontul de așteptare, de sensibilitatea sa proprie, influențată la rîndu-i de sensibilitatea colectivă. Această traducere va fi însă peste cîteva decenii atinsă

de caducitate din cauza schimbărilor de mentalitate, a orizontului de așteptare a publicului, a evoluției limbii, reclamînd astfel o nouă traducere, ceea ce va conduce la ideea de serie deschisă și de retraducere, fenomen tot mai frecvent într-o cultură care se respectă.

Problema «ravagiilor» declanșate de conotații atrag atenția și alertează asupra decalajului și a specificității a două culturi, precum și asupra publicului destinat care va accepta pentru un text vechi o limbă «arhaizantă», dar nu și arhaică, deoarece aceasta ar face textul ilizibil. Astfel, traducătorul obsedat de principiul fidelității va transpune un text literar francez sau german în limba română literară a aceleiași epoci, expunîndu-se pericolului de a da un text cu efecte comice, derizorii, un monstruos și inacceptabil produs hibrid a două culturi.

Aceleași riscuri și dificultăți pîndesc și traducerea unui text în dialect sau marcat de un dialect în cultura de origine, text ce nu va putea fi niciodată transpus într-un dialect al culturii primitoare, ci într-o limbă specială, inventată de traducător, care să sugereze doar o culoare locală, fără a o identifica însă cu o anumită tonalitate autohtonă.

O altfel de dificultate are de învins traducătorul în cazul unui text inovator în cultura sa; prin versiunea sa în limba străină – de obicei maternă pentru el –, traducătorul are misiunea grea de a produce același efect de șoc pentru noul public, aceeași violență asupra limbii în care el traduce. Va avea nevoie de o mare îndrăzneală cu care să exploateze virtualitățile limbii țintă și de o bună capacitate de creație pentru a busca pe cititorul textului tradus în obiceiurile și așteptările sale.

O fațetă mai rară a traducătorului „total” care este Irina Mavrodin e și aceea de critic al traducerii; ea se manifestă aici prin analiza traducerii pe care Miron Kiroopol o dă poeziilor eminesciene, unde poetul și traducătorul, stabilit de cîteva decenii în Franța, înfruntă tradiția tiranică ce pretindea într-o traducere respectarea riguroasă a prozodiei și recurge ca soluție de mare și vibrantă poieticitate la versul alb și la un anume ritm poetic.

Nici problema autotraducerii, fenomen ce aluneca adeseori spre rescriere, nu o lasă indiferentă pe traducătoarea și poeta care s-a autotradus în mai multe rînduri cu aceeași măiestrie cu care a dat integrala Proust sau pregătește acum retraducerea lui Flaubert.

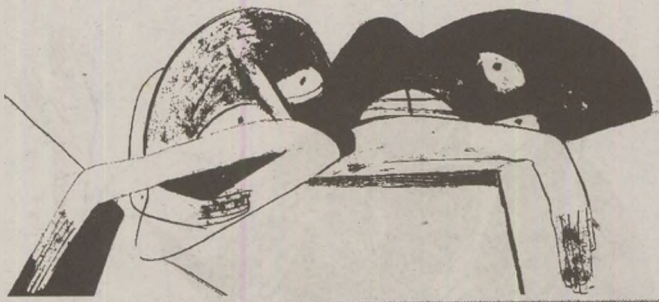
Lasînd cititorului plăcerea de a descoperi și alte laturi ale traducerii și traductologiei practicate de autoare, putem spune că această așteptată și binevenită carte a Irinei Mavrodin este un moment fast de bilanț pentru marea traducătoare și poeticiană a traducerii, pentru profesoara de traductologie, pentru autotraducătoarea și autoarea pe care Domnia Sa le întrunește în chip fericit.

Și, fiindcă veni vorba de fericire, nu pot să nu pomenesc aici bucuria de ființă îndrăgostită pe care o mărturisește traducătoarea în momentul în care începe revizuirea – astfel spus – retraducerea integralei proustiene.

Această sursă de fericire și jubilație dată de o muncă îndelungată și penibilă este o frumoasă lecție și invitație la experiență pentru cel ce parcurge ucenicia în traducerea literară.

Cartea despre traducere a Irinei Mavrodin constituie o meditație profundă și luminoasă despre activitatea de traducere, despre textul tradus, despre condiția de traducător, despre o necesară critică a traducerilor. Ea atestă, alături de bogata activitate de practiciană și profesoară, de eseistă și publicistă, care luptă pentru vizibilitatea traducerii, o adevărată conștiință traductologică, rară și extrem de prețioasă în cultura românească.

Muguraș CONSTANTINESCU

e-i drept aici, în România, am întâlnit o vitalitate pe care n-o cunoșteam de la conașionali mei din Germania de Est.

meridiane

scriitorul german Jan Koneffke s-a născut în 1960, în Darmstadt. După terminarea studiilor de filozofie și germanistică la Berlin, s-a dedicat publicisticii și literaturii, semnând numeroase volume de versuri – *Gelbes Dienstad* (1989), *Was rauchte ich Schwaden zum Mond* (2001) – și de proză: *Vor der Premiere* (1988), *Bergers Fall* (1991), *Gulliver in Bulgarien* (1999), *Paul Schartz Uhrenkasten* (2000), *Eine Liebe am Tiber* (O iubire la Tiberu, 2004). În 1995 beneficiază de o bursă pentru scriitori și petrece câțiva ani la Roma, oraș ce se va dovedi o sursă de inspirație literară. Din 1998, se implică în viața culturală românească și își împarte timpul între București și Viena. A fost distins cu Premiul Leonce und Lena pentru lirica și cu Premiul Friedrich Holderlin. Romanul lui, *O iubire la Tiberu* va apărea în curând în traducerea Norei Iuga la Editura Humanitas în colecția „Raftul Denisei”.

Când ați fost prima oară în România?

Asta s-a întâmplat în 1993, când am venit la București împreună cu alți trei colegi berlinezi ca invitat al Uniunii Scriitorilor din România și al Institutului Goethe. Pe atunci mai locuim la Berlin. Îmi amintesc de atmosfera apăsătoare atât de la aeroportul Otopeni, aflat sub pază severă, cât și din oraș. În Bucureștiul prafos al acelui septembrie '93 mai predomina cenușul uniformizant, ca să nu mai vorbim de lipsa de amabilitate întru totul «real-socialistă» a vânzătorilor și chelnerilor, cu care ma familiarizaseram încă dinainte, din timpul vizitelor mele făcute în RDG. Ce-i drept aici, în România, am întâlnit o vitalitate pe care n-o cunoșteam de la conașionali mei din Germania de Est. Pe de o parte starea de nedescris a toaletelor din restaurantele unde luam masa, iar pe de altă parte interesul îmbucurător, uimitoare atenție de care aveam parte la lecturile noastre publice – într-un cuvânt, impresiile mele erau foarte amestecate. După lectura în public, diverși interlocutori mi-au declarat: «Știi, ați putea fi poet român.» Ce laudă deosebită se ascundea îndărătul acestor cuvinte am înțeles abia atunci când o poeta aparținând minorității maghiare mi-a spus la rândul ei: «Ați putea fi poet maghiar.» Așadar mă puteam simți acasă.

La București ați citit poezii?

Da. Am debutat în Germania ca poet, asta se întâmpla la sfârșitul anilor '80. Tot poeziile mi-au adus și primele premii, de pildă un premiu important pentru poezii tineri, «Leonce și Lena», care mi-a fost înmănat de faimosul critic Marcel Reich-Ranicki. La poezie s-a adăugat abia în anii «maturității» și proza de dimensiuni mari, fiindcă, după cum se știe, pentru a putea nara luând cu ambele mâini din viață – și proza trebuie s-o faci, altminteri îmi pare plicticoasă – e mai întâi necesară experiența de viață. Încă pe atunci, de altfel, la prima mea venire la București, am întâlnit-o și pe poeta Nora Iuga care a tradus acum romanul meu. N-am să uit niciodată cum după lectura publică s-a îndreptat spre mine, exclamând: «*Domnule Koneffke, trebuie să vă sărut!*» Nora Iuga văzuse mai puțin «poetul român» din mine, cât mai ales un complice într-ale suprarrealismului. Această exuberanță a ei era parte a vitalității deja amintite, care pe mine, cel sosit din Germania glacială, de-a dreptul m-a fermecat.

România a însemnat pentru dumneavoastră o cu totul altă lume?

Și da, și nu. Nu, fiindcă – mai degrabă întâmplător – cunoscusem încă înainte de '89 o serie de scriitori germani emigrați din România. Pe Richard Wagner l-am cunoscut în 1987, și cu un an înainte pe Herta Müller, care pe-atunci era soția lui. L-am întâlnit și pe Rolf Bossert cu o săptămână înainte ca el să se sinucidă în căminul de emigranți din Frankfurt. Această întâlnire mi-a dat o stare de fericire și totodată m-a zguduit. Am fost fericit pentru că iubeam poeziile lui Bossert și pentru că întâlneam în el un om pe cât de cald și apropiat, pe atât de inteligent. Și m-am cutremurat observându-i descumpănirea profundă. Nu puteam să mă rămân în România lui Ceaușescu, dar nu se descurca în Germania. Dădea impresia unui însingurat – și cu desăvârșire lipsit de patrie. Și totuși, faptul că peste o săptămână avea să-și pună capăt zilelor a fost un șoc,

Interviurile României literare

Jan Koneffke

România – o patrie electivă

fiind un lucru imprevizibil, ori cel puțin pentru mine imprevizibil. De la germanii din România aflasem multe despre această țară, în orice caz despre România dinainte de '89. Firește, țara s-a dovedit apoi a fi întrucâtva altfel decât în închipuirea mea. Căci în privința României nu e deloc simplu să te dezbari de clișeele și prejudecățile unei anume perspective vesteuropene de sorginte romantică târzie – și colonialistă. Și pe deasupra, toate tâmpeniile debitate despre Dracula făceau casă bună și cu stalinistul târziu Ceaușescu, cu sfârșitul lui violent cu tot. Pe acest fundal, cineva cât de cât informat se vedea nevoit să lupte continuu împotriva prejudecăților secretate de conștientul și subconștientul lui.

Ceea ce m-a frapat încă de la prima mea vizită aici – și asta în ciuda sărăciei – au fost remarcabila frumusețe a țării, ospitalitatea și căldura oamenilor. Nu voi uita cât de tare m-am speriat atunci când niște gardieni înarmați din fața fostei vile a lui Ceaușescu, în apropiere de Vila Scriitorilor de la Neptun, au început să gesticuleze sălbatic în direcția mea. A durat un timp până să pricep ca nu mă amenințau, ci doar îmi cereau niște țigări. Până la urmă totul a fost altfel decât mă așteptasem.

De altfel îmi placea și limba din care mai ghiceam câte un cuvânt, amintindu-mi de orele de latină din școală. În plus, mă găseam ce-i drept într-o țară răsăriteană, dar și meridională, ceea ce venea în întâmpinarea iubirii mele pentru Sud, despre care pe-atunci, totuși, încă nu știam nimic.

Dragostea pentru Sud v-ați descoperit-o în Italia?

Într-adevăr. În 1995 am primit premiul Academiei Germane „Roma Villa Massimo”. Stipendiul mi-a îngăduit să-mi petrec un an întreg în Cetatea Eternă – iar apoi am decis să rămân acolo. În acea vreme Berlinul îmi devenise insuportabil, fapt ce ținea și de climatul tot mai otrăvit de resentimente între Germania de Est și cea de Vest. De la reunificare încoace, Germania era în principal preocupată de ea însăși, ceea ce a avut drept urmare un anume provincialism care mă dezgusta și plictisea. N-am vrut să mă reîntorc acolo. Iar Sudul, cu muzicalitatea graiului său și vitalitatea de pe aceste meleaguri, m-a fascinat și a constituit un contrast extrem de fertil în raport cu universul meu de trăire germană, protestantă. Germana este o limbă a interiorității, în vreme ce italiana este comunicare pură. Pe ideea: cine vorbește încă n-a murit! Spre bucuria mea, toate acestea le-am reîntâlnit apoi și în România.

Ați vrut cumva să vă eliberați de ceea ce numiți universul de trăire german?

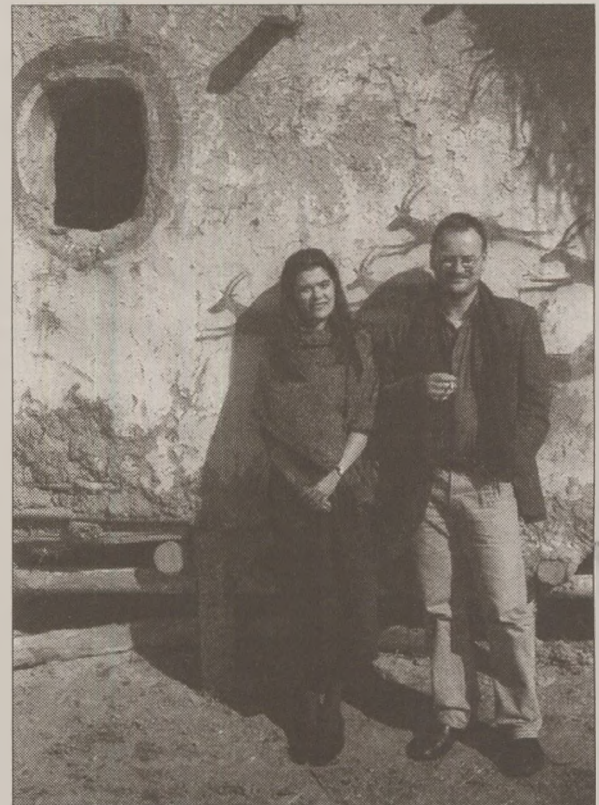
Am căutat să stabilesc un alt soi de raporturi cu acest univers. Poate că cel mai bine lamuresc acest lucru povestindu-vă următoarele două istorioare. Una se petrece în anii '60: aveam opt ani și plecasem împreună cu părinții aflați în concediu în peninsula daneză Låsö. Într-o bună zi, pe când fratele meu și cu mine ne jucam în curtea casei noastre de vacanță, peste gardul de uluci s-au ițit capetele unor copii din vecini. Nu, nu voiau să se alature jocului nostru, ci doar simțeau nevoia să ne-mproaște cu ce le stătea pe suflet pe limbă: «*Tyske Swinehund*», au tipat la noi. Nu știu dacă am priceput pe loc și singur ce vroia să-nsemne asta, sau dacă fratele meu mai mare

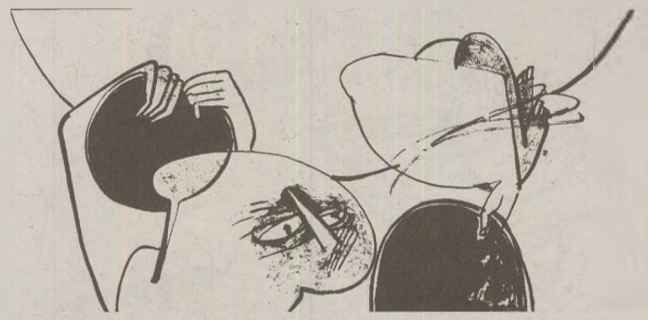
a ghicit el mai întâi înțelesul, lamurindu-mă și pe mine. Cert e că nu luasem «*Tyske Swinehund*» ca pe un salut, ci drept o injurie. Am fugit amândoi agitați la părinții noștri să le povestim cele întâmplate. «*Porci de câini nemți, așa v-au zis*», ne-a explicat tata. «*Și de ce asta?*», am cautat noi să aflăm, «doar nici nu ne cunoșc». – «*Nu fac decât să repete ce-au auzit de la părinții lor*», a fost el de părere. «*Și nici nu s-au gândit la voi doi anume, ci la trecut, la război, atunci când Danemarca a fost ocupată de trupele germane*».

Am priceput chiar de-atunci, instinctiv, posibilul tragism al originii: nu puteam face nimic împotriva faptului că sunt german, eram și rămâneam astfel, fie că-mi plăcea sau nu. Iar asta mai însemna și că trebuie să trăiesc cu trecutul german chiar dacă nu eram cu nimic răspunzător de el.

Cealaltă întâmplare e din iulie 2000, când am fost la Paris cu Cristina, soția mea româncă despre care vă voi mai povesti. În ajun francezii tocmai câștigaseră Campionatul european de fotbal în jocul final împotriva Italiei. Imediat după sosirea la Paris, am intrat într-o tutungerie. Vorbeam între noi italiana așa cum o mai facem și azi, și la început mi-a scăpat că oamenii din micuța prăvălie au întors curioși capetele după noi. Nu cu acea curiozitate, însă, pe care italienii le-o arată de obicei străinilor. Căci în metropola multinațională Paris străinii nu impresionează prea mult pe nimeni.

Nu, ci cu trufia învingătorilor față de învinși. Erau curioși să știe cum reușim noi, presupușii învinși, s-o scoatem la capăt cu dezonoarea noastră. Tutungiul de la care am cumpărat o cartelă telefonică chiar nu s-a sfiit să-și bată joc de noi. Pomenind de-a dreptul de Zoff, antrenorul echipei italiene. «*Vreți să-i telefonați lui Zoff?*»,

meridiane

paralele cu România contemporană, care cunoaște și ea o transformare la fel de puternică și o ascensiune economică senzațională, însoțite ambele de beneficiile și pierderile aferente. Iarși pe un alt fundal, firește, China trece și ea printr-o transformare similară. Pesemne că și din această cauză romanul a fost tradus mai întâi în chineză, obținând acolo premiul «Cel mai bun roman de limbă germană».

Să înțelegem prin urmare că cititorul chinez își răsfrânge propriile experiențe în istoria italiană, despre care se povestește de asemenea în romanul dumneavoastră?

Cred că nu numai. Pe el îl interesează istoria europeană. Căci asta caut să fac în cartea mea: să povestesc o istorie interculturală. Cu toate deosebirile dintre ele, deopotrivă de tulburătoare și rodnice, istoriile culturilor europene se ating neconștient. Dar cum ar putea fi altfel pe acest arhipelag – prin comparație, minuscul – al continentului euroasiatic!

Și în cele din urmă mai este vorba și despre un roman de dragoste...

Ba chiar despre mai multe iubiri: despre iubirea dintre părinți, mai întâi; apoi despre iubirea studentului Luca și a nobilului scăpătat Frangipane pentru mama povestitorului; despre iubirea băiatului Sebastian pentru părinții săi și pentru Lili, fata vecinilor din Roma, cu care va trăi primele sale experiențe erotice; dar mai este vorba și despre iubirea obsesivă a tatălui pentru Roma și pentru obiectele funerare antice, pe care el – care la început este un veritabil german disciplinat – se apucă să le fure împreună cu tatăl lui Lili... Mai trebuie spus că în Italia am învățat să povestesc altfel decât o face îndeobște literatura germană, asta însemnând cu o ușurință care ascunde gravitatea fără s-o tăgăduiască. Lucru observat chiar și de criticii germani, de pildă de cronicarul ziarului «Frankfurter Allgemeine Zeitung» care scria: «Toate acestea... îți procură o plăcere a lecturii considerabilă, destinsă, liberă – ceea ce trebuie laudat în cel mai înalt grad la un roman german contemporan.» Firește că aprecierea m-a bucurat.

Între timp ați părăsit, însă, Roma și trăiți acum la Viena și București. Cum așa?

Bref

Două divorțuri, trei copii – o sfântă

● Canonizată în 2004 de biserica ortodoxă, Maica Marie e o sfântă cu o biografie neconformă cu prejudecățile despre sfinți. Născută în 1891 la Riga, sub numele de Elisabeta Pilenko, a ajuns în adolescență la Moscova, unde s-a îndrăgostit nebunește de poetul Aleksandr Blok. Ea avea 15 ani, iar el 26. Legătura lor platonice va fi importantă pentru parcursul tinereții și o va purta în suflet toată viața: „pot să trăiesc pentru că știu că ești al meu pentru totdeauna și legătura noastră nu depinde nici de spațiu nici de timp” - îi scria ea mai târziu poetului. Ceea ce n-a împiedicat-o să se mărite cu un prieten al lui Blok, dar căsnicia nu a mers bine și au divorțat. După ce a făcut un copil cu „un om simplu”, Elisabeta s-a stabilit în Crimeea unde s-a recăsătorit cu un ofițer cazac, împreună cu care a mai avut doi copii și, după revoluție toată familia s-a exilat la Paris. Moartea unuia dintre copii în 1927, a reprezentat un moment crucial în agitata ei existență: începând din acel an, a fondat la Paris un cămin în care a adăpostit și hrănit cerșetori, alcoolici, prostituate bătrâne și drogați, s-a luptat cu prejudecățile societății pentru acești nefericiți și a sfârșit prin a învinge. A divorțat și de al

Posteritatea lui Aragon

● În *Le Monde* din 2 mai, Laurent Greilsamer consacră obișnuita *Chronique* din pagina 2 poetului Louis Aragon (1897-1982). Ocazia este dublă. Fost militant comunist, Aragon cunoaște astăzi consacrarea literară prin apariția operei lui în colecția *Pleiade*. „Echivalent al Premiului Nobel pentru Literatură”, scrie despre colecție autorul articolului. Fără să clipească. În al doilea rând, la alegerile prezidențiale de anul acesta, reprezentantul P.C.F. a obținut cel mai slab procent din istorie: 1,94%. Laurent Greilsamer vede în triumful postum al lui Aragon o meritată compensare a eșecului actual al partidului pe care l-a adorat în poezia sa. Antifasist și rezistent, Aragon era supranumit în timpul

În 1998 am cunoscut-o la Roma pe soția mea. Zău că viața îți mai joacă uneori și câte o festă frumoasă! Așadar, Cristina, care a studiat arhitectura la București, se afla la Roma cu un stipendiu primit de la statul italian pentru niște cursuri postuniversitare de restaurare a operelor arhitectonice. Ne-am întâlnit la un bal mascat al Academiei franceze! Așadar povestea noastră este într-adevăr o poveste de dragoste europeană. În ochii ei, primele puncte în favoarea mea le-am cules din momentul când n-am confundat Bucureștiul cu Budapesta, așa cum li se întâmpla colegilor ei de studiu italieni. Așa se face că tot atunci, în 1998, am revenit a doua oară la București, continuând s-o fac și în anii următori, uneori pentru mai multe luni pe an. Între timp am ajuns să citesc și să vorbesc românește, chiar dacă încă nu atât de fluent ca italiana pe care am păstrat-o în familie ca pe limba noastră. Și în toți acești ani am urmărit evoluția României din imediata apropiere. Țara asta s-a schimbat foarte mult în cel mai scurt timp. Lucru ce se observă chiar și numai după circulația bucureșteană... să lăsăm gluma deoparte! Găsesc într-adevăr că viața de aici e palpantă, și între timp am ajuns să mă indignez și eu de clasa politica, spre exemplu, tocmai pentru că România a devenit o patrie electivă a mea.

Așadar putem conta în viitor și pe un roman despre România?

Scriu acum într-adevăr la o trilogie care istorisește o biografie de-un veac, între 1904 și 2004. Primul volum se petrece în Polonia de astăzi, în Pomerania orientală de unde provine familia mea din partea tatălui. În al doilea volum, eroul romanului ajunge în Valahia, în România interbelică, despre care am studiat numeroase documente cu mult zel în ultimii ani. La sfârșitul celei de-a treia părți eroul, care între timp e un om foarte în vârstă, se reîntoarce la București, de data asta Bucureștiul contemporan. Cu alte cuvinte va fi un roman cu elemente în parte autentice, în parte fictive, în centrul căruia se situează istoria central-europeană și câteva biografii din aceeași regiune. Și din nou este vorba despre iubire – iubirea unui german pentru o româncă. Iar despre asta vă pot povesti multe!

A consemnat Ioana PÂRVULESCU
Traducere de Alexandru AI. (AHIGHIAN)

– a întrebat. «Pentru a-l mai consola cumva nișel?» La început din seara precedentă, Cristina mea, care e francofilă, ținuse pumnii francezilor – lucru pe care i l-a împărțat și tutungiului. Acela însă doar a rânjit, necrezând o iotă în spusele ei. Acum nu numai că ne lua drept italieni, dar deasupra mai eram și italieni tipici – adică niște oportuniști! Pe temeiul primei întâmplări pe care v-am relatat-o, puteți, cred, imagina ce s-a petrecut în mine. Nu am simțit jignit, ci dimpotrivă. Am fost mândru să fi în ochii tutungiului drept unul din țara învingătorilor. Ba mi mult, chiar m-a entuziasmat ideea apartenenței la poporul vecin cu privire la care francezii obișnuiesc să cam lămbe din nas. Am ieșit din tutungerie cu un sentiment de eliberare. Aici, la Paris, reușisem s-ajung italian! Spre un italian, firește, s-ar putea spune multe: de pildă, e galăgios și că nu te prea poți bizui pe el, ori că-i bătăran pe car, pueril și șmecher. Dar un lucru-i absolut sigur: că cum să fie un «porc de câine neam!»

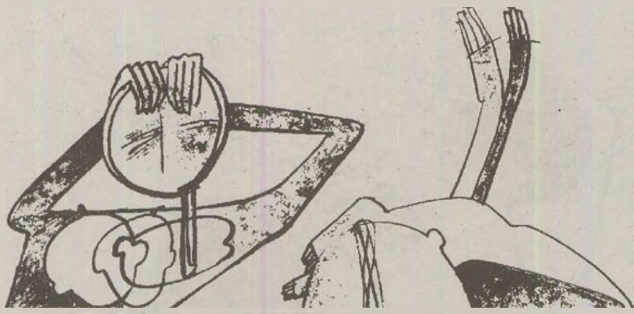
Astea sunt, în fond, elemente pe care le-ați introdus în romanul dumneavoastră O iubire la Tibru...

Adevărat, romanul istorisește despre origine și cum e trăită ea într-un alt mediu, străin. Și deoarece în carte este vorba despre o familie germană, sosită la Roma în 1968, este vorba și despre trecutul german. Dar ce m-a interesat pe mine la aceasta problematică a fost efectul în lăuntrică. Fiindcă istoria germană din roman se răsfrânge în istoria italiană, și invers. Fapt pentru care ea îi devine străină cititorului german, la fel cum li se întâmplă personajelor din carte. Părinții povestitorului se înstrăinează de sine, și totodată unul de celălalt.

Ați spus că trecutul propriu îi devine străin cititorului roman. Dar ce-i spune cartea cititorului român?

Multe, sper. Mai întâi, fie-mi îngăduit să spun că l-am început ca pe un roman captivant, în care este vorba în primul rând despre destine umane, despre lucruri ce țin de existență în general. La asta se adaugă faptul că familia germană nimerește într-o Italie a unei puternice înfloriri economice și a revoltelor studențești. Poate că pe-aici lumea își mai amintește că în 1968 în Italia mai existau oameni care trăiau în peșteri – cum s-a întâmplat în regiunea silvică. Unul dintre eroii cărții, studentul Luca, provine din acest ținut. În unele privințe, Italia mai era pe-atunci foarte înapoiată, trecând însă în acea vreme printr-o transformare radicală și spectaculoasă care a făcut-o să ajungă națiunea industrială bogată pe care o cunoaștem azi. Această schimbare economică și socială s-a produs în puțini ani, cu toate urmările psiho-sociale pe care le implica pentru oameni.

Deși fundalul istoric este un altul, întrevăd aici unele

meridiane

Trăiește la Paris. Profesoară de literatură franceză contemporană la Universitatea Paris-IV-Sorbonne. Importante distincții pentru critică (Premiul Academiei franceze, Premiul Sainte-Beuve) și pentru poezie (Premiul Max Jacob, Vigny, Supervielle). Vice-președinte al Academiei Mallarmé. A publicat numeroase volume de poeme, dintre care pomenim: *Mains dissoutes* (Miini desfăcute), Rougerie, 1975; *Habiter le sel* (A locui sarea), Pierre Dalle Nogare, 1979; *Votre visage jusqu'à l'os* (Chipul tău pină la os), Temps Actuels, 1983; *Opportunité des oiseaux* (Ocazia păsărilor), Belfond, 1986; *Enigmatiques* (Enigmatice), Obsidiane, 1995; *La paix saignée* (Pacea care sîngerează), Obsidiane, 1995. Traducem cîteva poeme din cel mai recent volum al său: *Avec la mort, quartier d'orange entre les dents* (Cu moartea, felie de portocală între dinți), Obsidiane, 2005. Marie-Claire Bancquart practică un lirism reținut, notații după un *ilizibil glas al trupului*, stenograme vertiginose ce reconstituie o lume umilă, cu obiecte și ființe familiare angrenate într-un dialog simpatetic cu nuanțe cosmice. *Apartenențele* tăcute, subtile, impulsurile vieții în cele mai insignifiante și miraculoase forme (*pe acoperiș o pasăre mișcă țiglele/ scînteia se pitește în prizele electrice*) dau acestei poezii ceva din suflul înalt al poeziei orientale care, fără să întoarcă spatele omului, știe că acesta nu e centrul universului și că zidul Jerihonului ar putea fi năruit de-o simplă gînganie.

NU-ȘI ÎNALȚĂ UMBRA

Mîța întrutotul în ochii ei
gîndul unei mîțe care
în căpașina sa triunghiulară se bucură
că nu-i acest om
de alături
ca un orb adormit ce nu-și înalță umbra sub luna

și dimineața
zărește lucruri
aplatizate
ca pașii săi

neînstare să sară pe mobile
și să domine cenușiul zilei

EZITĂ, SE UZEAZĂ

Să te schimbi.

Dar dacă n-ar fi vorba de veșminte,
ci chiar de tine însuși?

Să te schimbi.

Ce chip ai alege?

Ca să nu părăsești diversele
tale perechi de mîini
le pui într-o valiză și la vamă
le declari mulaje.

Dar inima, plămîni, taina
a ceea ce bate și se zbate
erai silit s-o ascunzi atît de bine în schimburile
pe care le-ai pierdut.

Marie-Claire BANCQUART

Acest trup, pe care-l porți neîncetat, ezită, se uzează.
Mîinile noi îl pipăie, buzele
zîmbesc, dar asta nu-l oprește cîtuși de puțin: iată-l batrîn.

PRIME IMPULSURI

Înainte noastră
tot timpul de care-a fost nevoie
ca să ajungem în copilărie.

Pe ecranul palmelor
e afișată socoteala

care spune: Va mai rămîne de trăit exact
ațîia ani ca un prunc să miște
să se dezvolte
și să devină mic, apoi fată mare
cu vagi cunoștințe de algebră și prime impulsuri de iubire.

APROAPE

Murele
îngheață cu droaia în tufișuri

ești atît de aproape de taina acestei lumi
parcă doar decroșul
unui pilastru
pe-un balcon te-ar mai despărți
de mirosul florii

Nimeni nu se clinteste

ar rîni ființa
ce-abia a reușit să fie lîngă
clocotul negru al fructelor

APARTENENȚE

În piept și-n rădăcina
apa reținută firave pîrîiașe
presează și zvîcnește
în toți pereții.

Înțarcuită
o trăiești
fără s-o vezi.

Cînd cauți s-o raportezi
la timp
îți navălește-n gură

debordează peste cuvinte.

Acum rîul
pătrunde de-a dreptul în noi
ne umple bronhiile cu ierburi.

Ne conduce în grădina casei de odinioară.

Afară ploaia dizolvă luna octombrie
în lunile de-octombrie de altădată.

Aici înăuntru se sfarmă
o geografie, o rațiune. Viața se afirmă
ca decalaj al vieții, tainic și familiar.

Apa din streșini se strecoară
pe scară, prin geamurile crăpate.

Pe acoperiș o pasăre mișcă țiglele.

Scînteia se pitește în prizele electrice.

În deriva domestică te gîndești
la Polifem mîngîindu-și berbecii pe crupă
în timp ce pîntecul
cu lînă stufoasă
îl ascunde pe ucigașul său, Nimeni.

Peluza nu-i îngrijită.

Tacîmurile clinchetesc în bucatărie.

Casa-dubluă toată numai conducte pline de apă

ascunse în pămînt
și-n ziduri
s-a prelins în vestibul.

Lună.

Fereastra cu perdea
proiectează pe covor o hartă geografică
unde zorește o gînganie brună, ochi lucitori
sub carapace.

Bruscă
certitudine:
apartenența noastră comună
la acest pliu al universului în care ne găsim.

Singurul printre atîtea planete?

Umile cele două vieți ale noastre, în derivă,
alături o clipă, după nesigure succesiuni
contemplîndu-se. Privirile noastre vii de uimire.

Pierdută în umbra unui fir, gîngania
cu ochi nebuni, de-ar putea profera
ar scoate un sunet de cuirasă, de aramă-n flăcări,
infimă dorința de-a năruți Jerihonul.

Pe urma lunii
lumină decalată
ne pierdem din vedere.

Nu-mi rămîne decît
să contempļu ruda armurii sale:
osul dur al unghiei mele.

Întîlnire
cu ochiul în fațete

Jivină care trece
viața care se scurge
planeta-n seama vîntului

inepuizabilul
lovește și fuge.

Iată acum pe geam amprenta
unui policar de altădată

un cod de bară dintr-un supermarket
lipit
pe-o cutie
înainte de-a fi anulat
de-un scurt clic al aparatului.

Cu un similar clic automat, lacom,
degetul
odinioară
fost-a poate numărat, translat, invalidat,

a rămas însă această urmă
prețioasă și fragilă

Odaia e goală

E sigur acum că nimeni nu ascultă:

Aici locuiam, în ilizibilul glas al trupului.

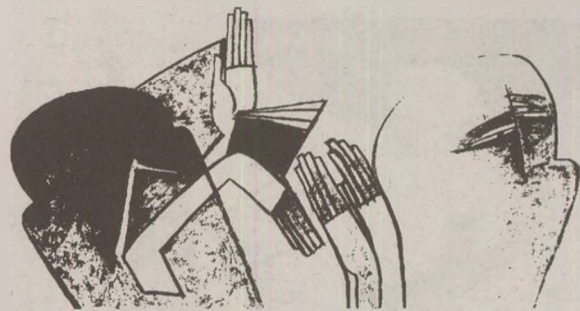
Rămîna aur de păsări
pe crengile joase

taina chipurilor piară
în castani

Dispară orice vestigiu

dar nu pragul
uzat puțin
de vizita pașilor noștri

și turbure
imaginea noastră-n adîncul
unui animal oarecare

Un manifest al scriitorilor francofoni

● În veșnicul „război mondial” al limbii franceze împotriva limbii engleze, un grup de autori de diferite naționalități care scriu în franceză a lansat o nouă lovitură: ei vor să desprindă limba în care se exprimă de națiunea franceză și să transforme literatura lor într-o „literatură a lumii” de expresie franceză. Pentru paznicii geloși ai limbii lui Molière, Voltaire și Victor Hugo, această propunere sună subversiv de tot, dar cei 44 de semnatori ai unui manifest publicat în „Le Monde” la 15 martie cred că a venit vremea ca francezii să nu mai privească de sus scriitorii proveniți din fostele lor colonii, fiindcă se dovedește că ei pot relansa literatura franceză. „International Herald Tribune” notează cu vădită satisfacție că semnarii manifestului dau ca exemplu pozitiv literatura britanică, pe se mîndrește cu autori originari din țările Commonwealth-ului sau din alte regiuni, precum V. S. Naipaul, Nadine Gordimer, Salman Rushdie, John M. Coetzee, Kazuo Ishiguro, Ben Okri, Arundhaty Roy, Peter Carey, Kiran Desai ș.a. Amintind că, anul trecut, cinci din cele șapte principale premii literare naționale franceze au revenit unor scriitori din afara Hexagonului (americanul Jonathan Littell, Goncourt și Premiul Academiei -, congolezul Alain Mabanckou, canadiana Nancy Houston și cameruneza Leonora Miano), semnarii susțin ca obsesia nombriștă față de Franța a literaturii francofone, sentimentul general că literatura din regiuni „exotice” ar fi inferioară ficțiunii mai intelectuale produsă în metropolă - nu-și mai au justificare. Ei cred că nu mai e cazul să fie tratați cu o anume condescendență și apreciați doar pentru pata de culoare ce o aduc în peisajul literar francez, ci ca partași egali la „literatura lumii” francophone. Cîțiva cunoscuți scriitori din Franța, precum Jean Rouaud, Erik Orsenna și Le Clézio, au semnat și ei manifestul.

Un Goncourt chinez

● Începînd de anul trecut, există un premiu mondial pentru literatură în limba chineză, cu numele „Visul din Pavilionul Roșu” (după titlul celebrului roman din sec. XVIII al lui Cao Xueqin). Primul laureat al premiului a fost înființat de Facultatea de Arte a Universității baptiste din Hong Kong este Jia Pingwa pentru romanul *Qin Qiang* care are ca temă dispariția practicilor culturale rurale în această perioadă de transformare economică accelerată. Premiul a apreciat în mod special descrierea comprehensivă a vieții de la țară, fără nici o deformare ideologică, știut fiind că timp de mulți ani Partidul Comunist Chinez a impus o viziune falsă, idilică sau maniheista literaturii de inspirație rurală. Jia Pingwa a publicat pînă acum zece romane, dintre care unele au fost traduse în Occident. „Viața la țară a fost adesea subiectul romanelor mele, dar pînă acum le scriam într-un mediu tip. Acest roman este primul în care descriu chiar satul meu natal și am pus în el mult din viața mea intimă, comori ascunse din regiunea Shaanxi, pe care le-am cunoscut nemijlocit și pe care le-am văzut disparînd în ultimele decenii” - a declarat laureatul Premiului „Visul din Pavilionul Roșu”.

Comedia umană a Willei Cather

● Despre scriitoarea americană Willa Cather (1873-1947), Sinclair Lewis a spus, în discursul lui de la primirea premiului Nobel în 1930, că ar fi meritat cel puțin cît el prestigioasa distincție. Mare admiratoare a lui Flaubert și Henry James, romanciera preeriei care a cunoscut succesul cu *O, pionieri* (1913), *Antonia mea* (1918) și *Unul dintre noi* (Premiul Pulitzer, 1922) este redescoperita azi de feministe, căci întreaga ei operă proslăvește efortul femeilor de a-și căuta împlinirea în ciuda condițiilor aspre din Vestul Mijlociu și a mentalității care le sortea doar rolul de soții și mame. Un roman mai puțin cunoscut, *Întecul ciocîrliei*, publicat în 1915 și reeditat recent, e considerat cea mai balzaciană operă a ei. Povestea copilei unui pastor de provincie cu familie numeroasă care, notată pentru muzică, scapă de destinul hărăzit fetelor de la sfîrșitul sec. XIX și ajunge o mare cîntareță la Chicago, e scrisă cu un simț al detaliului, al atmosferei remarcabile. Personajul principal, Thea Kronborg, cea care își descoperă vocația, renunțînd pentru ea la modul de viață tradițional și la familie, nu e privit sentimental, ci cu o înțelegere superioară a sacrificiilor și bucuriilor artei.

O formulă personală

● După neașteptatul, pentru ea, succes mondial al *Fetei cu cerceș de perla*, din care s-au vîndut peste două milioane de exemplare, Tracy Chevalier a continuat să scrie romane „istorice”, centrate pe artiști din epoci diferite. Ultimul său voiaj de hîrîte în timp a dus-o

în Londra secolului XVIII, pentru a-l întîlni pe William Blake. *Inocența* nu e o biografie a poetului, ci o evocare a artistului excentric și a timpului său. Lucrînd ca un regizor sau ca un operator de cinema, Tracy Chevalier explorează unghiuri diverse de vedere, recrează o atmosferă, își face cititorul să plonjeze în trecut, ca și cum ar fi vorba de viața lui cotidiană. Pentru a reuși asta, romanciera se documentează mult, la British Library și pe internet, făcînd întîi munca de istoric. Nu lasă nimic nelămurit: pentru *Fata cu cerceș...* s-a inițiat în tehnici picturale, pentru *Doamna cu licornul* în secretele tapiseriei, pentru *Inocența*, în confecționarea mobilelor, căci unul din personaje e timplar. Munca de documentare la cartea despre William Blake i-a luat trei ani. Odată apărut romanul, Tracy Chevalier a început să adune material pentru următorul roman, în care vrea să spună povestea primei femei paleontolog din Anglia, Mary Anning. Născută în 1962 la Washington, romanciera, care este fiica unui fotoreporter de la „Washington Post”, a rămas orfană de mamă la 8 ani. În 1984 s-a stabilit în Anglia și a lucrat ca editoare, înainte de a urma cursuri de creație literară și a se consacra scrisului. După debutul în 1997 cu *Albastru pur* și mai ales după *Fata cu cerceș de perla* din 1999 - fenomen editorial ce o propulsează printre vedetele literare ale lumii, Tracy Chevalier, mama unui băiat în vîrstă acum de 9 ani, trăiește confortabil din scris, publicînd un nou roman o dată la trei ani. Se simte bine în Anglia și nu are e gînd să se întoarcă în America natală, despre care nu are o părere tocmai bună.

Ossip și Nadejda

● Moda romanelor ce au ca personaje oameni cu o existență reală (mari scriitori, artiști, oameni de știință sau politicieni celebri) și în care documentul biografic e complinit cu imaginație romanescă face ravagii în toată lumea. Atinge chiar și numele de top, precum Vargas Llosa (vezi *Paradisul de după colț*, despre Flora Tristan și Gauguin, sau *Sărbătoarea țapului* despre dictatorul dominican Trujillo) și Julian Barnes (noul lui roman, recent tradus și la noi la Nemira, *Arthur și George*, îl are ca personaj pe Conan Doyle). Din aceeași categorie, au mai intrat primăvara aceasta în librăriile românești *Maestrul* de Colm Tóibín despre Henry James, apărut la Polirom, *O vară la Baden-Baden* de

Leonid Tjipkin, o capodoperă despre Dostoievski și soția lui, Anna Grigorievna, apărută la Humanitas și *Frida* de Bărbara Mujica, despre Frida Kahlo, tradus la Ed. Tritonic. Cartea *La scienza degli addii* (Știința despărțirilor de scriitoarea italiancă Elisabetta Rasy, încă netradusă în românește - îi are ca eroi pe poetul rus Ossip Mandelstam și soția lui, Nadejda, legați prin pasiune și poezie și care au avut parte de grele încercări. Cunoscînd în detaliu biografia și scrierile celor doi, romanciera construiește o superbă povestire a vieții lor pe fundalul evenimentelor din prima jumătate a secolului XX, însușindu-și ideea marelui poet că „verbul e carne și piine”, într-o scriitură în același timp carnală și spirituală.

Memoriile lui Václav Havel

● La Paris, la Editions de l'Aube, a apărut, sub titlul *A vrai dire. Livre de l'après-pouvoir* un volum ce reunește însemnări, amintiri și convorbiri cu Karel Hvizdala ale celebrului scriitor, disident și președinte al Cehoslovaciei și apoi al Republicii cehă între 1990-2003. Cu această ocazie, „Le Nouvel Observateur” nr. 2214 a publicat, sub titlul *Ceea ce am crezut, ceea ce cred* patru pagini de mărturisiri ale lui Václav Havel, ca răspuns la întrebările a doi jurnaliști francezi. „Cînd treci în doar cîțiva ani de la rolul de disident la cel de președinte - spune Havel - e paradoxal, dar îți pierzi o mare parte din libertate. Fiindcă nu te mai exprimi în nume propriu și trebuie să alegi un limbaj diplomatic inerent exercitării unei funcții definite prin Constituție. Ca președinte, eu nu mai vorbeam pentru a-mi apăra ideile intime, ci democrația născîndă și pe concetățenii mei. Funcția prezidențială nu te condamnă să minți sau să exprimi o opinie care nu e a ta, dar te obligă să formulezi totul într-o limbă oficială. Ca scriitor, înainte stăpîn pe cuvintele mele, îmi era imposibil să citesc discursuri făcute de altcineva. Mi-e greu să înțeleg cum am reușit să scriu timp de 15 ani atîtea discursuri, presat de timp, și poate cauza aceasta e una din cauzele dificultății actuale de a mai scrie.” Cît privește modul în care l-a schimbat puterea, Havel e sincer: „Oricît de rezistent ai fi la atracția puterii, nu poți să te împiedici să apreciezi facilitățile ce însoțesc exercitarea înaltei funcții. Pe de altă parte, am fost absorbit de o muncă ce m-a consumat și m-a împiedicat, practic, să fac și altceva.” Rau nu-i pare, căci a participat direct la marile schimbări ale țării sale și consideră asta ca un mare dar oferit de destin. La veșnica întrebare

despre cele trei cărți pe care le-ar lua pe o insulă pustie, Havel răspunde: „Fiind conștient că n-am citit 99% din producția literară mondială, aș alege, în funcție de interesele mele spirituale, *Biblia*, operele lui Dostoievski și eseurile filosofului și sociologului de origine poloneză Zygmunt Bauman. Nu mă despart nici o dată de cărțile lui, nici măcar în călătorii.” În imagine, Václav Havel la o manifestație pentru drepturile omului, la Praga, în 1988.

actualitatea

Constanța Buzea

POST-RESTANT

De ce uneori ne este greu, dacă nu chiar imposibil să găsim calea potrivită de adresare către tânărul condeier? Și trece ceva vreme până ne decidem cum e mai bine pentru acesta, pentru firea lui ciudată, să procedăm corect. Pentru că nu el, ci alții, poate cu știrea ori fără știrea lui, selectează textele, le pun în plic și le trimit la redacție însoțite de câteva rânduri atât de voit sărace în detalii, atât de stângace și misterioase, că nu ne putem da seama ce caută, prin inițiativa lor, ce serviciu, riscant la urma urmei, vor să-i facă tânărului cu pricina. Căci ar fi fost infinit mai firesc să ne scrie tânărul însuși, cu vorbele lui fie și stângace, să ne spună simplu ce ar vrea să afle și ce ar trebui să facem pentru confortul lui de poet aflat la începuturi. Adresarea prin intermediari însă, creează suspiciuni, nici una din părți nu se poate implica firesc și până la capăt din varii motive. Iată, de pildă, cazul domnului (sau doamnei) I. Braminel din Pucioasa. Ciudat nume, poate un pseudonim?! Se adresează nu cuiva anume ci redacției: „Stimată redacție, Acum câteva zile o persoană m-a rugat să ascult și să citesc câteva pagini compuse de o elevă - Aurora Toma - din clasa a XII-a a Liceului din orașul Pucioasa - jud. Dâmbovița, după care să-mi dau părerea, mai ales că autoarea a fost și de mai multe ori premiată. Consider că este mai bine ca aceste pagini pe care le-am lecturat să le înaintez redacției revistei dvs., **România literară**, cu rugămintea de a le examina profesional și a decide asupra lor. Răspunsul, oricum va fi, vă rog să fie trimis autoarei în picul alăturat, timbrat, adresat în localitatea unde locuiește. Cele zece pagini aci anexate poartă fiecare numărul și titlul său astfel: (urmează lista titlurilor,

n.n.) Cele de mai sus sunt însoțite de copia xeroxată a cărții de identitate a compunătoarei textelor. Prezenta scrisoare sper să nu deranjeze din activitatea dvs. productivă și să iertați unele greșeli strecurate, datorită grabei transcrierii. Critica dvs. va fi o bună îndrumare pentru viitorul tinerei. Cu stimă și mulțumiri... I. Braminel”. Mă întreb, stimate (sau stimată) I. Braminel, ce noimă are în acest demers cartea de identitate a Aurorei Toma? Că autoarea poemelor există în realitate? Mai mult ca sigur ea pare că este la curent cu ce ați întreprins, dacă v-a făcut până și un xerox după actul de identitate. De ce nu ne-a scris personal? Și încă un lucru. În ce calitate îi faceți acest serviciu? Sunteți rudă, prieten, sunteți cadru didactic? Se întrevede un scurt lanț al slăbiciunilor, în care Aurora Toma nu îndrăznește, iar cel ce îndrăznește vă roagă pe dvs. să acționați, iar dvs. nu vă pricepeți să-i dați un prim sfat util, ci lăsați pe umerii stimatei redacții, să se exprime profesionist, să dea îndrumări, eventual să dea la tipar câteva din poeme, pentru încurajare, mai ales - cum subliniați - că autoarea a fost și de mai multe ori premiată, fără însă să precizați cine a premiat-o și când. Căci la vârsta aceasta fragedă, nivelul premiilor, exigența juriilor, sunt așa cum sunt. Nu ne-ați dat detalii și nu știm de ce fir ne-am putea permite și aventura să tragem în acest caz. Veți considera că poeziile sunt un material suficient, și în parte s-ar putea să aveți dreptate. Și totuși, latura morală este aceea care ne oprește să acționăm, faptul că nu suntem convingeți că autoarea știe totuși ce se întâmplă cu textele sale și că e de acord să se întâmple ceva anume cu textele sale. Pe adresa de-acasă, la sugestia dvs., fără să citească și să aprecieze singură **România literară**, nu ne aventurăm să-i dăm un răspuns. O facem aici, cum e și firesc, în spațiul acesta rezervat celor ce ni se adresează. Fiind, cum se spune, pe fază, dvs. veți lua revista cu răspunsul și i-l veți înmâna, îi veți face acest serviciu, spre surprinderea ei, sau nu, având motive de bucurie sau nu, pentru că îi recunoaștem talentul promițător, pe care va trebui să și-l dezvolte cu toată grija. Despre imperfecțiunile și despre șovăielile pașilor începutului, ori despre cutezanțele evidente ale firii sale speciale, vom putea discuta în timpul care vine, numai dacă autoarea va dori aceasta, direct, și ne va solicita sprijinul, fără intermediari. Noi îi păstrăm poemele, tânăra având bunătatea să ne

confirme acordul ei, trimițându-ne și alte texte ori de câte ori va simți imboldul să ne citească. (I. Bramiel, Pucioasa)

☒ Mulțumim pentru urări și pentru eleganta revistă, intenția de a așeza într-o lumină unificatoare și pașnică energiile generațiilor pârându-ni-se temerară. Firește că suntem de acord cu textele și numele pe care le veți alege cu bunul dvs. gust. Scepticismul nostru s-ar putea de data aceasta să se spulbere și să vă dăm dreptate, dorindu-vă să reușiți în tot ce vă propuneți. Cât despre poeziile pe care le semnați, sunt scrise în tonul dvs. dintotdeauna, calme la suprafață, cu frumuseți în gustul, niciodată cu puțință de contrazis, al generației noastre, care a trăit multe și a cunoscut multe din necazurile nu numai ale unei istorii ciudate, dar și viața noastră, fiind aproape de capăt, avem orgoliul că știm și am probat experiențe despre care mulți dintre cei mai tineri nici nu vor să audă. O experiență, un exercițiu artistic, o samă de cuvinte și de cărți aflându-se astăzi în largul unei indiferențe generalizate. Voi transcrie aici, jucând puțin textul într-o rigoare alta decât aceea la care bănuiesc că v-ați gândit. Este vorba de *Peisaj marin cu bufon*: „Mai ai ceva de vândut, prietene corabier. Amintirea mării pe care ai trăit-o/ în furtună, timpul în care făceai/ negoț cu mărgelile de sticlă/ pe plaja de la capătul lumii./ acel timp retrăit într-o durere/ și pe urmă nisipul născând perle/ în cochilia ochiului tău/ neînvățat cu umilinta și moartea.../ Mai ai ceva de vândut, prietene corabier?/ Pentru că mărire vor seca în curând,/ pentru că în curând mâinile tale foșnitoare/ nu vor mai pipăi decât ridurile/ impietrite ale valurilor”. Și vom mai transcrie și câteva versuri din *Vânătoarea*, care ne-au plăcut: „S-au îndepărtat munții./ Între un copac și altul sunt milioane de zboruri./ Între un gând și altul se întind pustii./ drumurile au orbit și nu mai duc nicaieri./ pașii pipăie pământul și se scufundă/ în locurile străine ale copilăriei./ S-au îndepărtat văile./ Până mâine sunt o mie de nopți...” Stapânul unei nostalgii, puteți dispune la larg de virtuțile ei, de metaforele ei, de găsnițele ei încântătoare. Cu toate că noi credem că locurile copilăriei sunt, deloc ciudate, cele mai fertile și cele mai sigure la un moment dat, pentru un poet încăpățânat să-și respecte propria viață, visul care i-a înobilat-o, poezia ca bună mireasmă, alături de Dumnezeu, împotriva râului, oricare ar fi acesta. (Lucia Mănăilescu, Buzău) ■

Carnet

Notații generaționiste

Trotuarul de pe Copou. Vivantul. În pas de pinguin, moșneguțul coboară, atemporal, spre Fundație. În plină paradă hormonală, cu fete și băieți în stare de oride. De ce? Din spatele moșneguțului zvicnesc două trapașe trăsnet. Cea cu cizme verzi îi sare în călcă și-i prinde grumazul între pulpele ei Dietrich. Să nu se prăbușească, cealaltă, cu cizme galbene, îl proptește pe încălecat. Stai cuminte, o liniștește moșneguțul, nu mă prăbușesc! Și scoate un ris de care trapașele n-au mai auzit. În replică, risul lor, de ultimă oră, emblema celebrului trotuar. Atît.

Coincidență. Tocmai recitesc, în ediție nouă, *Turnul de abanos* al colosalului John Fawles. Superbătrînul pictor Henry Breasley, de notorie valoare, sastisit de

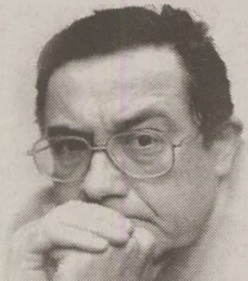
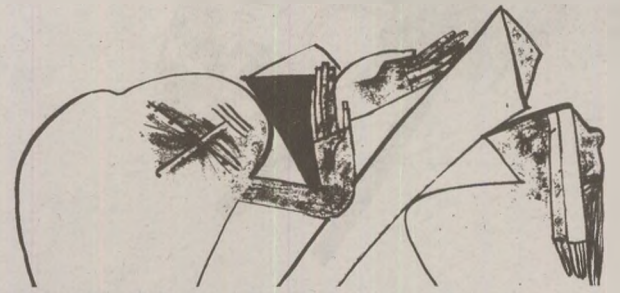
Anglia lui dezabuzată, își duce ultimii ani într-o Bretanie pastorală. Anturat, în opulenta-i casă, de două pipițe, cărora, anulându-le identitatea, le botează Șoricel și Zurlu. Subrete și animatoare, cele două șperle nu-s doar atît. În dialogurile lui David Williams, pictor și el, venit însă aici pentru a-i prepara monstrului sacru un studiu exhaustiv - în sensul depistării abisurilor dibaci ascunse - haiosele fete se dezvăluie a fi, ele însele, pictorițe *in spe* și, mai mult, ființe de-a dreptul inteligente. „Bătrînul dulău neserios”, în diagnosticul uneia, e un înrăit și aparent obtuz dezavuator al curentelor plastice la modă. Aparent, pentru că în pipărele întrețineri... profesioniste cu oaspetele David - practicant la modă al picturii - bătrînul operează cu judecăți de o percuție dezarmantă. Neiertătoare tocmai prin argoul lor destrăbălat. Precum zilele, la soare sau nopțile, sub veioze, în care îi antrenează

pe ceilalți trei să-și facă de cap.

Marșul din *Aida* al prozatorilor tineri pare a nu fi bruiat de săgețile periodice ale maestrilor. Mai franc sistematice ale rasatului Nicolae Breban - căruia îi port amintirea unei plăcute vizite în atelieru-mi din Armeană - mai reținut senioriale ale fel de rasatului Constantin Toiu - cunoscut cîndva într-un Cumpătu al necesarelor reclusiuni - șfichiuirile maestrilor par să fie necunoscute nou-veniților din generația Băgău. Turbulența cvasigenerală produsă de aceștia are ceva din impasibilitatea unui regn încă necunoscut. Dincolo, într-o Anglie perpetuu imperială, existența nepăsătoare a unor imenși Lodge, McEwan, Coe, Barnes, Fawles însuși, deține și ea aceeași - de data asta chiar incontestabilă - impasibilitate. Pentru aceștia, cei ce vin din urmă, pur și simplu, nu există.

Fiind onorați de maximă atenție franceză, cițiva pictori de rasă - printre care Marin Gherasim și Gheorghe Anghel - rămîn, la întoarcerea de la *Grand Palais*, consternați de lipsa de reacție a conaționalilor. Natura lor genuină pare a nu ține cont de inevitabilul cor al invidiilor de breaslă, vocalizînd de cînd lumea, dar și de indiferența mediatizării. La Iași, de-acum persistentul *Periferic* își vede împerturbabil de proiectele lui hormonal vizuale, făcîndu-se a nu ști de existența maestrilor concitadini. Întîlnirile-mi, întîmplătoare, cu Bejenaru, play boy-ul mișcărilor... periferice pe meridianele globului, sint de fiecare dată în notă galică: chiar dacă, estetic, nu ne prea dă mina, ne dăm mina și ne spunem, ca la club, *So long!*

Val GHEORGHIU

Cristian Teodorescu

LA MICROSCOP

O ieșire demnă

Ieșirea demnă a lui Octavian Paler este un eveniment care a marcat o schimbare de paradigmă în viața intelectuală românească. Scepticul din ultimii ani și marele formator de opinie din anii nouăzeci a ieșit din scenă brusc, aproape agresiv, fără să dea nici un semn că ar fi avut de gând să se retragă. O ieșire demnă de fiul de țaran din Lisa, care și-a bruscat soarta de nenumărate ori, în încercarea de a fi el însuși, aflat într-o agresivă căutare de sine însuși, pînă și-a descoperit vocația de scriitor. Lui Octavian Paler i se pot reproșa multe, cum i s-au și reproșat, dar asta numai pînă la un punct. Adică pînă în momentul cînd a trecut granița de la rolul de susținător al regimului totalitar, la convingerile de scriitor independent. Din acel moment, Octavian Paler, care a scris de atîtea ori despre Drumul Damascului, nu s-a apărut pro domo, a devenit un gînditor liber. Unul dintre marile lui repere, după trecerea acestei granițe: Camus, convertit la existențialism, ca om de lingă. Citatele sale din autorul „Ciumei” sau din Ortega y Gasset, nu erau nici parada de erudiție, nici ticuri de jurnalist, ci voiau să însemne o trimitere la propriile sale convingeri, pînă în 1989, iar ulterior un semnal că Paler se schimbă după împrejurări. Scepticul care s-a rupt de regimul Ceaușescu, adevărat că fără a deveni un disident activ, dar avînd o tot mai limpede imagine publică de personalitate care refuză caușismul, a fost taxat cu erdicția de a publica în 1989. Atunci, ceea ce pare azi un simplu amănunt era un simptom al „ciumării” agresive sau discrete în funcție de care nu mai aveai dreptul la semnătură sau deveniai și un adversar urmărit de Securitate în regimului. Lucrurile astea trebuie reamintite pentru că, altfel, mulți își vor închipui că Octavian Paler a schimbat, oportunist, barca regimului comunist cu mai promițătorul vaporeș al democrației. Autorul „Vieții pe un tron” a renunțat la funcțiile și la puterea pe care o avea, înainte de a fi interzis. Din tovarășul Paler a devenit „scriitorul” cu același nume, pe care nu se mai putea conta ideologic. Ceea ce, să fie limpede, însemna o schimbare de paradigmă pentru regim. Menajamentele cu care a fost tratat după aceea sunt o dovadă a importanței care se acorda refuzului lui Paler de a mai fi pe partea totalitarismului. „Europa liberă”, prin vocea Monicăi Lovinescu, atrăgea atenția insistent asupra romanelor lui Octavian Paler și asupra atitudinii anti a autorului lor. Deși i s-a cerut „să ia atitudine” împotriva Monicăi Lovinescu, Octavian Paler a păstrat atunci tăcerea. O tăcere egală cu un consimțămînt față de ceea ce se spunea la „Europa liberă” despre el. După 1989, chiar și atunci cînd Monica Lovinescu nu va fi de acord cu Octavian Paler, ea îi va păstra un respect special, pe care nu l-a investit decît în el. Sa nu uităm că Paler și-a încercat după Revoluție șansa în politică, împreună cu Mircea Dinescu, Andrei Pleșu și Gabriel Liiceanu, în acel cîmp de luptă care de azi al independenților. Ulterior, drumurile celor patru s-au despărțit. Iar Octavian Paler s-a întors la singurătatea lui de opinie. A fost adversarul a patru președinți ai României, dacă îl luăm în calcul și pe Ceaușescu – Iliescu, Constantinescu și Băsescu. A plecat de la „România liberă” din cauză că, în pofida întregii redacții, îl critica pe Emil Constantinescu. Nu l-a iertat nici pe Ion Iliescu, după ce acesta s-a întors la Cotroceni, iar Băsescu l-a luat în focuri imediat după instalarea în funcția de președinte. De-abia acum, cînd Paler nu mai e, ne vom da, cu adevărat, seama cît de importantă vocea lui. Își obliga cititorii să-și limpezească opțiunile. Și pe cei care erau de acord cu el, dar și pe cei care se înverșunau împotriva lui. Nu eram unul dintre apropiatii săi. Ne despărțeau prea mulți ani și, treptat, după 1990, ne-au separat de multe ori convingerile. Pe cîteva ori însă am fost aproape unul de celălalt. Cînd lui Paler îi apărea o carte și atunci cînd el se lupta cu vreo boală. Momente de slăbiciune, dacă vreți, dar în care îl puteai descoperi, cred, pe omul care era. Cald, emoționat ca îl cauți și încercînd să-ți explice că nu e chiar atît de sceptic ca să crezi că e așa.

Frânturi lusitane

Răspântia portugheză ca destin

Reconsiderat *a posteriori*, imprezibilul joc al destinului pare marcat de cine știe ce legi ale predestinării. Pentru autorul acestor rînduri luna martie 2007 a primit o încărcătură aparte de „noduri și semne”, din partea unei providențe tot mai dificil de scrutat. După devastatoarea experiență a instalării Institutului Cultural Român la Lisabona (cinci luni în care am îmbătrînit cît în cinci ani trăiți normal), deschiderea sa oficială a coincis cu aniversarea centenarului Mircea Eliade. Gînditorul fusese diplomat în Portugalia pe timpul celei de-a doua conflagrații mondiale, așa încît organizarea unui *Colocviu luso-român* consacrat lui se impunea de la sine. Am invitat cîteva experți din țară și din Portugalia să evalueze, prin prisma actualității și a raporturilor dintre cele două spații culturale, moștenirea eliadescă. Cititorii **României literare** aflaseră deja programul Colocviului de la Anca Milu-Vaideseșan (cf. nr.9/2007). Intervențiile participanților au fost primite cu mult interes de publicul care, spre agreabila noastră surpriză, umpluse integral sala de conferințe a ICRL. Din lipsă de spațiu tipografic, nu voi intra în detalii de conținut, dar trebuie să menționez calitatea remarcabilă a tuturor lucrărilor prezentate, în ordine, de către Sorin Alexandrescu, José Augusto Martins Ramos, Luís Ramalhos Guerreiro, João Bigotte Chorão, Mihai Zamfir, Paulo Borges, Micaela Ghișescu, Maria João Coutinho, Simion Cristea și Daniel Perdigão. În plus, Ambasada României, reprezentată de E.S. Gabriel Gafița, a avut gentilețea să dezvelească – tocmai ca o acțiune adiacentă Colocviului – o placă memorială pe edificiul din strada Elias Garcia, unde domiciliase Eliade între 1941-44. La fața locului, lusitanistul Mihai Zamfir, ex-ambasador în Portugalia, a evocat atmosfera acestui colț lisboet (situat în zona așa-numitelor „avenidas novas”), așa cum fusese ea captată în *Jurnalul portughez* al lui Eliade.

Aceeași senzație de relaționare afectivă/efectivă cu personalitatea lui Mircea Eliade aveam s'o

reträiesc la Cascais, unde exilatul își aflase refugiul între 1944-45, după eliminarea din corpul diplomatic al României recent ocupate de către armata sovietică. Municipalitatea locală a amplasat o inscripție cu numele celebrului român pe fațada casei unde el își petrecuse ultimele luni pe pămînt lusitan. O perioadă teribilă, de cumpănă, în traiectul existenței lui Eliade: soția sa, Nina – moartă de cancer, teroarea istoriei – abatându-se asupra patriei, iar viitorul – sumbru-incert...

Am rămas impresionat de efectul descoperirii acestui topos cultural româno-lusitan (memorabil descris în amintitul Jurnal) asupra nepotului de soră al lui Mircea Eliade, eruditul teoretician literar Sorin Alexandrescu. Marturisesc că pe acesta din urmă îl admirasem de la distanță, încă de pe cînd eram liceean, pentru monumentală monografie *Faulkner* – una dintre lucrările esențiale scrise vreodată despre mult-studiatul prozator american. După patru decenii și la 4000 km distanță de tarîmul natal, mi s'a revelat nu doar un intelectual de elită, ci și un om de o mare delicatețe sufletească. Avui privilegiul de a mă împrieteni cu ultimul descendent din stîrpea lui Mircea Eliade, caruia îi seamănă fizic la modul frapant. Descins pe Rua da Saudade (Strada Dorului!) din Cascais, nepotul (aflat acum la o etate aproape dubla față de cea a unchiului din vremea jurnalului portughez) s'a lansat într'o exaltată operație de investigare fotografică a acestei răspântii din destinul lui Eliade: casa și stradela dintre piața bisericii și piața de pește; terasa cu vedere asupra pitorescului golf Cascais/Estoril, situat la joncțiunea dintre estuarul fluviului Tejo și Oceanul Atlantic; în fine, mignona Praia da Rainha (Plaja Reginei), ale cărei stînci fură escaladate cu avînt tineresc de autorul cărții *Mircea Eliade, dinspre Portugalia* (Humanitas, București, 2006), sub privirile invidios-admirative ale amicilor săi, alinați de soare pe esplanada alăturată: Mihaela și Mihai Zamfir, Micaela Ghișescu, Daniel Perdigão și al dumneavoastră,

Virgil MIHAIU

calendar

5.05.1919 - s-a născut Mihnea Gheorghiu
5.05.1919 - s-a născut George Uscitescu (m. 1995)
5.05.1922 - s-a născut Dumitru Hîncu
5.05.1927 - s-a născut Vicu Mândra
5.05.1928 - a murit Ion Dragoslav (n. 1875)
5.05.1933 - s-a născut Gheorghe Zarafu
5.05.1940 - s-a născut Dumitru Udrea
5.05.1940 - s-a născut Toma Grigorie
5.05.1948 - a murit Sextil Pușcariu (n. 1877)
5.05.2006 - a murit Zoe Dumitrescu-Buşulenga (n. 1920)

6.05.1908 - s-a născut Ion Vlasiu (m. 1997)
6.05.1922 - s-a născut George Lizîrescu
6.05.1930 - s-a născut Dorel Dorian
6.05.1941 - s-a născut Paul Tutungiu
6.05.1943 - s-a născut Laurențiu Ulici (m. 2000)
6.05.1951 - s-a născut Victor Gh. Stan
6.05.1961 - a murit Lucian Blaga (n. 1895)
6.05.1962 - s-a născut Ioan Vieru
6.05.1968 - a murit Petre Pandrea (n. 1883)

7.05.1920 - a murit C. Dobrogeanu-Gherea (n. 1855)
7.05.1926 - s-a născut G.I. Tohineanu
7.05.1931 - s-a născut Iefan Iureș
7.05.1937 - a murit George Topârceanu (n. 1886)

7.05.1938 - a murit Octavian Goga (n. 1881)
7.05.1947 - s-a născut George Stanca
7.05.1947 - s-a născut George Iovu
7.05.1964 - a murit Septimiu Bucur (n. 1915)
7.05.1968 - a murit George Ciprian (n. 1883)
7.05.1997 - a murit Ioana Crețulescu (n. 1943)
7.05.2007 - a murit Octavian Paler (n. 1926)

8.05.1923 - s-a născut Traian Iancu (m. 1997)
8.05.1924 - s-a născut Petru Dumitriu (m. 2002)
8.05.1930 - s-a născut Florin Chirișescu (m. 1997)
8.05.1932 - s-a născut Antoaneta Apostol (m. 2004)
8.05.1933 - a murit Spiridon Popescu (n. 1864)
8.05.1937 - s-a născut Darie Noviceanu
8.05.1945 - s-a născut Antoaneta Apostol (m. 2004)
8.05.1948 - s-a născut Vasile Dan
8.05.1950 - s-a născut Gheorghe Criciun (m. 2007)

9.05.1895 - s-a născut Lucian Blaga (m. 1961)
9.05.1918 - a murit George Coșbuc (n. 1866)
9.05.1931 - s-a născut Victor Vântu
9.05.1943 - s-a născut Sterian Vicol
9.05.1946 - a murit Pompiliu Constantinescu (n. 1901)

10.05.1858 - s-a născut D. Teodor (m. 1920)
10.05.1925 - s-a născut Nicolae Frânculescu (m. 1993)
10.05.1928 - a murit Artur Stavri (n. 1868)
10.05.1929 - s-a născut Ion Horea
10.05.1945 - s-a născut Ierban Codrin
10.05.1958 - s-a născut Nicolae Tzone
10.05.1994 - a murit Radu Albala (n. 1924)

actualitatea

ochiul magic

Vârstele bătrâneții

E al 61-lea anotimp de când coperta revistei „Lettre internationale” – ediția română ne promite, fără a dezamăgi vreodată, ore de lectură pasionată, ne revelă nume de ținut minte și ne face poftă, prin fragmente bine alese, de cărți în curs de apariție în librăriile noastre. De atâția ani, am avut timp să ne convingem că sumarele alcătuite și lucrate profesionist de B. Elvin, Irina Horea, Alexandru Al. Șahighian, Sanda Gusti și Aura Bărică, au o stachetă valorică înaltă, pe care nici o obligație conjuncturală sau slăbiciune amicală nu o coboară. De aceea, „Lettre” e o revistă de colecție pe care nu te înduri să o trimiți acolo unde merg maldărele de hîrtie tipărită ce se adună în casele neîncăpătoare. Și în cel mai recent număr, totul e de citit, de la originalul studiu al lui Mike Davis, *Teamă și bani în Dubai*, la corespondența chilianului Jorge Edwards despre asasinarea Annei Politkovskaia. (O nedumerire, totuși: în obișnuita sa adresare către cititori, B. Elvin vorbește și despre Fritz Zorn, autorul elvețian a unei unice cărți, *Martie*, despre cancerul care l-a și ucis la 32 de ani, despre cauzele maladiei, analizate cu energia disperării de un condamnat care nu vrea să moară fără să știe de ce. Cum am citit versiunea franceză a cărții, apărută la Gallimard în 1999, eram interesată de prezentarea ei în românește, dar în revistă, nici urmă de Fritz Zorn!). Fiindcă n-am loc să prezint întreg sumarul (și oricum merită să dați cei 5 RON pentru ore bune de citit), o să mă opresc la secțiunea care m-a impresionat cel mai tare, *Vârstele bătrâneții*. E drept că nu e tema cea mai potrivită cu primăvara de pe copertă și cu nopțile de mai cînd, vorba lui Macedonski, „dacă-ntr-o oameni sînt numai jalnice nevroze/ E cerul încă plin de stele și cîmpul încă plin de roze”. Cred însă că sîntem destui cititori sensibili la temă. În textul unei conferințe înregistrate din 1994, filosoful italian Norberto Bobbio, care avea atunci 85 de ani (a mai trăit încă zece), observă că pragul bătrîneții s-a deplasat de pe vremea lui Cicero pînă azi cu două decenii, iar creșterea duratei vieții a făcut să apară o „vîrstă a patra”, peste 80 de ani. Dar, pe lângă bătrîneța cronologică și biologică, există și o bătrînețe psihologică,

influențată de circumstanțe exterioare, între care și felul în care îi privește societatea pe vîrstnici. Celor cărora, pe vremuri, li s-ar fi spus „venerabili” sau „seniori” sînt numite azi fără menajamente babalici sau expirați, tineretul arogîndu-și față de ei o superioritate jignitoare. Filosoful Bobbio depistează lucid cauza: „marginalizarea bătrînilor într-o epocă în care mersul istoriei e tot mai accelerat constituie un dat obiectiv [...] În societățile evoluat, schimbarea tot mai rapidă obiceiurilor cît și a meseriilor a răsturnat raportul între cei care știu și cei care nu știu. Bătrînul devine pe zi ce trece mai mult cel care nu știe, față de tinerii care știu, între altele și pentru că învață cu mai multă ușurință.” E vorba aici și de progresul tehnic și de punctele de referință ale universului cultural. Discursul lui Bobbio, seducător prin amestecul de confidență cu idei generale, trece de la bătrînul societății de consum, căruia i se face curte în calitate de segment de piață la raporturile „vîrstei a patra” cu moartea sau la retragerea în trecut: „Lumea bătrînilor este, în mod mai mult sau mai puțin intens, lumea memoriei. Se zice: în final ești ceea ce ai gîndit, ai iubit, ai înfăptuit. Aș mai adăuga: este ceea ce îți amintește.” Pe aceeași temă preocupantă sînt și textele lui Ion Vianu, *Despre îmbătrînire și bătrînețe* și eseul lui Jean Améry, *A îmbătrîni. Revoltă și resemnare*, tulburător mai ales cînd știi că eseistul austriac s-a sinucis la 66 de ani pentru a o lua înaintea degradării inevitabile.

Capitalul intelectual

La Universitatea olandeză Inholland a avut loc, în zilele de 3 și 4 mai, Congresul Internațional dedicat capitalului intelectual, adică bogăției necîntărite în bani, ci într-o monedă alternativă, inteligența individuală a fiecăruia dintre noi și, deopotrivă, inteligența organizațională, a oamenilor prinși într-o structură cu anumite obiective (o firmă, o universitate, un colegiu editorial). Participanți din peste treizeci de țări (printre care și România, în a cărei viață academică asemenea preocupări, legate de capitalul intelectual, încep, timid, să-și facă loc) au prezentat rezultatele cercetărilor în derulare, sau amendamente la modelele actuale de definire și de clasificare a capitalului intelectual. Proiectele de măsurare a capitalului intelectual s-au finalizat, în spațiul universitar al cîtorva țări (Austria, bunăoară, cu „iradiieri” în Spania) cu legi care obligă universitățile să se preocupe de evaluarea acestor resurse în plus față de cele financiare, și mai importante decît ele, și să-și informeze profesorii, studenții, opinia publică în legătură cu statutul lor din punct de vedere al evoluției capitalului intelectual acumulat sau pierdut de la un an la altul.

O temă destul de tehnică, poate chiar seacă, a fost abordată (congresul a început cu un exercițiu de empatie, necesar constituirii unei comunități – un exercițiu de aplauze, carevasăzică, de admirație) în registru larg, cu ocoluri fenomenologice, și cu evoluții urmărite *pe-a lumii scară-ntr-oaregă*, de la Big Bang la teoria economică. Sigur, dincolo de bunăvoință, organizarea de conferințe e-o meserie în care și străinii (sic!) mai au a se instrui. Și noi odată cu ei...

Cronicar

Cîteva perle securiste din volumul *Ultimii șapte ani de acasă. Un ziarist în dosarele Securității*, publicat de N. C. Munteanu la Editura Curtea Veche:

● „Prin tovarășii Mr. Deleanu Ion și Lt. Buzea Vasile vom căuta să stabilim la Circumscripția medicală de care aparține cît și la policlinica „Alexandru Sahia” în ce măsură Munteanu C. Neculai posedă fișe care să ateste sau să infirme faptul că suferă de *acțiuni neuropsihice*”.

● „La domiciliu este caracterizat ca un element liniștit și serios avînd o comportare corespunzătoare față de vecini și familie. [...] Are un anturaj foarte limitat din care exclude familia avînd *reticență față de ele și le privește cu dispreț*”.

● „În timpul percheziției au mai fost găsite următoarele materiale: [...] un bloc notes care conține 6 (șase) file pe care sunt inserate, scris de mînă, cu cerneală albastră, o *serie de reflexe personale* ale lui Munteanu C. Neculai avînd conținut de neaprobare a modului în care se discută la unele conferințe de partid, congrese ale PCR cu referiri directe la modul în care a fost ales președintele republicii”.

● „În timpul anchetei, Munteanu C. Neculai s-a menținut pe o poziție foarte rigidă, recunoscînd că toate aceste materiale fiind numai și numai concepția sa” (A.B.)

● Gilda Lazăr, o publicistă cîndva bine cotată, a ajuns să vorbească păsărește. Am auzit-o la Antena 3, în 30 aprilie: „Azi oamenii își prioritizează viața altfel”. A *prioritiza, prioritizare*, un verb straniu! (D.G.)

● În numărul din aprilie al revistei *Campaign*, redactorul coordonator Romanița Oprea ne dovedește din nou cîtă familiaritate poate fi între dînsa și limba în care scrie, adică aproape niciuna. „Mercury Promotions a început în ultima vreme să marșeze din ce în ce mai mult pe neconvențional.” (p. 4) Cum s-o facem pe Romanița Oprea să înțeleagă că „a marșa pe neconvențional” ține de repertoriul cu bazaconii monstruoase ale limbii române? Alt exemplu: „Toată lumea este însă de acord cu un lucru: un fost jurnalist va ști întotdeauna mult mai bine cum să relaționeze cu un jurnalist, îl va înțelege mai bine, se va putea adapta cerințelor acestuia.” (p. 14) Prin ce minune s-o facem să înțeleagă că „a relaționa” cu e un barbarism inestetic a cărui folosire se răsfrînge neplăcut asupra celui care face uz de ea? Și că „a te adapta cerințelor” unui om este o floare ce crește numai în grădina cu surprize ale limbajului de lemn? Alt exemplu: „Totuși ambiția de care dau dovadă îi determină pe unii dintre aceștia să își fi dorit mai mult.” (p. 18) Ar fi o impertinență să-i cerem Romaniței Oprea să pătrundă în misterul corespondenței timpurilor, de aceea ne oprim aici. O nelămurire avem totuși: cum Dumnezeu poate femeia aceasta să fie redactorșef la *Campaign*? (S.L.)

Abonament la revista România literară

- direct la sediul S.C. Adevărul Holding S.R.L., Piața Presei Libere nr.1, Corp C, sector 1, București.
- plătiind cu mandat poștal sau ordin de plată, pentru SC Adevărul Holding SRL, Cod fiscal RO18990288, în contul RO24 BACX 0000 0000 6751 6250, deschis la HVB Țiriac SA, Sucursala Charles de Gaulle, expediind talonul de abonament completat și o copie a documentului de plată prin fax la 021-40.75.467 sau la adresa OP 33, CP 143, cod 01 4820, sector 1, București, cu mențiunea, „Talon de abonament Romania Literara”.
- la oficiile poștale;
- la sucursalele Rodipet;
- la firmele particulare.

Abonamentele achitate pînă la data de 20 a lunii vor fi livrate începînd cu data de 1 a lunii următoare.

Informații despre abonamente

Telefon: 021-407.54.64; 021-407.54.65 E-mail: abonamente@adevarulholding.ro www.adevarul.ro

Cititorii din străinătate se pot abona prin S.C. Rodipet S.A., Piața Presei Libere nr.1, sector 1, București

Telefon: (004021) 3187060, Fax: (004021) 3187020, e-mail: subscription1@rodipet.ro

Nume Prenume

Compania* Cod Fiscal*

(*completați numai dacă plătitorul este o firmă)

Str: nr bloc scara etaj ap localitate

Județ/sector cod poștal telefon e-mail

Perioada de abonare 3 luni 6 luni 12 luni

Număr de abonamente contractate începînd din luna

Am expediat către SC Adevărul Holding SRL, suma de lei cu mandatul poștal /OP nr.

din data în cont nr. RO24 BACX 0000 0000 6751 6250, deschis la HVB Țiriac SA,

Sucursala Charles de Gaulle.

Prețul unui abonament:

- 3 luni -28,40 lei
- 6 luni -56,00 lei
- 12 luni -111,50 lei

Director distribuție: Dana Zamfir
Tel: 021-407.54.57, 021-407.54.58
Fax: (0004021) 318.22.04
E-mail: dana.zamfir@adevarulholding.ro
Publicitate: Robert Schorr
Tel: 021-407.54.23
Mobil: 0722-266.339
E-mail: robert.schorr@adevarulholding.ro
Director Abonamente: Carmen Dinca
Tel: 021-407.54.68, Fax: 021-407.54.67
E-mail: carmen.dinca@adevarulholding.ro